

Diagnoza stanu edukacji kulturowej w województwie lubelskim

**Badanie w ramach programu NCK
„Bardzo Młoda Kultura 2019-2021”**

**Autorzy: Arkadiusz Jabłoński
Katarzyna Lenart-Kłoś
Tomasz Peciakowski
Wioletta Szymczak**

Spis treści

Wstęp	3
Wyniki diagnozy	8
I Obszar: Miejsce edukacji kulturowej w politykach publicznych na poziomie województwa	9
1. Pojęcie edukacji kulturowej w dokumentach regionalnych	9
2. Edukacja kulturowa a instytucje regionalne	13
II Obszar: Mapowanie zasobów instytucjonalnych w województwie	31
1. Mapa instytucji kultury w województwie	31
2. Mapa instytucji oświaty w województwie	34
3. Mapa sieci BMK w województwie	36
III Obszar: Obszary strategicznej interwencji w skali województwa w ramach BMK	38
1. Obszary z dużym potencjałem rozwoju edukacji kulturowej:	38
2. Obszary problemowe wymagające wsparcia w zakresie edukacji kulturowej	39
IV Obszar: Diagnoza potrzeb odbiorców ostatecznych (dzieci i młodzieży) w zakresie edukacji kulturowej	40
1. Jakich odbiorców ostatecznych wspiera BMK	40
2. Jak wygląda wsparcie odbiorców ostatecznych w ramach działań i zasobów operatora regionalnego ..	41
.....	41
Podsumowanie diagnozy	43
1. Decyzje strategiczne operatora w zakresie budowanie systemu wsparcia edukacji kulturowej	44
2. Decyzje strategiczne operatora dotyczące budowania partnerstwa kultury i edukacji	46
3. Decyzje strategiczne operatora dotyczące odbiorców ostatecznych	48
Aneks I	49

Wstęp

Diagnoza podsumowuje dane zebrane w ramach badań stanu edukacji kulturowej w województwie lubelskim. Jest ona kontynuacją badań diagnostycznych, które prowadzone były w ramach projektu „Bardzo Młoda Kultura 2016-2018”¹ realizowanego przez Centrum Spotkania Kultur w Lublinie pod nazwą „Młodzi LUBią Kulturę – lubelska sieć edukacji kulturalnej”². Obecna edycja tego projektu na lata 2019-2021, której celem jest podniesienie poziomu edukacji kulturowej na terenie Lubelszczyzny, w szczególności poprzez lepsze powiązanie sektorów kultury i edukacji, otwiera szansę na zaktualizowanie i pogłębienie wcześniejszej diagnozy. W wyniku dotychczasowych badań została zebrana baza danych instytucji i osób zajmujących się edukacją kulturową na Lubelszczyźnie, obejmującą około 470 instytucji kultury, 240 organizacji pozarządowych z województwa lubelskiego, 200 innych organizacji oraz 170 podmiotów i osób nieformalnie zajmujących się edukacją i animacją kulturalną. Badaniami objęto też 437 szkół. Dane opracowano w formie raportu „Edukacja kulturalna w województwie lubelskim z

¹ Realizacja tego projektu opierała się na zasadach współpracy. Jednym z jej głównych celów było stworzenie trwałej sieci obejmującej cały obszar województwa lubelskiego. Jej podstawą były organizacje partnerów projektu – *Konwent*, w skład którego wchodził:

- Bielskie Centrum Kultury (Biała Podlaska)
- Filharmonia Lubelska (Lublin)
- Instytut Socjologii UMCS w Lublinie
- Janowski Ośrodek Kultury w Janowie Lubelskim
- Ośrodek Praktyk Teatralnych „Gardzienice”
- Galeria Labirynt (Lublin)
- Europejska Fundacja Kultury Miejskiej (Lublin)
- Fundacja TEAM Teatrikon (Lublin)
- Fundacja 5Medium (Lublin)
- Kuratorium Oświaty (Lublin)
- Krasnostawski Dom Kultury (Krasnystaw)
- Lubelski Park Naukowo-Technologiczny (Lublin)
- Miejska Biblioteka Publiczna we Włodawie
- Muzeum Lubelskie w Lublinie
- Muzeum Zamoyskich w Kozłówce
- Muzeum Nadwiślańskie w Kazimierzu Dolnym
- Muzeum Wsi Lubelskiej (Lublin)
- Opolskie Centrum Kultury w Opolu Lubelskim
- Państwowe Muzeum na Majdanku
- Teatr im. Osterwy w Lublinie
- Teatr Muzyczny (Lublin)
- Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Lublinie
- Wojewódzki Ośrodek Kultury w Lublinie
- Zamojski Dom Kultury (Zamość)

² W ramach wcześniejszej edycji programu posługiwano się wyrażeniem „edukacja kulturalna”, traktując je jako synonimiczne z określeniem „edukacja kulturowa”. Ze względu na stosowanie przez Narodowe Centrum Kultury tego drugiego określenia, konsekwentnie posługiwano się nim będziemy w niniejszej ekspertyzie. Edukacja kulturowa jest tutaj rozumiana jako „wszelkie działania, które przygotowują jednostki do aktywnego i twórczego uczestnictwa w kulturze”. Marek Krajewski, *Raport z realizacji programu Bardzo Młoda Kultura w roku 2016*, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa 2016, s. 3. Edukacja kulturowa jest pojęciem szerszym i obejmuje działania dotyczące: „zarówno kultury artystycznej, jak i życia codziennego; zarówno tradycyjnych, jak i nowych mediów; zarówno sfery symbolicznej, jak i materialnej; zarówno tego, co interesuje wielu ludzi na świecie, jak i tego, czym fascynują się tylko mieszkańcy konkretnego miejsca na ziemi; zarówno kultury własnej, jak i kultur innych. Kultura jest formą naszego bycia wśród innych i sposobem angażowania się w sensowne relacje”. *Edukacja kulturowa. Podręcznik*, red. R. Koschany, A. Skórzyńska, Centrum Kultury ZAMEK, Poznań 2014., s. 15-16.

perspektywy praktyków. Raport z badania diagnostycznego” (Lublin 2017), który przedstawia formy edukacji kulturowej na Lubelszczyźnie, relacje pomiędzy podmiotami nią się zajmującymi, jej mocne i słabe strony, a także główne potrzeby. Rezultatem wcześniejszych badań było także opracowanie stanowiące podsumowanie projekt poprzedniej edycji programu – „Młodzi LUBią Kulturę. Wnioski z realizacji projektu w latach 2016-2018” (Lublin 2018).

Zasadniczym celem badania jest zgromadzenie informacji na temat obecnego stanu edukacji kulturowej i zbudowanie w oparciu o tę wiedzę programu długofalowych działań na rzecz jej poprawy i rozwoju w ramach instytucji edukacyjnych, kulturalnych, organizacji pozarządowych i samorządów. Najważniejszym komponentem realizacji tego celu jest niwelowanie barier między obszarem oświaty i kultury przez zwiększenie zakresu współpracy między tymi sektorami, nie tylko w wymiarze instytucjonalnym, ale i międzyludzkim. Diagnoza umożliwiająca rozpoznanie obecnej sytuacji, jak i pierwsze efekty podejmowanych dotychczas działań, zmierzać będą do rozpoznania polityki edukacji kulturowej realizowanej na Lubelszczyźnie, podmiotów działających w dziedzinie edukacji kulturowej, z uwzględnieniem poszczególnych sektorów, a także stanu edukacji kulturowej w regionie lubelskim. **Szczególne znaczenie przywiążemy do rozpoznania założeń i działań służących uwzględnieniu w edukacji kulturowej całych rodzin.**

Badania będą prowadzone przez zespół specjalistów z Instytutu Socjologii KUL we współpracy z zespołem projektowym oraz partnerami projektu. Badania regionalne koordynowane są z badaniami wykonywanymi na poziomie ogólnopolskim przez zespół programowy „Bardzo Młoda Kultura 2019-21”. Końcowym rezultatem praktycznym tego przedsięwzięcia badawczego w wymiarze regionalnym będzie opracowanie zrębów regionalnej strategii rozwoju edukacji kulturalnej.

Operatorem regionalnym projektu BMK w województwie lubelskim jest Centrum Spotkania Kultur w Lublinie. Adresatami projektu są:

- grupa I: środowiska odpowiedzialne za politykę oświatową i kulturalną w regionie – władze samorządowe – samorząd wojewódzki, samorządy powiatowe i gminne, instytucje oświatowe (Lubelskie Kuratorium Oświaty, dyrektorzy szkół, ośrodki kształcenia nauczycieli).

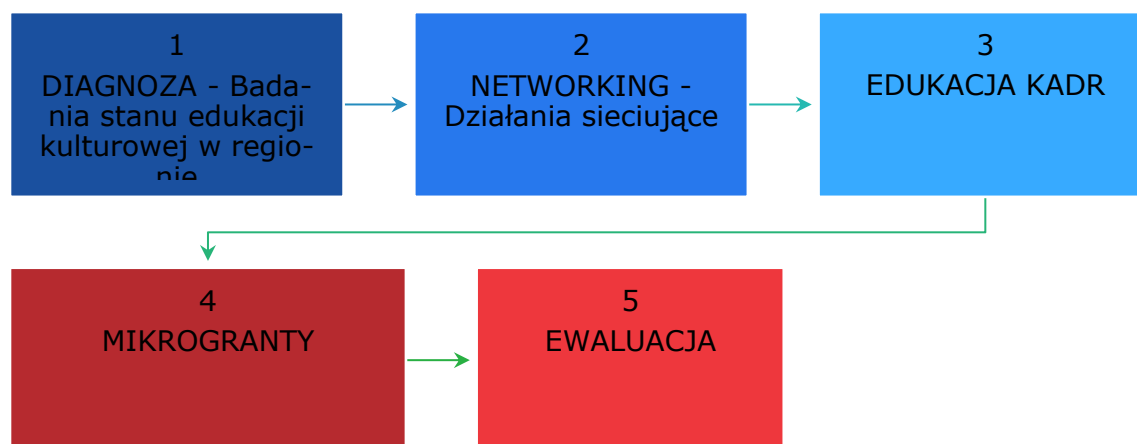
- grupa II: środowisko ludzi kultury regionu lubelskiego – pracownicy narodowych, wojewódzkich, miejskich i gminnych instytucji kultury oraz działający w organizacjach pozarządowych, niezrzeszeni animatorzy i animatorki (tzw. wolni strzelcy), osoby stawiające pierwsze kroki w obszarze edukacji i kultury, osoby zajmujące się na co dzień edukacją kulturową, prowadząc zajęcia z młodzieżą.

- grupa III: nauczyciele szkół podstawowych, gimnazjalnych i średnich oraz animatorzy działający w organizacjach pozarządowych, lokalnych domach kultury oraz jako niezależni społecznicy, osoby nie prowadzące bezpośrednio zajęć z edukacji kulturowej, ale organizujący takie zajęcia.

- grupa IV: przedstawiciele organizacji pozarządowych działające w sferze kultury i edukacji kulturalnej – stanowić będą jedną z głównych grup docelowych.

- grupa V: młodzież szkół podstawowych, gimnazjalnych i średnich oraz ich rodzice i opiekunowie. Stanowić będą ostatecznych beneficjentów projektu.

W projekcie przewidziano realizację następujących zadań:

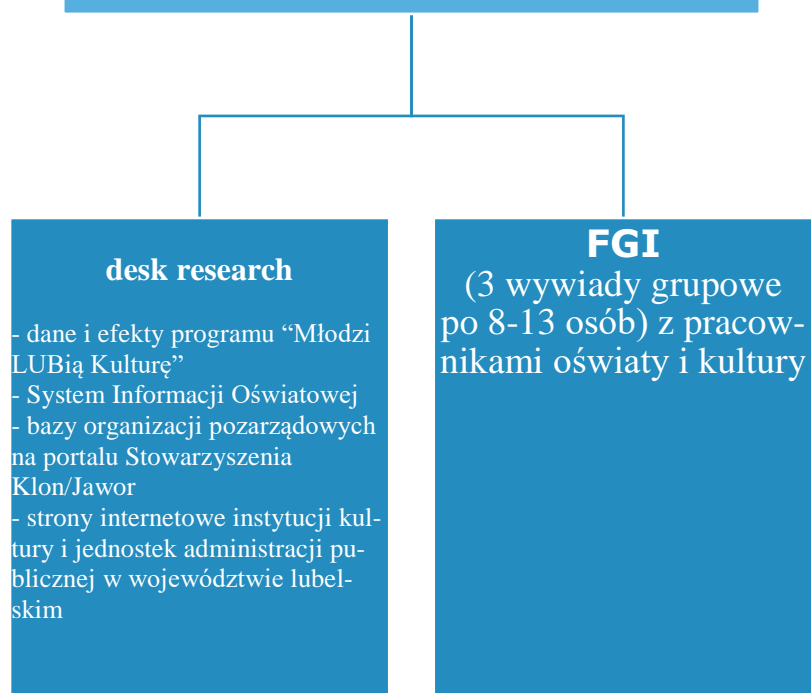

Dane prezentowane w raporcie dotyczą:

- lat 2016-2018, gdy mowa o podejmowanych działaniach i efektach projektu „Młodzi LUBią Kulturę”, realizowanego w tych latach przez Centrum Spotkania Kultur w ramach pierwszej edycji programu Bardzo Młoda Kultura;
- roku 2019, gdy mowa o stanie edukacji kulturowej, ukazywanej przez pryzmat strategicznych dokumentów regionalnych, liczby i form działania instytucji wspierających system edukacji kulturowej w województwie, liczby placówek oświatowych, opinii przedstawicieli instytucji kultury wyrażonych w przeprowadzonych przez zespół badawczy wywiadach grupowych.

Informacje przedstawione w raporcie pochodzą z różnorodnych źródeł danych, zbieranych za pośrednictwem następujących technik badawczych:

Informacje w raporcie pochodzą z:

Zogniskowane wywiady grupowe (wywiad fokusowy, FGI) zostały przeprowadzone 8,11 i 20 lipca 2019 r. przy okazji zebrania konwentu projektu (spotkania operatora – Centrum Spotkania Kultur – z przedstawicielami instytucji partnerskich w projekcie) oraz warsztatów dedykowanych dla pracowników instytucji kultury (działów edukacyjnych), nauczycieli i animatorów. Scenariusz wywiadu oparty był o wytyczne Narodowego Centrum Kultury, korespondując z przekazanymi pytaniami badawczymi. Spotkania trwały ok. 50-55 minut. W sumie w badaniu wzięło udział 34 osoby (kolejno 12, 13 i 9) reprezentujące przeszło 30 różnych instytucji z całego regionu: gminne ośrodki kultury (21), miejskie ośrodki kultury (4), muzea (2), kuratorium oświaty (1), szkoła podstawowa (1), świetlica wiejska (1), fundacja (1), działalność prywatna w zakresie animacji kultury (1).

Celem badań z wykorzystaniem FGI było zebranie spostrzeżeń i opinii respondentów dot. zasobów instytucji, w której pracują, oceny sieci i współpracy w zakresie edukacji kulturowej oraz tematycznych obszarów strategicznych edukacji, a także diagnozy potrzeb odbiorców ostatecznych z perspektywy personelu instytucji przygotowujących ofertę w zakresie edukacji kulturowej.

Dane desk research (analiza danych zastanych - monitoringowych i badawczych) zbierane były w lipcu i sierpniu 2019 roku na podstawie informacji publikowanych przez instytucje kultury i jednostki administracji publicznej, z wykorzystaniem także danych uzyskanych w projekcie „Młodzi LUBią Kulturę”, realizowanym w ramach programu BMK 2016-2018. Celem analizy było uzyskanie informacji liczbowych pomocnych w zarysowaniu sytuacji wyjściowej edukacji kulturowej w całym województwie lubelskim (głównie na poziomie powiatowym), poznanie zasobów instytucjonalnych i potencjalnych partnerów do współpracy w ramach BMK 2019-2021 oraz wskazanie obszarów strategicznej interwencji (obszarów problemowych i tych z dużym potencjałem rozwoju edukacji kulturowej).

Wyniki diagnozy

I Obszar: Miejsce edukacji kulturowej w politykach publicznych na poziomie województwa

1. Pojęcie edukacji kulturowej w dokumentach regionalnych

W dokumentach strategicznych obowiązujących na terenie województwa lubelskiego nie ma bezpośredniego odniesienia do edukacji kulturowej. Wyrażenie „edukacja kulturowa” (a także używanie zamiennie z nim „edukacja kulturalna”) wydaje się być obce władzom województwa. Wyrażenie „edukacja kulturalna” zostało jednokrotnie użyte w *Strategii Rozwoju Lublina na lata 2014-2020* w kontekście działania *Wspieranie rozwoju kultury wolnego czasu*, gdzie wskazuje się na potrzebę otwierania mieszkańców na nowe możliwości, pasje, umiejętności i wiedzę. W powiązaniu z tym „podstawą oferty kultury wolnego czasu jest aktywne uczestnictwo oraz edukacja kulturalna i sportowa”³. W opracowanym w 2017 roku dokumencie *Regionalna Polityka Miejska Województwa Lubelskiego* wielokrotnie używane są wyrażenie „oferta edukacyjno-kulturowa” i „cele edukacyjno-kulturowe”, które są zbiorczą nazwą sektorów działań i inwestycji służących do zagospodarowania przestrzeni miast Lubelszczyzny, tak aby ludzie mieli lepszy dostęp do wiedzy, sztuki, twórczości artystycznej, infrastruktury, szkół, centrów, muzeów jako twórcy, uczestnicy i odbiorcy⁴.

W dokumentach strategicznych województwa lubelskiego i miasta Lublina można odnaleźć koniunkcyjne zestawienia edukacji i kultury, jako wzajemnie się dopełniających obszarów rozwoju lub niedostatku rozwojowego. W dokumentach tych natomiast pojawiają się sformułowania blisko powiązane z zadaniami, jakie realizuje się w ramach edukacji kulturowej. W *Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020*⁵ wskazuje się na działania zmierzające do kulturowej i społecznej integracji regionu lubelskiego, które „pozwolą na prze-

³ *Strategia Rozwoju Lublina na lata 2013-2020*, Urząd Miasta Lublin Wydział Strategii i Obsługi Inwestorów, Lublin 2013, s. 46. https://lublin.eu/gfx/lublin/userfiles/public/pliki_do_pobrania/strategia_rozwoju_lublina_na_lat/strategia_rozwoju_lublina_2013-2020_pl.pdf (dostęp dnia 14. 08. 2019 r.).

⁴ *Regionalna Polityka Miejska Województwa Lubelskiego*, <http://igsegp.amu.edu.pl/wp-content/uploads/2017/12/RFT-RPM.pdf> (dostęp dnia 14. 08. 2019 r.).

⁵ *Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 r.)*, Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego w Lublinie, Lublin 2014. Jej uszczegółowieniem w części poświęconej rozwojowi badań i innowacji na rzecz inteligentnej specjalizacji jest *Regionalna Strategia Innowacji Województwa Lubelskiego do 2020 r.* Strategie te są obecnie aktualizowane i dostosowywane do nowych uwarunkowań europejskich i krajowych oraz do wniosków z wdrażania obecnie obowiązującej *Strategii*, które wskazują na potrzebę pogłębionej refleksji i analizy co do jej zakresu i aktualności strategicznych celów rozwojowych oraz kierunków rozwoju województwa lubelskiego. *Zasady, tryb i harmonogram „Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 r.)”*, Departament Polityki Regionalnej, Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego w Lublinie, Lublin 2019.

łamanie obecnych partykularyzmów subregionalnych i związanego z tym słabego poczucia tożsamości regionalnej”. Zakłada się, że „Lubelszczyzna” powinna przestać być pojęciem wyłącznie geograficzno-historycznym, a zaczęła „funkcjonować jako termin kulturowo-społeczny, zakorzeniony w świadomości mieszkańców regionu i odwołujący się do wielokulturowych tradycji i obiecujących perspektyw na przyszłość”⁶. Takie założenie zawarte w wizji *Strategii* rozwijane jest w ramach diagnozy prospektywnej wskazującej na dążenie do budowania kapitału społecznego utożsamianego z zaufaniem, opartym na otwartości, wspólnotowości, silnych więziach i tożsamości, co pozwala zakorzenić się w świecie własnej kultury i jest podstawą budowania nowoczesnej relacji państwo - obywatele. W ramach czwartego celu strategicznego *Funkcjonalna, przestrzenna, społeczna i kulturowa integracja regionu* zakłada się realizację celu operacyjnego *Wzmacnianie społecznej tożsamości regionalnej i rozwijanie więzi i współpracy wewnątrzregionalnej* m.in. przez odwoływanie się do tradycji wielokulturowości i włączanie jej do regionalnych programów edukacyjnych i selektywnie wspieranych działań kulturotwórczych oraz stymulowanie podejmowania wspólnych przedsięwzięć edukacyjnych⁷. Cel ten realizowany ma być przez opracowanie programów edukacyjnych dotyczących historii regionu, jego tradycji etnicznych i kulturowych, włączenie ich do nurtu edukacji obywatelskiej w szkołach; wspieranie inicjatyw odtwarzania tradycji kulturowych, gospodarczych i etnicznych regionu, wzmacnianie ich edukacyjnej i kulturotwórczej roli; wspieranie organizacji prowadzących działalność promującą tradycje regionu oraz jego szanse rozwojowe; stymulowanie podejmowania i wspieranie wspólnych przedsięwzięć edukacyjnych i kulturalnych (np. odtwarzania tradycji) przez społeczności lokalne; kompleksowe i systemowe oznakowanie tras turystycznych i dziedzictwa kulturowego regionu. Przewiduje się zatem, że jeden z obszarów interwencji strategicznej będzie obejmować takie działania jak aktywna ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego. Podobne zestawienia edukacji i kultury znajdują się w konkretnych rozwiązaniach i działaniach władz województwa lubelskiego. Częściej pojawiają się kwestie infrastruktury kulturowej czy kultury materialnej w postaci jej rewitalizacji, ochrony i rozwoju, niż propozycje kierunkowych działań na rzecz edukacji kulturowej. Związane jest to z przekonaniem, że realne działanie władzy w obszarze kultury polega na finansowaniu i inwestycjach

⁶ *Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 r.)*, Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego w Lublinie, Lublin 2014, s. 17.

⁷ Tamże, s. 77.

materialnych. Wśród priorytetów rozwojowych znajduje się wzmocnienie roli kultury rozumianej jako dziedzictwo i oferta przemysłów czasu wolnego, które mają się przyczynić do podniesienia konkurencyjności regionu.

Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 zawiera w swojej diagnozie polityki społecznej na potrzebę rozwoju społeczności lokalnej. Z przeprowadzonej diagnozy wynika, że zwłaszcza społeczności lokalne w województwie lubelskim charakteryzują się niskim poziomem aktywności i uczestnictwa w życiu społecznym. „Organizacje pozarządowe, zwłaszcza na terenach wiejskich, nie są wystarczająco silne i kompetentne do inspirowania, inicjowania i realizowania działań społecznych, angażujących mieszkańców społeczności lokalnych. W związku z tym nie posiadają wystarczającego potencjału do tworzenia partnerskiej relacji i współpracy z samorządem lokalnym. Wiąże się to również z niedostateczną liczbą lokalnych liderów społecznych. Mieszkańcy lokalnych społeczności przejawiają niską aktywność obywatelską, jak również niską świadomość wpływu na sytuację społeczności lokalnej”⁸. Powoduje to, że nawet realizowanie wielu programów i promowanie dobrych praktyk aktywności obywatelskiej skutkuje działaniami krótkotrwałymi, doraźnymi, zaspokajającymi najpilniejsze potrzeby mieszkańców społeczności i uniemożliwia tworzenie różnych form solidarnościowych, wzajemnościowych i samopomocowych⁹. Wskazuje się zatem, że jednym z zadań, które m.in. należy podjąć w tym obszarze jest większa promocja kultury i atrakcyjności regionu na zewnątrz, przez wykorzystanie zasobów przyrodnicze i kulturowe, renowacja i wykorzystywanie obiektów dziedzictwa kulturowego do stymulowania rozwoju społecznego.

Podkreślenie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju Lubelszczyzny przełożyło się na *Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie lubelskim na lata 2019-2022*, którego głównym celem jest wyznaczenie pożądanego kierunku zmian w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, ale także rozszerzenie perspektywy opieki nad zabytkami o elementy kultury ważne dla całokształtu dziedzictwa regionu o aspekty społeczne, w tym podkreślane w strategii rozwoju województwa lubelskiego potrzeby budowania więzi regionalnych. Realizacja celów strategicznych i operacyjnych programu odbywać ma się za pomocą wielu działań wspierających aktywność regionalną mającą uświadamiać wagę niema-

⁸ *Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020*, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie, Lublin 2013, s. 44.

⁹ Tamże, s. 45.

terialnego dziedzictwa kultury dla zachowania tożsamości poprzez tworzenie różnych programów edukacyjnych umożliwiających przekazywania przez twórców ludowych swej wiedzy, umiejętności i doświadczeń zawodowych młodemu pokoleniu¹⁰. Opieka nad zabytkami i ochrona dziedzictwa winna być realizowana m.in. przez stworzenie programów edukacyjnych skierowanych do młodzieży, dających możliwość poznania i docenienia regionalnego przekazu kulturowego. Realizacji celów edukacyjnych służy także upowszechnianie publikacji dokumentujących i promujących dziedzictwo kulturowe, zapisanych na nośnikach elektronicznych, bądź w formie drukowanych zbiorów pieśni, melodii i obrzędów zaczerpniętych z tradycji regionu. Mają one stać się także materiałem wykorzystywanym w edukacji młodego pokolenia oraz służyć opracowaniu programów i systemu edukacji kulturalnej w województwie lubelskim. Edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny służyć ma poszerzaniu wiedzy i opiece nad nim przy użyciu nowoczesnych technologii, mediów oraz różnorodnych form edukacji społecznej przez wykorzystanie ścieżek edukacyjnych, warsztatów środowiskowych – szlaków turystyczno- kulturowych, organizowanie imprez kulturalnych o charakterze edukacyjnym np. festynów, pokazów, pikników rodzinnych, wystaw¹¹.

Samorząd Województwa Lubelskiego wraz z podległymi instytucjami kultury, w szczególności z Wojewódzkim Ośrodkiem Kultury w Lublinie, Centrum Spotkania Kultur w Lublinie oraz Wojewódzką Radą Towarzystw Regionalnych w latach 2017-2018 organizatorem dwóch edycji **Kongresu Kultury Województwa Lubelskiego**. Wykłady autorytetów z Polski i zagranicy, dyskusje oraz kilkanaście spotkań panelowych były okazją do pogłębionej analizy, wymiany poglądów i wypracowania rekomendacji dla instytucji, samorządowców i animatorów życia kulturalnego oraz zaoferowania im platformy wymiany doświadczeń, a także umożliwienia im zdobycia inspiracji do dalszych działań¹².

¹⁰ *Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie lubelskim na lata 2019-2022*, Lublin 2019, s. 84.

¹¹ Tamże, s. 87. „Edukacja w ojczyźnie lokalnej jako szczególnie bliskiej, daje młodym ludziom informację o szeroko pojętej problematyce: ekologicznej, gospodarczej, społecznej, politycznej, historycznej i kulturalnej środowiska, w którym żyją - pełni istotną rolę w kształtowaniu patriotyzmu, poczucia tożsamości z wartościami własnego dziedzictwa. Kreuje postawy prospołeczne i pobudza zachowania obywatelskie. Akcje edukacyjne są prowadzone np. w formie konkursów między gminami, gdzie uczestnicy i widzowie mogą poznać podobieństwa i różnice w gwarze, którą posługują się mieszkańcy oraz mają możliwość poznania innej kultury, tradycji, jak również znalezienia podobieństw. Inną formą są akcje edukacyjne prowadzone w formie konkursu gawędziarzy i instrumentalistów oraz imprez towarzyszących - występy zespołów regionalnych i prezentacji przedstawień teatralnych. Ważna w edukacji regionalnej jest w tych spotkaniach wymiana międzypokoleniowa. Szkoły mogą prowadzić międzyprzedmiotową ścieżkę edukacyjną lub w oparciu o własny program autorski nauczyciela przybliżyć młodzieży niematerialne dziedzictwo kulturowe w regionie wykorzystując funkcje edukacyjne muzeów skansenowskich (np. lekcje umożliwiające poznanie przeszłości m.in. ginących zawodów, zanikających upraw rolniczych). Formy akcji edukacyjnych mogą rozszerzać się o spotkania z najstarszymi mieszkańcami danej miejscowości, którzy w autentyczny sposób przekażą żywe wartości niematerialne”. Tamże, s. 88.

¹² <https://www.spotkaniakultur.com/pl/kongreskultury> (dostęp dnia 25.08. 2019 r.).

Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 w ramach *Osi Priorytetowej 7 Ochrona dziedzictwa kulturowego i naturalnego* zakłada *Priorytet inwestycyjny 6c Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego*, w którym wskazuje, że do trybu pozakonkursowego wyboru projektów inwestycji dopuszczane będą te, które spełniają kryterium realizacji priorytetów rozwoju kultury. W ramach tych priorytetów wymienia się poprawę „dostępności do kultury - tj. w wymiarze fizycznym udostępnienie nowych powierzchni do prowadzenia działalności kulturalnej, jak również budowanie świadomości i edukacja kulturalna”¹³. Edukacja kulturalna wpisuje się w szerszy kontekst zachowania dziedzictwa kulturowego, rozumianego szeroko jako środowisko, produkty, usługi, infrastruktura. W ramach *Osi Priorytetowej 12 Edukacja, kwalifikacje, kompetencje* zakłada się *Priorytet inwestycyjny 10i: Ograniczenie i zapobieganie przedwczesnemu kończeniu nauki szkolnej oraz zapewnianie równego dostępu do dobrej jakości wczesnej edukacji elementarnej oraz kształcenia podstawowego, gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego, z uwzględnieniem formalnych, nieformalnych i pozaformalnych ścieżek kształcenia umożliwiających ponowne podjęcie kształcenia i szkolenia*, w którym podkreśla się potrzebę działań na rzecz poprawy jakości kształcenia i lepszy dostęp do wysokiej jakości usług edukacyjnych dzieci i młodzieży, zwiększających ich szanse na rynku pracy¹⁴.

2. Edukacja kulturowa a instytucje regionalne

Instytucje wspierające system edukacji w województwie lubelskim podejmują tematykę edukacji kulturowej zarówno doskonaląc umiejętności i wiedzę nauczycieli, przygotowując programy wsparcia edukacji szkolnej, jak i oferując zajęcia skierowane do dzieci i młodzieży uzupełniające kształcenie na poziomie podstawowym i średnim. W Lublinie **Centrum Spotkania Kultur w Lublinie** stało się w ostatnich latach najważniejszym koordynatorem działań w ramach edukacji kulturowej. Realizacja drugiej edycji programu „Bardzo Młoda Kultura” podtrzymuje tę pozycję w województwie, jako jednej z form praktycznej realizacji założeń wskazujących na to, że w myśleniu o kulturze najważniejszy jest człowiek i jego pragnienia rozwoju, wolności, przyjemności i przekraczania ograniczeń. Wiąże się to z fascynacją ludzką

¹³ *Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020*, (przyjęty pierwotną Decyzją Komisji Europejskiej C(2015)887 z dnia 12 lutego 2015 r.) ze zmianami zatwierdzonymi Decyzją Komisji Europejskiej C(2018)3837 z dnia 12 czerwca 2018 r.), s. 100. <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/60295/RPOWL2407.pdf> (dostęp dnia 16.08.2019 r.).

¹⁴ Tamże, s. 174-183.

wyobraźnią i jej twórczą mocą, potrzebą doświadczenia i poznawania, co pozwala do kultury zaliczyć każdą aktywność, rodząca się z szacunku dla człowieka i natury, której źródła odkrywane są podczas badania zwyczajów, rytuałów i artefaktów¹⁵. **Wojewódzki Ośrodek Kultury w Lublinie** w swoich statutowych zadaniach ma „edukację kulturalną i wychowanie przez sztukę ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży”¹⁶. W ramach **Centrum Kultury w Lublinie** podejmowane są działania skierowane do dzieci i młodzieży zgodne z założeniem, że do kultury najlepiej wychowywać przez kulturę. Organizowane są liczne wydarzenia, budujące poczucie więzi ze światem i otwierającego na niego, takie jak spotkania podróżnicze Dookoła Świata czy festiwal Wielokulturowy Lublin. Ponadto chodzi o utrwalanie i wzmacnianie tożsamości narodowej i lokalnej, w ramach Konkursu Poezji, Prozy i Pieśni Patriotycznej. Prowadzone są także Pracownia Słowa – zajmująca się działaniami związanymi z kulturą żywego słowa – oraz Studium Kultury, poświęcone działaniom związanym z wielokulturowością i muzyką¹⁷.

W ramach programu operacyjnego Strategii Rozwoju Kultury Lublina 2013-2020 zainicjowany został interdyscyplinarny program "**Dzielnice Kultury – Program Rozwoju Kultury w Dzielnicach Lublina**", którego celem jest zwiększenie potencjału kulturalnego dwudziestu siedmiu dzielnic Lublina. Program ma zminimalizować dysproporcje w dostępie do kultury na terenie poszczególnych obszarów miasta. Celami strategicznymi projektu jest zwiększenie aktywnego uczestnictwa w kulturze mieszkańców Lublina oraz podniesienie kompetencji kulturowych lublinian. Dzielnice Kultury są jednym z Działania w ramach programu skoncentrowane są wokół czterech osi programowych, na które składają się: "Lublin dzieciom" - mająca na celu rozwój oferty kulturalnej skierowanej do dzieci; "Kultura dla Seniora" - zakładająca wsparcie aktywności kulturalnej osób starszych; "Zainstaluj: Kultura" - odnosząca się do poszerzania grona aktywnych odbiorców kultury o osoby i grupy, które ze względu na różnorodne czynniki do tej pory z oferty kulturalnej nie korzystały, bądź korzystały z niej okazjonalnie; "Dzielnicowe Przestrzenie Edukacji Kulturalnej", w ramach których prowadzone są cykliczne warsztaty artystyczne obejmujące zajęcia muzyczne, plastyczne, taneczne i teatralne.

¹⁵ <https://www.spotkaniakultur.com/pl/o-csk> (dostęp dnia 25.08. 2019 r.).

¹⁶ Zakres działania Wojewódzkiego Ośrodka Kultury (fragmenty Statutu) <http://www.wok.lublin.pl/index.php?item=o-nas> (dostęp dnia 19.08. 2019 r.).

¹⁷ <https://ck.lublin.pl/edukacja-kulturalna/> (dostęp dnia 14. 08. 2019 r.).

Program realizowany jest przez trzy miejskie instytucje kultury (operatorów programu), którymi są Dzielnicowy Dom Kultury „Bronowice”, Dzielnicowy Dom Kultury „Węglin” oraz Warsztaty Kultury. Każdy z operatorów koordynuje pracę w dziewięciu dzielnicach miasta, w zależności od potrzeb i specyfiki danego obszaru tworząc od podstaw lub doskonaląc i intensyfikując prowadzone w nich działania kulturalne, dążąc do stworzenia kompletnej i spójnej oferty kulturalno-edukacyjnej¹⁸. Programowo są to działania, które nie mają charakteru cyklicznego, ale systematyczny służący utrwalaniu poznawanych treści i wytworzeniu autentycznych, opartych na zaufaniu relacji pomiędzy instruktorem i uczestnikami. Najistotniejsze jest tu zachowanie podmiotowe traktowanie jednostki, „czyli jak nazywał to Janusz Korczak wychowanie niekierowane. Zachowanie podmiotowości powoduje powstanie dialogu edukacyjnego, w którym uczestnik jest świadomym współtwórcą sytuacji wychowawczej odznaczającej się otwartością i szacunkiem dla innych przy zachowaniu własnej tożsamości. Metoda warsztatów, angażująca w proces tworzenia, wykorzystuje naturalną aktywność i kreatywność człowieka. Umiejętności rozumiemy jako praktyczną znajomość, empiryczne poznawanie metod i technik tworzenia kultury”¹⁹.

Działania w zakresie edukacji kulturowej w innych instytucjach Lublina przedstawiamy kierując się dostępnymi informacjami znajdującymi się na oficjalnych stronach internetowych:

Warsztaty Kultury w Lublinie prowadzą program edukacyjny lekcje sztuki dla małych i dużych, adresowany m.in. do dzieci i młodzieży. Celem proponowanych zajęć jest rozwijanie twórczego myślenia i wyobraźni uczestników, przybliżenie pojęć z zakresu sztuk wizualnych, przekazanie wiedzy z zakresu historii sztuki, koloru w sztuce oraz sztuki miejskiej. Podczas warsztatów uczestnicy mają okazję zapoznać się z dziełami wybitnych twórców, a także wykonać własne prace pod kierunkiem lubelskich artystów i historyków sztuki. W edycji na rok 2019 zorganizowano następujące lekcje sztuki: „Jestem Sztukmistrzem”, „Czy na gitarze można grać widelcem?”, „Dekorujemy miasto”, „O tym jak zostać malarzem naiwnym słów kilka”, „Dobrze się składa. Lampa origami”, „Warsztaty Chibi japoński zakładki w drzeworycie”, „Warsztaty Chibi japońskich zakładki w drzeworycie – warsztat dla dzieci 8+ z opiekunem”, „Sztuka krojenia”, „Album fotograficzny”, „Warsztaty druku – Łąkowy poster”, „Warsztat stolarski – drewniana lampa”, „Warsztat stolarski – leżak”, „Uszyj to sam. T-shirt bawełniany”, „Uszyj to sam. Crossbody bag”, „Warsztat fotograficzny”, „Koty – wyjątkowe przypinki”, „Zrób sobie kilim”, „Razem i osobno. Warsztat malarski”, „We wnętrzu morza”²⁰. Ponadto w ramach Warsztatów realizowany jest projekt „Magiczna Latarnia”, który stanowi próbę przeszczerpienia na grunt polski programu edukacyjnego realizowanego od 21 lat w Szwajcarii i 17 innych krajach świata. „Projekt jest skierowany do dzieci w wieku 6-12 lat (uczniów szkół podstawowych) i odpowiada na potrzeby edukacji

¹⁸ <https://lublin.eu/kultura/projekty/projekty-biezace/dzielnice-kultury/>; <https://lublin.eu/kultura/program-dzielnice-kultury/>; <https://www.facebook.com/DzielniceKultury/> (dostęp dnia 14. 08. 2019 r.).

¹⁹ *Materiały zebrane przez Wydział Kultury Urzędu Miasta Lublin w wyniku prac nad programem „DZIELNICE KULTURY”*, Lublin 2013. https://lublin.eu/gfx/lublin/userfiles/public/pliki_do_pobrania/projekty_zalaczniki/dzielnice_kultury/dzielnice_kultury_-_zalozenia_programowe.pdf (dostęp dnia 14.08. 2019 r.).

²⁰ <https://www.warsztatykultury.pl/projekty/lekcje-sztuki/edycje-projektu/> (dostęp dnia 20.08. 2019 r.).

audiowizualnej bardzo młodego widza, będąc jednocześnie wspianą rozrywką²¹. Jego celem jest poznawanie kina poprzez zabawę i specjalnie przygotowany program przed każdą projekcją specjalnie dobranego filmu np. w 2019 roku były to: „Szczęśliwa siódemka” (reż. Buster Keaton, 1925 r.), „Kto wrobił Królika Rogera” (reż. Robert Zemeckis, 1988 r.), „Pożyczalscy” (reż. Peter Hewitt, 1997 r.), „Diabelski wynalazek” (reż. Karel Zeman, 1958 r.), „Droga do domu” (reż. Carroll Ballard, 1996 r.), „W głowie się nie mieści” (reż. Pete Docter, 2015 r.), „Twarze dzieci” (reż. Jacques Feyder, 1925 r.), „Fantastyczna podróż” (reż. Richard Fleischer, 1966 r.), „Kot w Paryżu” (reż. Jean-Loup Felicioli & Alain Gagnol, 2010 r.)²². Warsztaty organizują też Zimową Majsternię czyli cykl spotkań i warsztatów artystycznych, na które zapraszane są **dzieci wraz z rodzicami, dziadkami, babciami**. W edycji 2019 roku odbyły się „Joga śmiechu | dla chętnych w wieku 8-100 lat”, „Rodzinny warsztat fotograficzny | dzieci 6-12 lat”, „Przypinki Kaktusy | dzieci 10-13 lat”, „Spektakl ‘Ali Baba i Czterech rozbójników’, Teatr Małe Mi | od 3 roku życia”, „Skarpetkowe zwierzątka | dzieci 7-13 lat”, „Warsztaty z hula hoop | dzieci 8-12 lat”, „Warsztat fotograficzny dla młodzieży | uczestnicy 13-18 lat”, „Ukulele orkiestra | dzieci 8-12 lat”, „Język migowy dla dzieci | dzieci 3-6 lat”, „Lata ptaszek w karnawale | dzieci 5-9 lat”, „Warsztat fotografii otworkowej | dzieci 6-12 lat”, „Jak działa litera? | dzieci 7-10 lat”²³.

Wojewódzki Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli KURSOR jako niepubliczna placówka doskonalenia nauczycieli o zasięgu wojewódzkim, zgodnie ze statutem realizuje zadania związane m.in. z doskonaleniem warsztatu pracy nauczycieli. Jego celem jest „działanie na rzecz podnoszenia jakości edukacji, w szczególności poprzez wspieranie środowiska oświatowego w realizacji celów i zadań edukacyjnych stawianych nowoczesnej szkole – szkole przygotowującej uczniów do życia w zmieniającej się rzeczywistości, w społeczeństwie wiedzy i społeczeństwie informacyjnym”²⁴. W ofercie edukacyjnej na rok szkolny 2019-2020 są kursy doskonalące oraz szkolenia rad pedagogicznych wpisujące się w kierunki realizacji polityki oświatowej państwa. Wśród nich są takie dotyczące wychowania do wartości przez kształtowanie postaw obywatelskich i patriotycznych oraz wspierania potencjału rozwojowego uczniów. Żadne z nich literalnie nie dotyczy edukacji kulturowej, ale zawierają istotne dla niej treści w zakresie metod służących kształtowaniu kompetencji społecznych i obywatelskich (ćwiczenia warsztatowe), przykładów dobrych praktyk patriotyzmu nie tylko od święta, giełdy pomysłów co do roli samorządu uczniowskiego w rozwoju proaktywnych postaw uczniów, współdziałania z rodzicami, uczniami i środowiskiem lokalnym jako podstawy wychowania do wartości, sztuki diagnozowania potencjału uczniów, sprawdzonych w praktyk i inspiracji wspierania potencjału uczniów (szkolna gazeta, teatr jest dobry na wszystko, wolontariat nie dla punktów, uczniowski fundusz obywatelski, pomysły na samorządność), tworzenie warunków i klimatu do rozwoju, kształtowanie kompetencji osobistych i społecznych²⁵.

Lubelskie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli jest placówką świadczącą różnorodne usługi edukacyjne wpływające na podnoszenie jakości pracy nauczycieli. Za cel stawiają sobie m.in. pobudzenie i wspieranie działań innowacyjnych oraz rozwijanie umiejętności i postaw pracowników sprzyjających kreatywności. W ramach tak sformułowanej misji podejmowane są działania o charakterze programowym, doradczym, szkoleniowym, konferencyjnym i publikacyjnym. W 2019 roku po raz jedenasty młodzież z lubelskich szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych wzięła udział w Wojewódzkim konkursie ekologiczno-regionalnym „Lubelszczyzna – moja Mała Ojczyzna”. Konkurs objęty jest Patronatem Lubelskiego Kuratora Oświaty, Marszałka Województwa Lubelskiego, Lubelskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli oraz Regionalnej Organizacji Turystycznej Green Velo²⁶.

Na terenie województwa lubelskiego działa szereg organizacji pozarządowych realizujących program edukacji kulturowej. Niektóre z nich włączyły się w program „Bardzo Młoda Kultura” w edycji 2016-2018. **Fundacja TEAM Teatrikon** realizuje projekt *M- Power: Siła młodych* skierowany do młodzieży mieszkającej albo uczącej się w województwie lubelskim, do tej pory niezaangażowanej społecznie. Inicjatywa służyć ma podniesieniu ich kompetencji społecznych poprzez udział w profesjonalnych

²¹ <https://www.warsztatykultury.pl/projekty/magiczna-latarnia/o-projekcie/> (dostęp dnia 20.08. 2019 r.).

²² <https://www.warsztatykultury.pl/projekty/magiczna-latarnia/edycje-projektu/magiczna-latarnia-2019/> (dostęp dnia 20.08. 2019 r.).

²³ <https://www.warsztatykultury.pl/projekty/zimowa-majsternia/edycje-projektu/zimowa-majsternia-2019/> (dostęp dnia 20.08. 2019 r.).

²⁴ <https://www.kursor.edu.pl/wodn/o-nas> (dostęp dnia 25.08. 2019 r.).

²⁵ *Oferta edukacyjna dla dyrektorów i nauczycieli szkół / placówek na rok szkolny 2019 / 2020*, s. www.kursor.edu.pl

²⁶ <https://lscdn.pl/pl/wydarzenia/relacje/zamosc/10988.Lubelskie-Green-Velo.html> (dostęp dnia 25.08. 2019 r.).

szkoleniach z zakresu pracy w grupie, myślenia projektowego, zarządzania sobą w czasie czy komunikacji, wsparcie doradcy zawodowego, naukę zarządzania własnym projektem, pracy pod presją czasu, kreatywnego rozwiązywania problemów, udziału w treningu interpersonalnym, budowania relacji z otoczeniem, tworzenia wspólnie z grupą własnego projektu, wdrożenia projektu do realizacji pod okiem profesjonalistów ze środowiska organizacji pozarządowych, informację zwrotną na temat rozwoju swoich kompetencji, uzyskanie certyfikatu potwierdzającego odbyte szkolenia i zdobyte doświadczenie²⁷.

Fundacja 5Medium realizuje kilkanaście warsztatów artystycznych, fotograficznych, z zakresu nowych mediów czy zrób to sam (DIY) pod nazwą „Mobilna Warsztatownia”. Służąc mają one rozwijaniu ekspresji twórczej, kreatywności, zmysłu artystycznego, zdolności manualnych oraz umiejętności kreatywnego wykorzystania nowych technologii. Oferta skierowana jest w głównej mierze do mieszkańców małych miasteczek i miejscowości, dedykowana konkretnej grupie np. dzieciom, młodzieży, osobom dorosłym, ale także umożliwiająca współpracę i integrację międzypokoleniową oraz wzajemnie uczenie się od siebie²⁸. Podniesienie kompetencji językowych nastolatków ma na celu projekt „Selfie z Wojsławicami” realizowany poprzez wykorzystanie atrakcyjnych dla młodzieży form: mural, gra miejska, fotokreacja. „Położenie Wojsławic na wschodzie, wielokulturowa przeszłość i wciąż bogate tradycje i zwyczaje ludowe sprawiają, że stanowi ona doskonałe miejsce na szukanie i badanie regionalizmów, pokazywanie wpływu kultury i tradycji na język”. Natomiast we współpracy z Fundacją Orange w ramach programu „Pracownie Orange” realizuje działania animacyjno-kulturalne wykorzystujące nowe media w 27 Pracowniach Orange znajdujących się na terenie całej Polski²⁹. Pracownie biorące udział w projekcie miały do wyboru jedno z następujących działań: Otwórz się na swoje miasto! Fotografia otworkowa; Palcem po mapie. Story Map; Aktywnie z mediami. Gra terenowa; Zinterpretuj to! Praca z tekstem i narzędziami online; 24 Godziny. Instagram, Snapchat; E-kuchnia. Blog; E-problem. Google Maps³⁰.

Ośrodek „Brama Grodzka – Teatr NN” prowadzi swoją działalność w trzech miejscach: w Bramie Grodzkiej, w Trasie Podziemnej (Trybunał) i w Domu Słów (ul. Żmigród). Wszystkie te miejsca łączy to, że opowiadają o historii miasta, a od roku 2017 Ośrodek otworzył i stał się opiekunem „Szlaku Pamięci” lubelskich Żydów. W jego ofercie edukacyjnej dla Lublina i Lubelszczyzny jest kilkanaście wystaw, warsztatów, prezentacji i festiwali, którym przyświeca myśl aby odbiorcy działań najpierw mieli dostęp do wiedzy, a następnie poznali możliwości konkretnego zastosowanie tej wiedzy. Ośrodek chce w ten sposób zachęcać uczestników do realizowania podobnych inicjatyw w lokalnych społecznościach³¹.

Muzeum Lubelskie w Lublinie od przeszło 60 lat posiada Dział Edukacji, który prowadzi działalność zmierną do rozbudzenia zainteresowania tym wszystkim, co działo się i powstało w przeszłości, co warto pielęgnować, z czego korzystać i czerpać. Swoją działalnością objęło m.in. dzieci i młodzież w każdym wieku. W oparciu o swoje zbiory i prezentacje multimedialne zwraca szczególną uwagę na problemy dotyczące dziedzictwa kulturowego regionu lubelskiego, jego historii, a także historię sztuki. Organizuje zajęcia warsztatowe, które zachęcają do rozwijania własnej twórczości - malowanie, wyklejanie i wycinanie, układanie puzzli, rozwiązywanie krzyżówek i wypełnianie kart pracy. Prowadzone są cykle zajęć muzealnych powiązanych ze sobą jednym wiodącym zagadnieniem, które obecnie obejmuje takie tematy jak: poznajemy muzeum (zajęcia dla dzieci młodszych prowadzone metodami aktywizującymi), ikonografia i zabytki dawnego Lublina (tematy w roku szkolnym 2016/2017 szczególnie preferowane w związku z 700-leciem nadania praw miejskich naszemu miastu), Kaplica Trójcy Świętej jako źródło wiedzy o kulturze, co to jest malarstwo, historia sztuki od starożytności do czasów współczesnych. Podstawowym zamierzeniem w obecnej i przyszłej działalności Muzeum jest osvajanie najmłodszego pokolenia z muzeum jako miejscem przyjaznym i szczególnie interesującym. Jego długofalowym deklarowanym zamiarem jest wykształcenie „wielu odbiorców sztuki, stałych bywalców wystaw

²⁷ Projekt realizowany na podstawie umowy z Ministerstwem Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, w ramach Programu Operacyjnego Wiedza, Edukacja Rozwój na lata 2014 – 2020, Oś priorytetowa I - Osoby młode na rynku pracy, Działanie 1.4 - Młodzież solidarna w działaniu. Realizacja projektu jest współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. <http://www.teatrikon.pl/edukacja/m-power> (dostęp dnia 24.08. 2019 r.).

²⁸ Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury. <http://5medium.org/projekty/mobilna-warsztatownia/> (dostęp dnia 25.08. 2019 r.).

²⁹ <http://5medium.org/projekty/selfie-z-wojswawicami/> (dostęp dnia 25.08. 2019 r.).

³⁰ <http://5medium.org/projekty/pracownie-orange/> (dostęp dnia 25.08. 2019 r.).

³¹ <http://teatrnn.pl/edukacja> (dostęp dnia 16.08. 2019 r.).

i galerii, którzy świadomie wpiszą na stałe w swoje życie spotkania ze sztuką³². Muzeum Lubelskie w Lublinie przystępuje do realizacji projektu „Muzeum Lubelskie – ochrona dziedzictwa przeszłości i nowe wyzwania przyszłości: edukacja, nauka, innowacyjność, promocja regionu, turystyka”³³. W ramach tego projektu zmierzają się zostać zaaranżowane nowe i zmodernizowane obecne ekspozycje oraz przebudowane przestrzenie do tej pory niewykorzystywane do celów ekspozycyjnych. „Zarówno na Zamku Lubelskim jak i w Muzeum Regionalnym w Kraśniku wystawy i ich aranżacja w projekcie, spełnią rolę czynnika kulturotwórczego. Nowe ścieżki zwiedzania pozwolą na zapoznanie nie tylko zbiorami do tej pory obecnymi na ekspozycjach, ale również obiektami, które najczęściej były przechowywane w magazynach, bez szansy na ich pokazanie szerokiej publiczności. To z kolei pozwoli na opracowanie powiększonej o nowe zagadnienia oferty edukacyjno-kulturalnej”³⁴.

Muzeum Wsi Lubelskiej prowadzi zakrojony na szeroką skalę cykl działań edukacji kulturowej dla dzieci i młodzieży od grup przedszkolnych po szkołę średnią. Dla każdej grupy wiekowej przewidziane są różnego typu zajęcia edukacyjne („Drogi i place, furty i bramy – dlaczego to wozy jeździły po wsiach i miasteczkach”, „Kuchnia – nasza codzienna troska, ciepło i bezpieczeństwo”, „Budujemy dom – zajęcia edukacyjne z elementami dźwiękowymi”), warsztaty muzealne („Prace w polu i w zagrodzie – droga chleba”, „Plastyka obrzędowa – ozdoby choinkowe”, „Spotkanie ze Świętym Mikołajem”, „Jak to ze lnem było”, „Plastyka obrzędowa – wycinanka strzyżewicka”, „Życie codzienne rodziny Książków w Teodorówce w 1939 r.”, „W miasteczkowym zakładzie fryzjerskim – rzecz o przedwojennej urodzie i higienie”, „Zabawa andrzejkowa przy wróżbach”, „Zerwij ziele z dziewięciu miedz”, „Archeologiczne, etnograficzne i historyczne przygody garnka”, „Przejawy życia codziennego we dworze ziemiańskim”, „Zabawa z księżycami na 6 par”, „Wigilia w skansenie”), gry edukacyjne („Budujemy Lublin – żywa gra edukacyjna”, „Na tropie Antka”), lekcje muzealne („Kolorowe Święta Wielkanocne”, „Ginące zawody na muzealnej Wyżynie Lubelskiej”, „Salon i izba”, „Zabawki moich dziadków”, „Kijanką i na tarze czyli jak prały nasze prababcie”, „Od łuczywa do żarówki”, „W Wojtusiowej izbie”, „Od ziarenka do bochenka”, „Obrzędy i zwyczaje świąt Bożego Narodzenia”, „Kolorowe Święta Wielkanocne”, „Plastyka obrzędowa – pisanki ‘wydrapywanki’”, „Ginące zawody na muzealnym Roztoczu”, „Drewno, glina, wici”, „Zakupy w wiejskim sklepiku”, „W miasteczkowym sklepie żelaznym”, „Program ikonograficzny cerkwi z Tarnoszyna”)³⁵.

W **Teatrze im. J. Osterwy w Lublinie** działają dwie grupy młodzieżowe: „Loża” dla licealistów oraz „Grupa teatralna” dla gimnazjalistów. Dla zorganizowanych grup dzieci i młodzieży stworzono możliwość wzięcia udziału w warsztatach do spektakli (wszystkich, które są w repertuarze), „Lekcjach w teatrze” oraz zwiedzaniu. „Dla młodzieży powstał również cykl ‘Lektura - work in progress’, czyli instalacje performatywne inspirowane szkolnymi lekturami”³⁶.

Teatr im. H. Ch. Andersena w Lublinie przyjął formułę „teatru otwartego” jako miejsca dostępnego dla różnych grup wiekowych, ale też form sztuki i działań. Celem jest przygotowanie widza do świadomego odbioru sztuki teatralnej, zbudowanie płaszczyzny wymiany wiedzy, doświadczeń, refleksji i przeżyć, ale też komunikacji z odbiorcą. Działalność edukacyjna jest zatem zaplanowana jako pomost pomiędzy sceną i widownią i skierowana do grup zorganizowanych (klasy, grupy przedszkolne, zespoły teatralne), ale też dla **rodzin**. Obecnie w ramach programu edukacyjno-kulturalnego realizowane są takie przedsięwzięcia jak: „Akademia Andersena” (tajemnice lalek, występki sceniczne, scena od kulis), „Retro Bajki” dla przedszkolaków (oglądanie klasyki polskiej animacji, a następnie udział w warsztatach prowadzonych pod okiem wykwalifikowanych animatorów i pedagogów), „Zakulisowe sprawy” (prowadzone metodą pedagogiki teatru spotkania po spektaklu), „Spotkania z lalkarzem”, „Rodzinne podróże” (warsztaty dla całych rodzin polegające na poznawaniu teatru od kulis i zaplecza), „Projekt osobisty” (tworzenie przez młodzież ponadgimnazjalną własnego spektaklu pod okiem dyrektora Teatru), „Scena otwarta” (12 warsztatów aktorskich). Ponadto w Teatrze funkcjonuje zespół wolontariuszy

³² https://www.muzeumlubelskie.pl/Edukacja/Informacje_ogolne/Dzial_Edukacji_historia-1-690-22_82.html (dostęp dnia 14.08.2019 r.).

³³ Ogółem koszty projektu planuje się na kwotę 26.490.983,51 zł, w tym: Środki finansowe Unii Europejskiej 17.690.712,41 zł, Środki finansowe Województwa Lubelskiego 3.121.890,43 zł. *Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie lubelskim na lata 2019-2022*, Lublin 2019, s. 21.

³⁴ Tamże, s. 24.

³⁵ <https://skansen.lublin.pl/pl/edukacja/oferta/> (dostęp dnia 17.08.2019 r.).

³⁶ <https://www.teatrosterwy.pl/pl,0,s245,edukacja.html> (dostęp dnia 17.08.2019 r.).

uczestniczący w przygotowywaniu spektakli na różnych etapach ich realizacji³⁷.

Teatr Stary w Lublinie poza bogatym programem teatralnym dba także o edukacyjny charakter działalności, mając na celu umocnienie roli sztuki w obszarze nauczania oraz kształtowania wrażliwości na rzeczywistość odbieraną przez pryzmat kultury³⁸.

Zarówno **Wojewódzka, jak i Miejska Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego** mają zapisane w zadaniach statutowych działalność w zakresie edukacji kulturowej. Biblioteka miejska bierze udział w autorskim projekcie edukacyjnym „Nasza Mała Biblioteka” przeznaczonym dla dzieci w wieku wczesnoszkolnym 5-8 lat, który opiera się na współpracy wydawcy z nauczycielami, bibliotekarzami oraz rodzicami. Chodzi o wybór pod względem literackim i ilustracyjnym książek, które mają zapoczątkować biblioteczkę młodego czytelnika³⁹. Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego w Lublinie realizuje projekt „Modernizacja historycznej infrastruktury Biblioteki celem stworzenia przestrzeni do aktywnego udziału mieszkańców Lubelszczyzny w kulturze”⁴⁰. Celem projektu jest modernizacja historycznej, wpisanej do rejestru zabytków, infrastruktury biblioteki, tj. barokowej oficyny Prażmowskich, której geneza sięga XVI wieku oraz wybudowanego w latach 1935-1939 budynku głównego, wraz z magazynem książek. Celem projektu jest nawiązanie go zamiaru twórców Biblioteki, którym było zorganizowanie trwałej podstawy kulturalnej dla miasta Lublina.

Stowarzyszenie Twórców Ludowych w Lublinie w ramach „Akademii Sztuki Ludowej” prowadzi całoroczny cykl warsztatów połączony z prelekcjami, spotkaniami i wystawami. Projekt adresowany jest m.in. do dzieci i młodzieży szkolnej. „Uczestnicy mają okazję poznać regionalne wzory i różne formy tradycyjnych wyrobów z różnych dziedzin sztuki ludowej, a następnie umiejętnie wykorzystywać je we współczesnych przejawach życia codziennego”⁴¹. Stowarzyszenie organizuje też spotkania poświęcone muzycznym tradycjom Lubelszczyzny przeznaczone dla dzieci – „Rośnij muzyczko, rośnij...”. W ich trakcie dzieci i młodzież poznają pieśni, obrzędy i zwyczaje związane z rokiem kalendarzowym, a także obrzędowością rodzinną, uczą się również dawnych gier, zabaw, wyliczanek oraz zagadek.

Galeria Labirynt jako miejska instytucji kultury, jest miejscem odkrywania sztuki także w ramach edukacji dzieci i młodzieży. Dla dzieci przewidzianych jest szereg zajęć, w tym m.in. „Kształty, formy i kolory” (warsztaty sensoryczne dla dzieci w wieku 0-2 lat), „Look Book” (warsztaty inspirowane książką dla dzieci w wieku 3-6 lat), „Tiny Artists” (warsztaty twórcze z elementami nauki języka angielskiego dla dzieci w wieku 3-6 lat), „Ćwiczenia z wolności” (warsztaty sensoryczne dla dzieci w wieku 3-6 lat), „Sobota w Labiryncie” (warsztaty dla dzieci w wieku 6-9 lat), „Labirynt znaków” (warsztaty w polskim języku migowym tłumaczone na język polski, dla dzieci w wieku 6-12 lat), „Art Detectives” (warsztaty twórcze z elementami nauki języka angielskiego dla dzieci w wieku 7-12 lat), „Nie sztuka poznać sztukę” (warsztaty dla dzieci w wieku 9-12 lat), „Labirynt wyobraźni” (warsztaty dla przedszkolnych i szkolnych grup zorganizowanych), „Otwarty Labirynt” (zajęcia dla osób z niepełnosprawnościami)⁴². Dla młodzieży przewidziane są dodatkowo takie zajęcia jak: „PS Poznaj Sztukę!” (cykl zajęć dla młodzieży ze szkół średnich), „#ARTLAB” (warsztaty dla grup zorganizowanych ze szkół średnich), „Wolność, sztuka, demokracja” (lekcje szkolne)⁴³.

Ciekawe propozycje przynależne do edukacji kulturowej, a przeznaczone także dla młodzieży szkolnej, ma **Akademickie Centrum Kultury UMCS „Chatka Żaka”**. Są to przede wszystkim działania w ramach Inkubatora Medialno-Artystycznego, wyjątkowego na rynku Polski Wschodniej cyfrowego ośrodka twórczego, którego beneficjentami są zarówno studenci, uczniowie, jak i artyści, ludzie mediów oraz użytkownicy nowych technologii⁴⁴. Natomiast wolontariat w ramach działalności „Chatki Żaka” włącza młodzież szkół średnich do zintegrowanego środowiska osób, przyczyniającego się do rozwoju szeroko pojętej edukacji kulturalnej wśród społeczności akademickiej⁴⁵.

³⁷ <https://teatrundersena.pl/edukacja/> (dostęp dnia 17.08. 2019 r.).

³⁸ <https://www.teatrstary.eu/o-teatrze.html> (dostęp dnia 19.08. 2019 r.).

³⁹ http://www.mbp.lublin.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=8770&Itemid=300 (dostęp dnia 17.08. 2019 r.).

⁴⁰ Ogółem koszty projektu planuje się na kwotę 3.492.825,66 zł, w tym środki finansowe Unii Europejskiej 2.501.198,08 zł, środki finansowe Województwa Lubelskiego 478.469,26 zł. *Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie lubelskim na lata 2019-2022*, Lublin 2019, s. 29.

⁴¹ <http://zgstl.pl/nasza-dzialalnosc/akademia-sztuki-ludowej/> (dostęp dnia 19.08. 2019 r.).

⁴² <https://labirynt.com/dzieci/> (dostęp dnia 20.08. 2019 r.).

⁴³ <https://labirynt.com/mlodziez/> (dostęp dnia 20.08. 2019 r.).

⁴⁴ <https://www.umcs.pl/pl/inkubator-medialno-artystyczny-umcs,9468.htm> (dostęp dnia 20.08. 2019 r.).

⁴⁵ <https://www.umcs.pl/pl/praktyki-w-ack-umcs-chatka-zaka,9463.htm> (dostęp dnia 20.08. 2019 r.).

Duży walor edukacyjny mają także instytucje i miejsca związane z martyrologią narodu polskiego i z upamiętnieniem zbrodni na narodzie żydowskim - **Państwowe Muzeum na Majdanku**, którego oddziałem zamiejscowym jest Muzeum i Miejsce Pamięci w Bełżcu oraz Muzeum i Miejsce Pamięci w Sobiborze. Edukacja jest w tych miejscach prowadzona zgodnie z założeniami pedagogiki pamięci⁴⁶, łącząc refleksję nad przeszłością z refleksją nad własnymi dyspozycjami, poglądami i postawami, w celu aktywizacji pamięci historycznej o zbrodniach totalitarnych w wymiarze moralnym i społecznym. „Model dydaktyczny pedagogiki pamięci opiera się na dwóch zasadniczych kryteriach: uwzględnianiu podmiotowości uczących się i stwarzaniu im możliwości edukacji przez odkrywanie. Kluczową rolę spełnia w nim twórcza i samodzielna praca uczestników programu i podejmowany przez nich wysiłek badawczy, który powinien prowadzić do swobodnego formułowania sądów wartościujących i własnych wniosków. W ten sposób pedagogika pamięci łączy wartości historyczne i społeczne, przyczyniając się do kształcenia takich umiejętności jak: krytyczne zdobywanie wiedzy historycznej, dostrzeganie problemów, samodzielne formułowanie ocen oraz angażowanie się w dyskusję nad przeszłością i teraźniejszością”⁴⁷. Realizacja tego programu odbywa się za pomocą takich form kształcenia jak: „wizyta w Muzeum poszerzona o aspekty kognitywno-emocjonalne; dni studyjne, łączące zwiedzanie z samodzielną pracą w archiwum lub w bibliotece; warsztaty oparte na edukacji metodą projektów; praktyki historyczne ukierunkowane na poszukiwanie i dokumentowanie śladów przeszłości (np. „historia mówiona”); międzynarodowe spotkania młodzieżowe w ramach edukacji interkulturowej i seminaria edukacyjne dla multiplikatorów i nauczycieli”⁴⁸. W Muzeum najwyższą cenę ma edukację metodą projektów, czyli realizacji określonego zadania, na przykład urządzenie wystawy lub zebranie dokumentacji. Prowadzone są lekcje muzealne skierowane są do młodzieży szkół podstawowych (klasy VII i VIII), gimnazjalnych, ponadgimnazjalnych. Każda lekcja muzealna składa się z dwóch części: zajęć edukacyjnych oraz zwiedzania terenu byłego niemieckiego obozu koncentracyjnego na Majdanku. Proponowane są najróżniejsze tematy zajęć w oparciu o nagranie video („Danuta Brzosko-Mędryk: młodość, trauma, wartości. Spacer biograficzny po miejscu pamięci”, „Majdanek powraca w snach”, „Mówię wszystkim, którzy mnie chcą słuchać...’ – obóz na Majdanku w relacji Wandy Ossowskiej”, „Różne losy – podobne marzenia. Więźniowie i obóz na Majdanku w relacjach wideo świadków historii”, „Spacer biograficzny z Andrzejem Stanisławskim”, Świat za drutami – postawy i doświadczenia więźniów Majdanka w relacjach wideo”), w oparciu o prezentację multimedialną („Leczenie czy eksterminacja? Z historii szpitala w obozie koncentracyjnym na Majdanku”, „Losy dzieci w obozie koncentracyjnym na Majdanku”), w oparciu o tekst źródłowy („Przecież część serca pozostała tam, na Majdanku’. Rzeczywistość obozowa w dzienniku Jadwigi Ankiewicz”, „Sprawcy – zwyczajni ludzie czy entuzjastyczni wykonawcy Holocaustu?”), w oparciu o wystawę historyczną („KL Lublin w pamięci byłych więźniów”, „Sztuka opowieści, czyli historie ukryte w muzealnych eksponatach”), w oparciu o fabularyzowany film dokumentalny („Młodość w trudnych czasach. Losy Zacheusza Pawlaka”). Warsztaty historyczne adresowane są m.in. do młodzieży ze szkół ponadgimnazjalnych, a ich tematy ustalane są w zależności od potrzeb grup na podstawie dostępnych w muzeum wystaw, nagrań, dokumentów i opracowań⁴⁹.

Filharmonia im. H. Wieniawskiego w Lublinie ma wieloletnie doświadczenie w pracy z dziećmi i młodzieżą. Szkoły, przedszkola i domy kultury Lublina i Województwa Lubelskiego współpracują z Filharmonią w celu stworzenia jak najszerszej oferty koncertów edukacyjnych, które pozwalają realizować w znacznie ciekawszy sposób podstawę programową lekcji muzyki. „Młodzi słuchacze prowokowani do aktywnego udziału w koncercie poszerzają swoją wiedzę o instrumentach muzycznych, kompozytorach, formach i stylach muzycznych oraz budują potrzebę obcowania z muzyką w życiu codziennym”⁵⁰.

Oferta edukacyjna **Zespołu Pieśni i Tańca im. Wandy Kaniorowej** skierowana jest przede wszystkim do dzieci i młodzieży. Organizowane są, oprawione muzyką i tańcem w wykonaniu członków zespołu, ułożone tematycznie lekcje folkloru na żywo, dotyczące m.in. następujących zagadnień: „Wzdłuż Wisły (Lubelskie, Krakowskie, Rzeszowskie)”, „Górale i Śląsk (Orawa, Śląsk)”, „Polskie tańce

⁴⁶ W Muzeum opracowano wytyczne dotyczące zwiedzania w oparciu o założenia pedagogiki pamięci: *Edukacja pozaszkolna w Państwowym Muzeum na Majdanku. Jak przygotować, przeprowadzić i podsumować zajęcia dla uczniów*, red. W. Wysok, Państwowe Muzeum na Majdanku, Lublin 2014; *Wizyty edukacyjne w Państwowym Muzeum na Majdanku. Poradnik dla nauczycieli*, red. T. Kranz, Państwowe Muzeum na Majdanku, Lublin 2012.

⁴⁷ http://www.majdanek.eu/pl/education/pedagogika_pamieci/1 (dostęp dnia 19.08. 2019 r.).

⁴⁸ Tamże.

⁴⁹ http://www.majdanek.eu/pl/education/oferta_educacyjna/2 (dostęp dnia 19.08. 2019 r.).

⁵⁰ <http://www.filharmonialubelska.pl/pl,0,s287,edukacyjne.html> (dostęp dnia 17.08. 2019 r.).

narodowe (historia oraz charakterystyka poszczególnych tańców i kostiumów)”, „Zwyczaje i obrzędy polskie (Boże Narodzenie, Wielkanoc, Noc Świętojańska, Dożynki itp.)”⁵¹.

Bardzo ciekawe inicjatywy w ramach edukacji kulturowej dzieci i młodzieży podjęły też uczelnie lubelskie. Uniwersytet Dziecięcy UMCS co roku kształci około 7000 małych studentów w Lublinie i filiach w Puławach, Bełżycach, Końskowoli, Opolu Lubelskim i Nałęczowie. Misją UD UMCS jest tworzenie i wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży, w szczególności z mniejszych miejscowości, a motto "Nauka to wolność" wskazuje powiązanie zdobywania wiedzy z rozwojem kulturowym i kulturalnym⁵². **Uniwersytet Otwarty w ramach Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II**, umożliwia dzieciom, młodzieży odkrywanie i rozwijanie swoich zainteresowań oraz pasji poprzez zajęcia i warsztaty. Tematyka zajęć, jak i forma ich prowadzenia, jest bardzo różnorodna – od prezentacji tajemnic średniowiecznych katedr, przez doświadczenia z wodą, aż po eksperymenty, które każdy może przeprowadzić... w kuchni⁵³. **Lekcje z Politechniką Lubelską** to propozycja kolejnej uczelni, której kadra naukowa zaprasza uczniów na cykl mających pomóc uczniom w obraniu dalszej ścieżki rozwoju i planowaniu swojej przyszłości. Forma zajęć poza konkretną wiedzą ma zapoznać z infrastrukturą i kulturą akademicką⁵⁴. **Lubelski Festiwal Nauki** organizowany przez wszystkie instytucje naukowe w Lublinie jest bezprecedensowym wydarzeniem i jednym z największych w skali kraju festiwalem, którego głównym celem jest upowszechnianie nauki w społeczeństwie. Wykłady i pokazy adresowane są przede wszystkim do młodzieży szkół wszystkich szczebli i typów. Ich celem jest pokazanie młodzieży możliwości współczesnej nauki tak, aby pomóc w zrozumieniu różnorodnych zagadnień oraz rozbudzenie zainteresowania, a może nawet fascynacji nauką⁵⁵.

Za najbardziej **rozpoznawalne imprezy kulturalne** na terenie województwa o zasięgu krajowym i międzynarodowym, mające także duży walor edukacyjny, uznać można Międzynarodowy Festiwal „Konfrontacje Teatralne w Lublinie”, Międzynarodowy Konkurs Młodych Skrzypków im. Karola Lipińskiego i Henryka Wieniawskiego w Lublinie, Międzynarodowe Spotkania Wokalistów Jazzowych w Zamościu, Międzynarodowe Warsztaty Jazzowe w Puławach, Ogólnopolski Festiwal Kapel i Śpiewaków Ludowych w Kazimierzu Dolnym, Festiwal Spotkań Kultur „Caper Lublinensis” w Lublinie i Nałęczowie, Festiwal Wokalny Belcanto w Nałęczowie, Zamojskie Lato Teatralne w Zamościu, Dni Karola Lipińskiego w Radzynie Podlaskim, „Noc Kultury” i Jarmark Jagielloński w Lublinie. Na podkreślenie zasługują przynajmniej dwie prestiżowe imprezy filmowe o renomie międzynarodowej – Festiwal „Dwa Brzegi” w Kazimierzu Dolnym i Letnia Akademia Filmowa w Zwierzyńcu.

W poszczególnych powiatach województwa lubelskiego działa szereg instytucji, które programowo realizują zadania związane z edukacją kulturową (wszystkie są wymienione w części dotyczącej mapowania instytucji województwa lubelskiego działających na rzecz edukacji kulturowej). W tej części sprawozdania skupimy się jedynie na wybranych projektach i programach realizowanych w ostatnim roku w ramach grantów i innych form finansowania przez instytucje krajowe i międzynarodowe. Skupimy się na inicjatywach wykraczające poza standardowe zadania realizowane w ramach tych instytucji i mających charakter ponadlokalny, chyba że wprost będą określane jako edukacja kulturowa.

W powiecie białskim **Białskie Centrum Kultury im. B. Kaczyńskiego**, realizowało projekt „Znaki wiary na Podlasiu”, dofinansowany ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, które „składało się z powiązanych ze sobą i tworzących spójną całość elementów: warsztatów fotograficznych, malarskich i filmowych, podróży do miejsc kultu religijnego, rozmów ze społeczeństwem zamieszkującym tereny styku kulturowego, przygotowaniem wystawy powarsztatowej oraz dokumentacją

⁵¹ <http://zpit.lublin.pl/pl/edukacja/> (dostęp dnia 19.08. 2019 r.).

⁵² <https://www.umcs.pl/pl/o-nas,13693.htm> (dostęp dnia 24.08. 2019 r.).

⁵³ <https://www.kul.pl/universytet-otwarty,18786.html> (dostęp dnia 24.08. 2019 r.).

⁵⁴ <https://www.pollub.pl/pl/kandydaci/lekcje-z-politechnika-lubelska> (dostęp dnia 24.08. 2019 r.).

⁵⁵ <https://www.festiwal.lublin.pl/#organizatorzy> (dostęp dnia 24.08. 2019 r.).

realizacji całości zadań projektowych poprzez wydanie albumu składającego się z prac uczestników projektu⁵⁶. **Gminny Ośrodek Kultury w Białej Podlaskiej** zorganizował w 2019 roku IV Otwarty Konkurs Tańca Folkowego „Folkowe impresje” popularyzujący wśród dzieci, młodzieży, dorosłych taniec folkowy, czyli czerpiący z tradycji ludowej, lecz przedstawione w współczesnej formie. W wydaniu folkowym taniec jest przystępną młodym pokoleniom formą kultywowania tradycji ludowych⁵⁷. Zorganizował też Powiatowe Eliminacje Festiwalu Piosenki Dziecięcej i Młodzieżowej „Śpiewający Słowik” mający wyłonić dzieci i młodzież uzdolnioną wokalnie z terenu ziemskiego powiatu bialskiego do eliminacji wojewódzkich festiwalu⁵⁸. **Gminne Centrum Kultury w Drełowie** zorganizowało w 2019 roku już po raz 17 Powiatowy Przegląd Teatrów Obrzędowych raz XVII, gdzie wiejskie zespoły teatralne mają możliwość zaprezentowania swoich umiejętności aktorskich i wokalnych. Młode pokolenie ma możliwość na żywo zapoznać się z tradycją i obrzędami polskiej wsi⁵⁹. **Dom Ludowy w Zaściankach, Gminny Ośrodek Kultury** w Międzyrzeczu Podlaskim, Zespół „Leśne Echo” z Zaścianek zorganizował w 2019 roku widowisko „Jak to niegdyś bywało – inscenizacja życia na wsi”, podczas którego była możliwość obejrzenia dorobku rękodzielniczego miejscowych artystów, a dla najmłodszych czekały konkursy, gry i zabawy związane z tematem przewodnim uroczystości oraz bezpłatny poczęstunek tradycyjnych potraw⁶⁰. **Gminne Centrum Kultury Sportu i Turystyki w Kodniu** zorganizowało w 2019 roku III Powiatowy Przegląd Teatrów „W świecie niepełności” skierowany do uczestników zajęć teatralnych w szkołach, domach kultury, WTZ, ŚDS. Był to przegląd mieszanych środowisk starszych, młodszych, a przede wszystkim integracja i uczestnictwo w sztuce z niepełnosprawnymi. Innowacja połączona z profesjonalizmem osób kultury, sztuki, ale też i wrażliwości na ludzką niedoskonałość fizyczną i psychiczną⁶¹. Podobny charakter miał V Powiatowy Festiwal Piosenki Dziecięcej i Młodzieżowej „Festiwal Solistów”, podczas którego dzieci z powiatu bialskiego rywalizowali między sobą śpiewem, integrując się jednocześnie z dziećmi ze specjalistycznych placówek wychowawczych pobytu dziennego dla niepełnosprawnych fizycznie, intelektualnie i autystów⁶².

W powiecie biłgorajskim **Tarnogrodzki Ośrodek Kultury** zorganizował *Międzywojewódzki Sejmik Wiejskich Zespołów Teatralnych*, czyli przegląd amatorskich teatrów ze środowisk wiejskich swym zasięgiem obejmujący województwa: lubelskie, małopolskie, podkarpackie oraz mazowieckie. Celem sejmiku była prezentacja i ocena aktualnego stanu ruchu teatralnego w środowisku wiejskim, jak również promocja i popularyzacja wiejskich zespołów teatralnych oraz ochrona tradycji ludowych polskiej wsi⁶³.

W powiecie chełmskim **Chelmska Biblioteka Publiczna im. Marii Pauliny Orsetti** zrealizowała ze środków Funduszu Promocji Kultury MKiDN w 2018 roku projekt „Czytam bo lubię”, którego celem była promocja czytelnictwa ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży⁶⁴. **Gminne Centrum Kultury, Sportu i Turystyki w Wojsławicach** zrealizowało w 2018 roku zadania „Wojsławianie rozmawiają, Wojsławianie czytają”, którego głównym założeniem było propagowanie czytelnictwa i kształtowanie postawy czytelniczej m.in. dzieci i młodzieży. „Dzięki dofinansowaniu otrzymanemu ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, w ramach programu „Promocja literatury i czytelnictwa” priorytetu „Promocja czytelnictwa” możliwe było zorganizowanie w Domu Kultury w Wojsławicach cyklu trzech spotkań autorskich o różnej tematyce, skierowanych do różnych grup wiekowych”.

W powiecie janowskim Stowarzyszenie Klub Seniora w Kocudzy (**Gminna Biblioteka Publiczna i Ośrodek Kultury w Dzwoli**) zrealizowało w 2018 roku projekt „Dla każdego coś fajnego” w ramach programu „Na dobry początek” dofinansowanego przez fundację BGK im. J.K. Steczkowskiego z siedzibą w Warszawie. Głównym celem projektu było poznanie tradycji własnego regionu i swojej miejscowości, **łączenie pokoleń (dzieci, rodzice, dziadkowie, seniorzy)**, wykorzystanie potencjału

⁵⁶ http://znakiwiarynapodlasiu.bck24.pl/articles.php?article_id=41 (dostęp dnia 20.08. 2019 r.).

⁵⁷ *Kalendarz Kultury 2019. Województwo lubelskie*, Wojewódzki Ośrodek Kultury w Lublinie, s. 18. (<http://www.wok.lublin.pl/uploads/PDFY/KALENDARZ%202019%201.pdf>)

⁵⁸ Tamże, s. 21.

⁵⁹ Tamże, s. 13.

⁶⁰ Tamże.

⁶¹ Tamże, s. 15.

⁶² Tamże, s. 29.

⁶³ Tamże, s. 5.

⁶⁴ <http://www.chbp.chelm.pl/projekty/> (dostęp dnia 24.08. 2019 r.).

osób starszych, a także czynne uczestnictwo w życiu kulturalnym⁶⁵.

W powiecie janowskim **Gminna Biblioteka Publiczna w Batorzu**⁶⁶, a w powiecie opolskim **Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna w Opolu lubelskim**⁶⁷ zakwalifikowały się w 2018 roku do projektu Instytutu Książki „Mała książka – Wielki Człowiek” skierowanego do **dzieci w wieku 3 lat i ich rodziców**. Każdy trzylatek, które odwiedzi bibliotekę otrzyma Wyprawkę Czytelniczą, a w niej książkę „Pierwsze wiersze dla...” oraz Kartę Małego Czytelnika do zbierania bibliotecznych naklejek. W pakiecie startowym znajdzie się także broszura dla rodziców „Książką połączeni, czyli o roli czytania w życiu dziecka”.

W powiecie krasnostawskim **Krasnostawski Dom Kultury** zrealizował program „Dom Kultury+ Inicjatywy lokalne 2017”, którego operatorem jest Narodowe Centrum Kultury. W jego ramach w Krasnymstawie zrealizowane zostały działania animacyjne w oparciu o pomysły mieszkańców, a zaprojektowane na podstawie przeprowadzonej wcześniej diagnozy w tym na spotkaniach z młodzieżą⁶⁸. Krasnostawski Dom Kultury w 2019 roku rozstrzygnął w 2019 roku ogólnopolski XII Konkurs Twórczości Miłosnej „Ja cię Kocham, a ty pisz” im. Mariusza Kargula, konkurs organizowany z okazji Dnia Św. Walentego. Do konkursu poetyckiego może przystąpić każdy, kto chce w ten sposób dać upust swym szalom miłosnym i porywom twórczym. Nie liczą się wiek, staż, doświadczenie. Wiersze muszą być oryginalne, dyktowane sercem, a nie chęcią zysku⁶⁹. **Młodzieżowy Dom Kultury** w Krasnymstawie oraz Stowarzyszenie „Dzieci z Pasją” zorganizował w 2019 roku X Wojewódzkie Spotkania Taneczne „Marce Dance”, adresowane do zespołów tanecznych w dwóch kategoriach: taniec współczesny i show dance oraz trzech kategoriach wiekowych: do 11 lat, 12-15 lat, powyżej 15 lat. Gośćmi spotkań tanecznych są zaprzyjaźnione grupy taneczne z Ukrainy⁷⁰. Zorganizował też XVIII Wojewódzki Konkurs Plastyczny „Rodzina” – „Biblioteka Dla Rodziny” przeznaczony dla przedszkolaków, uczniów szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych województwa lubelskiego. Zadanie tegorocznej edycji było ukazanie poprzez prace plastyczne dzieci i młodzieży rolę rodziny jako najsilniej oddziałującej na kontakt dziecka z książką i biblioteką; wizyt w bibliotece, samodzielnego wyboru książek, korzystania z bibliotecznych katalogów⁷¹.

W powiecie lubartowskim **Muzeum Zamoyskich w Kozłowie** prowadzi warsztaty i zajęcia muzealne zróżnicowane i dostosowane do kategorii wiekowej uczestników realizowane w oparciu o podstawę programową kształcenia ogólnego w szkołach podstawowych i średnich. Organizowane są dla grup wczesnoszkolnych następujące zajęcia: „Sto lat temu, w pałacu Konstantego Zamoyskiego” (interakcja z grupą połączona ze zwiedzaniem wnętrza pałacowych wykorzystywanie kart edukacyjnych, konkurs z nagrodami), „Zabawki – historia prawdziwa” (zajęcia warsztatowe przeprowadzone w sali edukacyjnej w celu wykonania własnej zabawki), „Barokowo – ogrodowo” (spacer i przedstawienie kompozycji ogrodu barokowego powiązane pogadanką, warsztaty w celu stworzenia własnego planu ogrodu), „Moda na czystość” (zajęcia dotyczące historii higieny, środków czystości, naczyń i innych przyborów toaletowych, samodzielne wykonanie soli kosmetycznej), „Sztuka podróżowania” (w powozowni lekcja o środkach lokomocji mieszkańców pałacu sto lat temu, poznanie faktów i ciekawostek technicznych, warsztat w formie agencji reklamowej przygotowującej promocję modelu samochodu z początku XX wieku). Dla młodzieży klas IV-VIII oprócz zajęć takich samych jak dla grup wczesnoszkolnych („Sto lat temu, w pałacu Konstantego Zamoyskiego”, „Zabawki – historia prawdziwa”, „Barokowo – ogrodowo”, „Moda na czystość”) przygotowano również: „Architektura. Trwałość, użyteczność, piękno” (poznanie architektury kompleksu, warsztaty w celu samodzielnego stworzenia wizerunku pałacu w Kozłowie), „Przywrócone piękno – tajemnice warsztatu konserwatora dzieł sztuki” (zajęcia propagujące wiedzę o pracy konserwatorów dzieł sztuki, warsztaty w muzealnej pracowni konserwatorskiej), „Bogowie i herosi starożytnej Grecji i Rzymu w pałacu kozłowieckim” (zajęcia mające na celu poszerzenie wiedzy o świecie antycznym, quiz mitologiczny), „Antyk grecki i rzymski – żywe źródło europejskiej kultury” (na przykładzie architektury kozłowieckiej poznanie antycznych konotacji i imponderabiliów

⁶⁵ <https://gbpiokdzwola.pl/dla-kazdego-cos-fajnego.html> (dostęp dnia 24.08.2019 r.).

⁶⁶ <http://batorz.gmina.pl/2018/08/31/maly-czlowiek-wielka-ksiazka/> (dostęp dnia 24.08.2019 r.).

⁶⁷ <http://fajnabiblioteka.pl/mala-ksiazka-wielki-czlowiek/> (dostęp dnia 24.08.2019 r.).

⁶⁸ <http://www.kultura.krasnystaw.pl/index.php/projekty2016/847-kultura-z-wami-spotkania-informacyjne> (dostęp dnia 24.08.2019 r.).

⁶⁹ *Kalendarz Kultury 2019. Województwo lubelskie*, Wojewódzki Ośrodek Kultury w Lublinie, s. 6. (<http://www.wok.lublin.pl/uploads/PDFY/KALENDARZ%202019%201.pdf>)

⁷⁰ Tamże, s. 10.

⁷¹ Tamże, s. 26.

w świecie współczesnym, konkurs wiedzy o antyku), „W pałacowej bibliotece” (zajęcia w bibliotece przybliżające jej funkcjonowanie, powstawanie starodruków i książek, warsztaty samodzielnego wykonania zakładki do książki). Dla szkół średnich oprócz zajęć, które wymienione zostały wcześniej („Bogowie i herosi starożytnej Grecji i Rzymu w pałacu kozłowieckim” i „Antyk grecki i rzymski – żywe źródło europejskiej kultury”), opracowano zajęcia dotyczące socrealizmu w okresie władzy totalitarnej w Polsce: „Stalinizm w Polsce – rzeczywistość a sztuka tego okresu” oraz „Socjalistyczna w treści, narodowa w formie – sztuka realizmu socjalistycznego” (zajęcia w muzealnej Galerii Sztuki Realizmu Socjalistycznego, wzbogacone muzyką, fragmentami kronik filmowych oraz cytatami z artykułów prasowych)⁷². Ponadto organizowane są wystawy do wypożyczenia („Narysuję Ci bajkę. Wystawa dawnej ilustracji książek dla dzieci” – ilustracje z książek dla dzieci z XIX i początków XX wieku, „Światło i cień” – wystawa jest poświęcona Biblii z ilustracjami Paula Gustava Doré, „Z pałacowej biblioteki” – najciekawsze muzealia, gromadzone w zabytkowej bibliotece kozłowieckiej, „Maria Federowiczowa” – materiały pochodzące ze zbiorów Muzeum Literackiego im. Józefa Czechowicza w Lublinie, Muzeum Teatralnego w Warszawie i kolekcji prywatnych, „W 400 pocztówek dookoła świata” – ekspozycja z archiwum Elli Heath, „Kozłówka – Pomnik Historii” – plansze prezentujące historię pałacu, „Plakaty z okresu PRL ze zbiorów Galerii Socrealizmu Muzeum Zamoyskich w Kozłowie”, „Sztuka konserwacji” – plansze prezentujące dorobek muzealny w dziedzinie konserwacji dzieł sztuki ze zbiorów Muzeum) oraz prelekcje poza siedzibą Muzeum, a także przygotowane gry terenowe (Szlak pomnikowych drzew w Kozłowie, Kozłowiecka Filmowa Gra Terenowa)⁷³. Muzeum Zamoyskich w Kozłowie przystępuje do realizacji projektu „Przebudowa, rewitalizacja i konserwacja budynków zespołu pałacowo - parkowego w Kozłowie (dwie oficyny, stajnia, teatralnia) z adaptacją na cele kulturowe i turystyczne”⁷⁴. W wyniku realizacji projektu nastąpić ma zakończenie kilkudziesięcioletniego procesu rewitalizacji całego zespołu pałacowo-parkowego w Kozłowie, a także udostępnienie go dla zwiedzających. Celem jest wdrożenie nowoczesnej oferty kulturalno-edukacyjnej, zwiększenie różnorodności programowej, wprowadzenie nowych działań i form uczestnictwa w kulturze, nowych elementów merytorycznych, ukierunkowuje się na nowe grupy odbiorców, a także przyczynić się ma do wzrostu kreatywności i kompetencji kulturowych społeczeństwa oraz budowania świadomości i edukacji kulturalnej. W **Lubartowskim Ośrodku Kultury** zorganizowano w 2019 roku kolejną edycję programu „Lato w Teatrze” (dofinansowaną ze środków ministerialnych), w ramach którego odbywały się warsztaty teatralne, ruchowe, muzyczne prowadzone przez znanych twórców i artystów. Były to bezpłatne półkolonie dla dzieci i młodzieży w wieku 11-18 lat⁷⁵.

W powiecie lubelskim **Miejski Dom Kultury w Bełżycach**, zorganizował w 2019 roku Przegląd Kolęd Pastorałek i Widowisk Bożonarodzeniowych, czyli występy zespołów śpiewaczych i obrzędowych prezentujących kolędy często stare, zapomniane oraz widowiska takie jak herody czy wigilie polskie, tym samym przywracając je na nowo do życia⁷⁶. Zorganizował też cieszący się coraz większą popularnością (startuje kilkuset tancerzy) Wojewódzki Turniej Tańca Towarzyskiego, dla par ze szkół tańca z całego województwa lubelskiego⁷⁷. **Regionalny Ośrodek Kultury i Sportu w Krzczonowie** zorganizował w 2019 roku XIV Jarmark Wielkanocny, który daje możliwość zaprezentowania tradycyjnej krzczonowskiej twórczości i spotkania z twórcami ludowymi. W trakcie Jarmarku odbywa się Przegląd Dziecięcych i Młodzieżowych Zespołów Regionalnych „Słomiany Kapeluszy” – prezentujący Lubelski Folklor⁷⁸. **Gminne Centrum Kultury w Jabłonnie z/s w Piotrkowie** zorganizowało w 2019 roku kolejny (od 2003 roku) Powiatowy Konkurs Piosenki Dziecięcej i Młodzieżowej „Śpiewający Słowik”, na którym z bogatym repertuarem o zróżnicowanym stopniu trudności prezentują się dzieci i młodzież z terenu powiatu lubelskiego⁷⁹.

⁷² <https://www.muzeumzamoyskich.pl/zajeciamuzealne> (dostęp dnia 17.08. 2019 r.).

⁷³ <https://www.muzeumzamoyskich.pl/wyborwystaw/>; <https://www.muzeumzamoyskich.pl/gryterenowe> (dostęp dnia 17.08. 2019 r.).

⁷⁴ Ogółem koszty projektu planuje się na kwotę 36.394.226,50 zł, w tym środki finansowe Unii Europejskiej 924.790.574,25 zł, środki finansowe Województwa Lubelskiego 4.357.985,95 zł. *Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie lubelskim na lata 2019-2022*, Lublin 2019, s. 27.

⁷⁵ <http://www.loklubartow.pl/aktualnosci/2019/08/projekt-lato-w-teatrze-zakonczony/> (dostęp dnia 24.08. 2019 r.).

⁷⁶ *Kalendarz Kultury 2019. Województwo lubelskie*, Wojewódzki Ośrodek Kultury w Lublinie, s. 5. (<http://www.wok.lublin.pl/uploads/PDFY/KALENDARZ%202019%201.pdf>)

⁷⁷ Tamże, s. 13.

⁷⁸ Tamże, s. 14.

⁷⁹ Tamże, s. 17.

W powiecie łęczyńskim **Centrum Kultury w Łęcznej** zrealizowało projekt pt. „Święto Wieprza – cykl trzech imprez integracyjnych na terenie gminy Łęczna” w ramach poddziałania 19.2 „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego PROW na lata 2014-2020. W ramach tego projektu jest część „Łęczyńskie tradycje wśród najmłodszych” przeznaczona dla integracji dzieci i młodzieży.

W powiecie łukowskim **Muzeum Regionalne** w Łukowie zorganizowało w 2019 roku Warsztaty Wielkanocne Dla Dzieci, Młodzieży Oraz Osób Dorosłych, na których uczestnicy malowali pisanki za pomocą techniki rytowniczej oraz batikowej, mieli okazję poznawać tradycje i obrzędy związane ze Świętami Wielkanocnymi, a także zwiedzić muzealne wystawy⁸⁰. Natomiast **Gminny Ośrodek Kultury** w Łukowie zorganizował Jarmark Wielkanocny tradycyjnych wyrobów kulinarnych, rękodzieła artystycznego z udziałem stowarzyszeń, organizacji społecznych, placówek oświatowo-wychowawczych, Kół Gospodyń Wiejskich⁸¹. **Miejski Ośrodek Kultury w Józefowie** i Gminny Ośrodek Kultury w Łukowie zorganizowały w 2019 roku XIX Regionalny Konkurs Recytatorski im. Mieczysława Romanowskiego, którego celem było przybliżenie sylwetki i twórczości wybitnego poety, który poprzez udział w powstaniu styczniowym i bohaterską śmierć w bitwie pod Józefowem jest ściśle związany z regionem⁸². Muzeum Henryka Sienkiewicza w Woli Okrzejskiej zorganizowało kolejny z cyklu Dzień Konia w Sienkiewiczówce w formie pikniku rodzinnego (pokazy i przejażdżki konne, animacje dla dzieci), połączonego ze zbiórką charytatywną na zakup pamiątek po Henryku Sienkiewiczu do zbiorów Muzeum⁸³. **Miejski Ośrodek Kultury w Stoczku Łukowskim** zorganizował w 2019 roku kolejną edycję najstarszego w Polsce przeglądu teatrów wiejskich Sejmik Wiejskich Zespołów Teatralnych, gdzie teatry z 4 województw północno-wschodniej Polski (lubelskie, mazowieckie, podlaskie, warmińsko-mazurskie) prezentowały swój dorobek teatralny, przeważnie widowiska obrzędowe, przedstawiające sceny z życia dawnej wsi. Zespoły i widzowie brali też udział w imprezach towarzyszących, takich jak wystawy, koncerty, kiermasz, ogniska, zabawa taneczna pod gwiazdami⁸⁴.

W powiecie opolskim **Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna w Opolu lubelskim** realizuje też projekt „Kodowanie w bibliotece” część Programu Rozwoju Bibliotek 2017-2018 realizowanego ze środków Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności. „Zajęcia warsztatowe z podstaw obsługi komputera, Internetu, różnych programów czy usług są bezpłatne, dostępne dla wszystkich zainteresowanych, prowadzone w przyjaznej atmosferze, bez rygorów obecnych w szkołach i innych instytucjach formalnej edukacji – są atrakcyjną propozycją zarówno dla dzieci i młodzieży, jak i dla osób starszych”⁸⁵.

W powiecie parczewskim **Powiatowa Biblioteka Publiczna - Centrum Kultury** w Parczewie oraz **Gminny Ośrodek Kultury w Milanowie** zorganizowały w 2019 roku XX Powiatowy Przegląd Teatrów Dziecięcych i Młodzieżowych, będący prezentacjami artystycznymi grup teatralnych działających przy szkołach oraz instytucjach kultury powiatu parczewskiego, a stanowiący zarazem eliminacje do Festiwalu Najciekawszych Widowisk Teatralnych w Lublinie⁸⁶. Powiatowa Biblioteka Publiczna - Centrum Kultury w Parczewie zorganizował także, w 2019 roku XIII Ogólnopolski Konkurs Recytatorski „Przebudzeni do życia”, imprezę literacką, stanowiącą eliminacje powiatowe do konkursu ogólnopolskiego, mającą na celu przybliżenie młodzieży kultury żywego słowa i promocję młodych talentów⁸⁷.

W powiecie puławskim **Muzeum Nadwiślańskie w Kazimierzu Dolnym**⁸⁸ posiada ofertę edukacyjną skierowaną do dzieci przedszkolnych oraz dzieci i młodzieży szkolnej. Oferta ta obejmuje lekcje muzealne i zajęcia warsztatowe dotyczące głównie środowiska przyrodniczego Kazimierza i okolic – Wisły, wąwozów, wymarłych organizmów, powstania i budowy skał, drzew i krzewów, obserwacji

⁸⁰ Tamże, s. 11.

⁸¹ Tamże, s. 12.

⁸² Tamże, s. 14.

⁸³ Tamże, s. 16.

⁸⁴ Tamże, s. 24.

⁸⁵ <https://fajnabiblioteka.pl/kodowanie-w-bibliotece/> (dostęp dnia 24.08. 2019 r.).

⁸⁶ *Kalendarz Kultury 2019. Województwo lubelskie*, Wojewódzki Ośrodek Kultury w Lublinie, s. 9. (<http://www.wok.lublin.pl/uploads/PDFY/KALENDARZ%202019%201.pdf>)

⁸⁷ Tamże, s. 10.

⁸⁸ Muzeum Nadwiślańskie w Kazimierzu Dolnym posiada sześć Oddziałów zlokalizowanych w trzech miejscowościach. Cztery Oddziały znajdują się na terenie Kazimierza Dolnego: Dom Kuncewiczów (ul. Małachowskiego 19), Kamiénica Celejowska (ul. Senatorska 11/13), Oddział Przyrodniczy (ul. Puławska 54) i Muzeum Sztuki Złotniczej (Rynek 19). Dwa pozostałe Oddziały to: Grodzisko Żmijowiska (gmina Wilków, 16 km od Kazimierza Dolnego) oraz Zamek w Janowcu (ul. Lubelska 20). <https://www.mnkd.pl/struktura-muzeum> (dostęp dnia 17.08. 2019 r.).

zwierząt. Muzeum wraz z Gminnym Zespołem Szkół w Kazimierzu Dolnym przygotowują przewodnik po miasteczku, zaprojektowany dla **rodzin z małymi dziećmi**. Najciekawsze punkty miasteczka wskażą i opracują biorący udział w projekcie uczniowie z pomocą pracowników merytorycznych muzeum. W ramach projektu „Dawny warsztat złotniczy. Historia polskiej biżuterii patriotycznej” przewiduje się organizowanie warsztatów dla młodzieży. W realizację projektu „Poszukiwacze światła!” zaangażowane są osoby z Młodzieżowego Ośrodka Socjoterapii "Powrót z U" w Cholewiance, co służyć ma readaptacji w przestrzeni kulturalnej młodzieży uzależnionej, ułatwienie im dostępu do kultury oraz włączenie w życie kulturalne (warsztat integracyjno-kreatywny, warsztat formowania ze szkła, warsztat plastyczno-graficzny oraz pokaz neonów, koncert muzyki klasycznej "Dźwięk i światło")⁸⁹. Muzeum Nadwiślańskie w Kazimierzu Dolnym rozpoczyna realizację projektu „Remont konserwatorski i modernizacja ekspozycji w wybranych zabytkowych obiektach Muzeum Nadwiślańskiego w Kazimierzu Dolnym”. Celem projektu jest wykonanie kompleksowego remontu konserwatorskiego Kamienicy Celejowskiej, Domu Kuncewiczów, Domu Gójtowskiego z Modliborzyc, Spichlerza zbożowego (siedziba Oddziału Przyrodniczego), Dworu w Gościeradowa oraz ich otoczenia wraz z przystosowaniem obiektów do współczesnych standardów budowlanej użyteczności publicznej i stworzenia w nich nowych przestrzeni ekspozycyjnych i edukacyjnych. Realizacja projektu w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020, Działanie 8.1 Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury⁹⁰. W wyniku prac remontowych i modernizacyjnych w zabytkowych budynkach, mieszczących siedziby oddziałów i działów Muzeum powierzchnia użytkowa przeznaczona na funkcje wystawiennicze oraz użytkowe zostanie przeobrażona. Modernizacja przestrzeni ekspozycyjnych pozwoli na przygotowanie nowych aranżacji trzech wystaw stałych oraz stworzenie warunków do prezentacji równoległe wystaw czasowych, a przy tym organizację wydarzeń kulturalnych i edukacyjnych na znacznie większą skalę. **Puławski Ośrodek Kultury „Dom Chemika”** realizował kilka projektów edukacji kulturowej finansowanych przez MKiDN. Zorganizował „Akademię Wspólnej Zabawy”, drugą w 2018 roku edycję projektu edukacji kulturalnej skierowanej do **najmłodszych dzieci i ich rodziców i opiekunów**. Jest to cykl warsztatów twórczo-edukacyjnych, podczas których uczestnicy poza celem poznawczym, mogli realizować cel wzmocnienia więzi rodzinnych. „Akademia Wspólnej Zabawy” to rozrywka dla całej rodziny, podczas której dzieci rozwijają swoją kreatywność, a rodzice uczą się jak rozwijać umiejętności twórcze swoich pociech⁹¹. Puławski Ośrodek Kultury „Dom Chemika” zorganizował też Festiwal Książki Dziecięcej „Książka Mój Przyjaciel” poprzedzony warsztatami edukacyjnymi zachęcającymi najmłodszego czytelnika do udziału w wydarzeniach literackich i sięganiu po literaturę dziecięcą. Projekt skierowany był do dzieci i młodzieży w wieku od 5 do 18 lat oraz do ich rodziców i nauczycieli z terenu Puław i okolic⁹². Innym przedsięwzięciem były Warsztaty „Teatralne Lato” opracowane z myślą o dzieciach w wieku od 8 do 12 lat, tak aby odkrywali swoje zainteresowania i predyspozycje, uczestnicząc w warsztatach poprzez pantomimę, pracę plastyczną, taniec i śpiew, a zarazem mile spędzali czas, uczyli się poprzez zabawę pracy w grupie, pokonywali tremę i nieśmiałość oraz nawiązywali przyjaźnie⁹³.

W powiecie radzyńskim **Gminny Ośrodek Kultury w Kąkolewnicy** zorganizował w 2019 roku VII Otwarty Turniej Tańca Towarzyskiego Par Początkujących i Formacji Tanecznych mający na celu popularyzację tańca towarzyskiego jako formy wychowania i rozrywki dla dzieci i młodzieży, podnoszenie poziomu artystycznego par tanecznych oraz formacji tanecznych⁹⁴.

W powiecie ryckim **Miejsko-Gminne Centrum Kultury w Rykach** w ofercie edukacyjnej w roku kulturalno-oświatowym 2018/2019 posiadało szeroki zakres zajęć, warsztatów, lekcji historyczno-muzealnych oraz gier miejskich. Jest to propozycja dla uczniów i nauczycieli na pogłębienie wiedzy o swojej małej ojczyźnie, uatrakcyjnienie zajęć szkolnych i zainteresowanie tematyką historii regionu⁹⁵.

W powiecie świdnickim podstawą działań **Ośrodka Praktyk Teatralnych „Gardzienice”** obok spektakli i widowisk, jest dydaktyka teatralna oraz Galeria „Gardzienice”, Akademia Praktyk Teatralnych, sesje warsztatowe dla szkół, uczelni i twórców z całego świata, międzynarodowy program 'Summer Intensive', program „Generator Nadziei” (program umożliwiający młodym wybijającym się

⁸⁹ <https://www.mnkd.pl/do-pobrania896/>; <https://www.mnkd.pl/projekty602/> (dostęp dnia 17. 08. 2019 r.).

⁹⁰ Ogółem koszty projektu planuje się na kwotę 14.006.843,60 zł, w tym środki finansowe Unii Europejskiej 9.713.318,72 zł, środki finansowe Województwa Lubelskiego 1.714.115,43 zł. *Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w województwie lubelskim na lata 2019-2022*, Lublin 2019, s. 24.

⁹¹ <https://domchemika.pl/akademia-wspolnej-zabawy.html> (dostęp dnia 24.08. 2019 r.).

⁹² <https://domchemika.pl/ksiazka-moj-przyjaciel.html> (dostęp dnia 24.08. 2019 r.).

⁹³ <https://domchemika.pl/warsztaty-teatralne-lato.html> (dostęp dnia 24.08. 2019 r.).

⁹⁴ Kalendarz Kultury 2019. Województwo lubelskie, Wojewódzki Ośrodek Kultury w Lublinie, s. 14. (<http://www.wok.lublin.pl/uploads/PDFY/KALENDARZ%202019%201.pdf>)

⁹⁵ <http://mgck.ryki.pl/oferta-edukacyjna/> (dostęp dnia 24.08. 2019 r.).

twórcom teatralnym, produkcję nowych przedstawień; w latach 2015-18 zrealizowano 10 premier), badania artystyczno-naukowe (teatr, muzyka, ruch, dramat, humanistyka interdyscyplinarna), konferencje artystyczno-naukowe. Sesje Warsztatowe Praktyk Teatralnych adresowane są do młodzieży klas humanistyczno-teatralnych, młodzieży skupionej w amatorskim ruchu teatralnym, animatorów kultury, nauczycieli i instruktorów teatralnych. Odbywają się zgodnie z założeniami dydaktycznymi, które sformułował założyciel ośrodka W. Staniewski: „Młodzież miasta musi mieć miejsce, w którym wyobraźnię rozbudza się nie tylko przy pomocy konwencjonalnych metod szkolnych, ale poprzez wciąganie jej do prac artystycznych i organicznikowskich, posiadających walory duchowe i najwyższe wymagania specjalistyczne. Miejsce takie musi być wyłączone z kontekstu urbanistycznego, w którym wszystko robione jest pospiesznie i fasadowo. Musi gwarantować możliwość skupienia i przeżywania jego środowiskowych wartości. Musi być „nowym naturalnym środowiskiem sztuki i kształcenia”. Środowiskiem, w którym trud istnienia staje się zaczynem dla tworzenia. Pobyt w takim miejscu powinien być treningiem wyobraźni. Powinien budować poczucie wewnętrznej wolności”⁹⁶. **Miejski Ośrodek Kultury w Świdniku** oraz Klub Fantastyki „Obelisk” zorganizowali w 2019 roku XI Wojewódzkie Spotkanie Miłośników Fantastyki „Świdkon”, imprezę wypełnioną grammi planszowymi, konsolowymi oraz prelekcjami popularnonaukowymi, a także dyskusjami i warsztatami⁹⁷. MOK zorganizował też VI Wojewódzkie Spotkania Baletowe dla amatorskich zespołów baletowych z całego województwa⁹⁸. **Gminny Ośrodek Kultury w Trawnikach** zorganizował w 2019 roku coroczny XVIII Gminny Festiwal Piosenki Dziecięcej i Młodzieżowej, którego celem było kształtowanie wrażliwości muzycznej wśród dzieci i młodzieży, szukanie talentów, prezentacja dorobku artystycznego solistów i zespołów⁹⁹.

W powiecie włodawskim **Włodawski Dom Kultury** zorganizował 27 *Międzynarodowe Poleskie Lato z Folklorem – Włodawa 2019*, jako jedno z 250 miast na świecie, które pod flagą CIOFF organizuje festiwale folklorystyczne. Celem festiwalu było upowszechnianie, udostępnianie i ochrona folkloru a zarazem budowanie świadomości wspólnego dziedzictwa kulturowego, tworzenie postaw obywatelskich, inicjowanie długofalowej współpracy w dziedzinie kultury, rekonstrukcja i kultywowanie tradycji ludowych oraz wytyczanie nowych kierunków w pracy z dziećmi i młodzieżą¹⁰⁰. Innym przedsięwzięciem tego typu o zasięgu międzynarodowym była kolejna w 2019 roku edycja *Festiwalu kolęd i szczydrywek nad Bugiem*, który ukazuje specyficzny, pograniczny repertuar pieśni związanych z Bożym Narodzeniem i Nowym Rokiem. Uczestnicy wykonują dwie kolędy polskie i jedną szczydrywkę¹⁰¹. **Młodzieżowy Dom Kultury im. Oskara Kolberga we Włodawie** zorganizował natomiast w 2019 roku *Wojewódzki Festiwal Kolęd i Pastorałek*, którego celem była popularyzacja kolęd i pastorałek oraz piosenek związanych z tematyką bożonarodzeniową, propagowanie wartości chrześcijańskich i narodowych, prezentacja dorobku wokalnego młodych artystów amatorów z województwa lubelskiego oraz stworzenie możliwości wymiany pomysłów i doświadczeń pedagogów i instruktorów¹⁰². W 2019 odbył się także Ogólnopolski Festiwal Piosenki Przyrodniczej, konkurs kierowany jest do dzieci w wieku 7-16 lat, na którym dzieci prezentują solo lub w zespołach dwie piosenki o tematyce przyrodniczej, ekologicznej, turystycznej¹⁰³. Młodzieżowy Dom Kultury im. Oskara Kolberga zorganizował też w 2019 roku wojewódzki przegląd teatralny „Drabina” Włodawski Kolaż Teatralny, na którym prezentowany był dorobek teatralny młodych artystów amatorów. Celem imprezy było propagowanie i stworzenie możliwości wymiany pomysłów i doświadczeń pedagogów i instruktorów¹⁰⁴. Kolejnym przedsięwzięciem był Konkurs Plastyczny „Cztery Pory Roku – Tradycja wpisana w krajobraz Polski”, którego celem było wzbogacenie warsztatu plastycznego młodzieży szkolnej, rozwijanie różnorodności form i technik plastycznych oraz wrażliwości i wyobraźni twórczej, promowanie obrzędów religijnych, świeckich oraz tradycji charakterystycznych dla danego regionu Polski, z uwzględnieniem wybranej pory roku¹⁰⁵. W

⁹⁶ <http://gardzienice.org/Zalozenia-dydaktyczne.html> (dostęp dnia 14. 08. 2019 r.).

⁹⁷ *Kalendarz Kultury 2019. Województwo lubelskie*, Wojewódzki Ośrodek Kultury w Lublinie, s. 7. (<http://www.wok.lublin.pl/uploads/PDFY/KALENDARZ%202019%201.pdf>)

⁹⁸ Tamże, s. 13.

⁹⁹ Tamże, s. 15.

¹⁰⁰ <https://wdk.wlodawa.eu/xxvii-miedzynarodowe-poleskie-lato-z-folklorem-live-calosc/> (dostęp dnia 24.08. 2019 r.).

¹⁰¹ *Kalendarz Kultury 2019. Województwo lubelskie*, Wojewódzki Ośrodek Kultury w Lublinie, s. 3. (<http://www.wok.lublin.pl/uploads/PDFY/KALENDARZ%202019%201.pdf>)

¹⁰² Tamże, s. 2.

¹⁰³ Tamże, s. 9.

¹⁰⁴ Tamże, s. 10.

¹⁰⁵ Tamże, s. 23.

tym roku zorganizowano także Wojewódzki Przegląd Zespołów Tańca Ludowego, Włodawa 2019, którego celem była prezentacja umiejętności i dorobku dziecięcych i młodzieżowych zespołów tańca ludowego województwa lubelskiego oraz wymiana doświadczeń młodych artystów i nauczycieli¹⁰⁶.

Miejska Biblioteka Publiczna we Włodawie zorganizowała w 2019 roku XIV Biblioteczną Noc z Andersenem, lokalną edycję wydarzenia z okazji Międzynarodowego Dnia Książki Dziecięcej i urodzin J. Ch. Andersena, polegającą na czytaniu baśni, grach, konkursach i literackich zabawach edukacyjnych¹⁰⁷. Zorganizowała też Finał XVI Powiatowego Konkursu Czytelniczego Dla Młodzieży w ramach obchodów Światowego Dnia Książki i Praw Autorskich. Tegoroczna edycja była pod hasłem *Zwycięzaj albo giń w odwiecznej grze o tron...* „Śmiertelny realizm” w powieściach fantasy George’a R.R. Martin. Konkurs zachęcał do czytelnictwa oraz popularyzował polską i światową literaturę spoza kanonu lektur szkolnych¹⁰⁸.

W powiecie zamojskim **Zamojski Dom Kultury** organizuje dla dzieci i młodzieży „wspólne podróże po Krainie Kultury”, czyli cykl warsztatów tworzonych z myślą o urozmaiceniu codziennych działań szkolnych, przedszkolnych, domowych i służbowych. Proponują takie zajęcia jak: „Labirynt dźwięków” (warsztaty dla dzieci wieku 0-1 roku i rodziców w formie wspólnej zabawy podczas której maluchy poznają otaczający je świat dźwięków i kolorów), „Czucioteka” (warsztat dla dzieci w wieku 1-3 lata zwiększający świadomość postrzegania i odczuwania bodźców zewnętrznych), „Magia kolorów” (warsztat w formie zabawy plastycznej wprowadzający dzieci w wieku 3-5 lat w świat bogactwa barw), „Zimowa opowieść” (warsztat dla dzieci w wieku 4-8 lat polegający na nowym odczytaniu „Królowej śniegu” Hansa Christiana Andersena), „Papierowa kraina turbotników” (warsztat wprowadzający dzieci w wieku 4-10 lat w zagadnienie rzeźby przez tworzenie własnych prac z papieru), „Co mówi cień” (warsztat dla uczestników w wieku 6-16 lat mający na celu przybliżenie podstawowej wiedzy na temat charakterystycznych dla różnych kultur odmian teatru i stworzeniu teatru w oparciu o sztukę cieni), „Sztuka ziemi” (warsztat dla uczestników w wieku 6-19 lat odkrywający możliwość stworzenia dzieł sztuki z tego, co oferuje przyroda), „Świat ruchomych obrazów” (zajęcia dla uczestników w wieku 6-19 lat poruszające zagadnienie animacji i prowadzące do stworzenia własnej animowanej opowieści), „Poszukiwacze pulsu kultury” (zajęcia dla uczestników w wieku 10-16 lat przybliżające zagadnienie poezji wizualnej, pisma obrazkowego i hieroglifów, a prowadzące do stworzenia swojego uniwersalnego systemu znaków i zaszyfrowania wiadomości), „Świat magicznych barw” (zajęcia dla uczestników w wieku 10-16 lat o wpływie światła i koloru na dzieła sztuki i tworzeniu kolorów z trzech barw podstawowych), „Kreatorzy mody” (warsztat dla uczestników w wieku 7-19 lat przybliżający zagadnienie mody i sylwetki czołowych projektantów, a prowadzący do zaprezentowania swoich projektów na pokazie mody), „Architektura wyobraźni” (warsztat dla uczestników w wieku 7-19 lat przybliżający podstawowe pojęcia architektoniczne i prowadzący do zmierzenia się z nową zabudową zamojskiej starówki), „Filcowy zawrót głowy” (warsztaty oparte o technikę filcowania na sucho lub mokro i tworzenia prac dostosowanych tematycznie do wieku uczestników), „Savoir vivre czyli co każdy wiedzieć powinien” (zajęcia pozwalające dowiedzieć się więcej na temat właściwych zachowań w sytuacjach towarzyskich i biznesowych), „Warsztat kreatywny” (zajęcia poruszające wyobraźnię, ćwiczące odkrywanie nietypowych rozwiązań w trudnych sytuacjach, uczące nieszablonowego myślenia)¹⁰⁹. **Miejski Dom Kultury w Szczepieszynie** pod patronatem Ambasada Japonii w Polsce zorganizował w 2019 roku Dni Kultury Japońskiej, których celem było przybliżenie odbiorcom kultury Japonii poprzez m.in.: wystawę drzewek bonsai i malarstwa sumi-e, warsztaty dla dzieci, naukę pisania. Wydarzenie połączone było z Międzynarodowym Seminarium Sztuk i Sportów Walki z udziałem gości z kraju i zagranicy. Zwieńczeniem imprezy był pokaz tradycyjnego tańca Sakura-Sakura, recital fortepianowy Atsuko Ogawy i ceremonia parzenia zielonej herbaty¹¹⁰. MDK Szczepieszyn zorganizował też Dni Chrząszczowego Grodu promujące miasto i gminę z animacjami dla dzieci, pokazami, koncertami oraz dwudniowym Festiwalem Piosenki „Rozśpiewany Chrząszcz”¹¹¹.

¹⁰⁶ Tamże, s. 30.

¹⁰⁷ Tamże.

¹⁰⁸ Tamże, s. 15.

¹⁰⁹ <http://zdk.zamosc.pl/warsztaty-2/> (dostęp dnia 24.08. 2019 r.).

¹¹⁰ *Kalendarz Kultury 2019. Województwo lubelskie*, Wojewódzki Ośrodek Kultury w Lublinie, s. 16. (<http://www.wok.lublin.pl/uploads/PDFY/KALENDARZ%202019%201.pdf>)

¹¹¹ Tamże, s. 24.

W ramach BMK 2016-2018 udało się doprowadzić do poznania się i integracji pracowników instytucji związanych z wspieraniem edukacji kulturowej. Dobrą okazją ku temu były warsztaty wprowadzone w ramach inkubatora, które pozwoliły także na wymianę kontaktów i doświadczeń. Warsztaty odbyły się w terminie maj 2016-2018, w pierwszym roku w 14 warsztatach wzięło udział ok. 100 osób. Tematy warsztatów były następujące: narzędzia graficzne dla każdego, gra miejska, terenowa czy przestrzenna, budowanie zespołu, komunikacja interpersonalna w tworzeniu sytuacji edukacyjnych – narzędzia, kompetencje, metody diagnozowania społeczności, SFINANSUJ SWOJĄ KULTURĘ, czyli o poszukiwaniu i pozyskiwaniu środków na realizację działań przez animatorów, angażowanie młodzieży, MYŚLENIE WIZUALNE – w pracy trenera i nauczyciela, warsztat impro. W 2017 roku odbyło się 11 warsztatów w ramach Inkubatora. Były to warsztaty: Warsztat wprowadzający sztuka/ kultura jako narzędzie zmiany, Myślenie projektowe (diagnoza, ewaluacja, finansowanie, promocja), Diagnoza potrzeb społeczności lokalnych, Projektowanie oferty kulturalnej w oparciu o diagnozę, Współpraca międzysektorowa, Źródła finansowania wydarzeń kulturalnych, Sponsoring w sektorze kultury, Wystąpienia publiczne, sztuka kontaktu z publicznością, najskuteczniejsze techniki prezentacji, Komunikacja interpersonalna – wykorzystanie i zwiększenie własnych kompetencji komunikacyjnych, Myślenie wizualne, Tworzenie gier terenowych, Nowoczesne formy promocji oferty kulturalnej. W 2018 roku odbyło się w ramach inkubatora 10 warsztatów: Warsztaty integracyjno-animacyjne z elementami twórczego rozwiązywania problemów/twórczej pracy z młodzieżą, Myślenie projektowe, Wykorzystanie nowoczesnych technologii w pracy z młodzieżą, Skuteczne docieranie do odbiorców/diagnoza potrzeb lokalnych/jak współpracować ze społecznością lokalną? Współpraca międzysektorowa /międzyinstytucjonalna/ jak pozyskiwać nowych partnerów do współpracy, Jak wydobyć i rozwijać potencjał artystyczny dzieci i młodzieży, Teatr w pracy z młodzieżą/warsztaty z improwizacji scenicznej/metody dramy, Rola tradycji w kształtowaniu młodego pokolenia. Dodatkowo 12 spotkań mentoringowych, oraz 25 warsztatów tematycznych.

W trakcie trwania warsztatów nawiązały się również partnerstwa, których efektem była realizacja działań pozaprojektowych. Ponadto, w trakcie realizacji grantów niejednokrotnie były zawierane partnerstwa między uczestnikami lub między instytucjami z ich środowiska. Realizacja BMK 2016-2018 w sposób znaczący wzmocniła środowiska lokalne, spowodowała, że zaangażowały się różne grupy społeczne, nawet te, które są poza bezpośrednią grupą odbiorców. W niektórych środowiskach władze lokalne zaangażowały się również finansowo w dzia-

łania. Dzięki temu już po ustaniu realizacji grantów działania z dziećmi i młodzieżą są kontynuowane i nadal wspierane. Należy także podkreślić istotną rolę projektu w kształtowaniu i często otwieraniu się na partnerstwa między sektorem edukacji i kultury.

II Obszar: Mapowanie zasobów instytucjonalnych w województwie

1. Mapa instytucji kultury w województwie

Powiat	Muzea	Ośrodki kultury	Sieć bibliotek	Galerie artystyczne	Kina
białski	4	19	44	0	2
biłgorajski	4	14	31	0	1
chełmski	1	15	27	0	1
hrubieszowski	1	9	23	0	1
janowski	2	6	14	0	1
krasnostawski	1	8	21	0	1
kraśnicki	3	9	28	0	1
lubartowski	3	6	41	1	1
lubelski	26	41	93	9	8
łęczyński	1	7	21	0	0
łukowski	3	6	23	0	1
opolski	1	5	21	0	1
parczewski	1	8	19	0	1
puławski	16	12	28	4	2
radzyński	1	6	18	0	1
rycki	1	5	15	0	1
świdnicki	1	6	16	0	1
tomaszowski	3	10	21	0	1
włodawski	5	9	16	0	1
zamojski	9	16	38	2	1

Tab. 1. Liczba instytucji kultury w woj. lubelskim w podziale na powiaty (dla lepszego ukazania obszarowego rozmieszczenia instytucji dane z miast na prawach powiatu – Biała Podlaska, Chełm, Lublin, Zamość – zostały włączone do danych z powiatów ościennych?) Zob. Aneks I.

Jako operator w ramach BMK 2016-2018 CSK miało nawiązane relacje łącznie z 131 szeroko pojętymi partnerami w podziale na:

✓ Kluczowy partner: 25

Lubelski Park Naukowo-Technologiczny, Filharmonia Lubelska, Ośrodek praktyk teatralny Gardzienice, Teatr Muzyczny, TEAM Teatrikon, Kuratorium Oświaty, Krasnostawski Dom Kultury, Muzeum na Majdanku, MBP we Włodawie, Muzeum Zamoyskich w Kozłówce, Muzeum Nadwiślańskie w Kazimierzu Dolnym, Galeria Labirynt, Muzeum Wsi Lubelskiej, Zamojski Dom Kultury, Bialskie Centrum, Opolskie Centrum Kultury, Muzeum Lubelskie w Lublinie, Europejska Fundacja Kultury Miejskiej, Fundacja 5Medium, Instytut Socjologii UMCS w Lublinie, WBP w Lublinie, Janowski Ośrodek Kultury w Janowie, Teatr im. Osterwy w Lublinie, Wojewódzki Ośrodek Kultury w Lublinie, Tomaszowski Dom Kultury

✓ Uczestnik sieci: 70

✓ Grantobiorca: 36

Powiat	Realizowane granty			Suma
	2016	2017	2018	
bialski	0	1	3	4
biłgorajski	0	0	0	0
chełmski	1	1	2	4
hrubieszowski	0	0	0	0
janowski	3	3	1	7
krasnostawski	3	2	0	5
kraśnicki	0	0	0	0
lubartowski	1	2	0	3
lubelski	3	1	4	8
łęczyński	1	3	1	5
łukowski	1	0	0	1
opolski	4	2	0	6
parczewski	0	0	0	0
puławski	0	0	1	1
radzyński	0	0	1	1
rycki	0	0	0	0
świdnicki	0	0	0	0
tomaszowski	1	2	2	5
włodawski	2	2	2	6
zamojski	3	0	0	3
SUMA	23	19	17	59

✓

Szczególnie ważne w ramach relacji z podmiotami wydaje się dotarcie do dwóch rodzajów środowisk: szkolnego - nauczycieli i edukatorów oraz środowiska pozarządowego, które były niedostatecznie reprezentowane w poprzedniej edycji projektu. Operator chce uzyskać w ten sposób większą różnorodność podejścia do działań oraz sposobów pracy z dziećmi i młodzieżą. Istotnym celem jest także zagęszczenie sieci współpracy między różnymi podmiotami życia społecznego. Projekt BMK może stanowić wsparcie dla budowy poziomej sieci współpracy między ośrodkami kultury oraz pionowej sieci merytorycznego wsparcia ośrodków gminnych przez instytucje o charakterze powiatowym/miejskim/wojewódzkim (potrzeby takich relacji zgłaszali uczestnicy badań FGI).

Do działań BMK 2016-2018 włączonych było 148 osób. W trakcie realizacji projektu liczba ta zmieniała się ze względu na obniżenie poziomu finansowania projektu. W poszczególnych latach 56 projektów (2016 – 21; 2017 – 19, 2018 - 26), z których mniej więcej po połowie miały charakter edukacji kulturowej opartej na nawiązywaniu do dziedzictwa lokalnych społeczności (miejsc, zwyczajów, osób, wydarzeń) lub służyły rozwojowi różnych dziedzin osobistych zainteresowań uczestników. W wielu z nich podkreślano walor integracji między osobami z różnych pokoleń, z osobami niepełnosprawnymi, z osobami z rodzin dysfunkcyjnych. Dominowały formy warsztatów, konkursów, wycieczek, spotkań, pogadanek, których efektem była najczęściej realizacja własnego dzieła przez uczestników.

Tabela do uzupełnienia po otrzymaniu wszystkich danych z CSK

Powiat	Liczba animatorów włączonych w projekt BMK 2016-2018 w woj. lubelskim			Suma
	2016	2017	2018	
białski				
biłgorajski				
chełmski				
hrubieszowski				
janowski				
krasnystawski				
kraśnicki				

lubartowski				
lubelski				
łęczyński				
łukowski				
opolski				
parczewski				
puławski				
radzyński				
rycki				
świdnicki				
tomaszowski				
włodawski				
zamojski				
SUMA	107	24	17	148

2. Mapa instytucji oświaty w województwie

W województwie lubelskim jest ponad 3500 placówek oświatowych (szkoła podstawowa, liceum, zespoły szkół, domów dziecka). W podziale na powiaty wygląda to następująco:

Powiat	Liczba placówek oświatowych
bialski	184 + 85 (Biała Podlaska)

biłgorajski	191
chełmski	125 + 118 (Chełm)
hrubieszowski	122
janowski	94
krasnystawski	126
kraśnicki	177
lubartowski	153
lubelski	217 + 485 (Lublin)
łęczyński	104
łukowski	216
opolski	106
parczewski	65
puławski	234
radzyński	119
rycki	147
świdnicki	BRAK!
tomaszowski	151
włodawski	87
zamojski	155 + 136

CSK jako operator w ramach BMK 2016-2018 nawiązał relacje z 111 jednostkami w kategoriach:

- Kluczowy partner: 2
 - Tomaszowski Dom Kultury,
 - Muzeum Nadwiślańskie w Kazimierzu Dolnym
- Uczestnik sieci: 100
- Grantobiorca: 7
 - Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Rekreacji w Niedzwicy Dużej,
 - Muzeum Lubelskie w Lublinie, Gminne Centrum Kultury Sportu i Turystyki w Wojsławicach, Muzeum Zamojskich w Kozłówce, MBP Włodawa, GCK w Ziółkowie, Muzeum - Zespół Synagogałny we Włodawie, Krasnystawski Dom Kultury, GOK Drelów

W ramach współpracy z instytucjami wspomagania oświaty podjęto współpracę z Lubelskim Kuratorium Oświaty, które istotnie pomogło przy zbieraniu danych od szkół w trakcie badań prowadzonych w tej edycji. Z ośrodkami wsparcia nauczycieli nie nawiązano współpracy ze względu na małą ilość takich ośrodków, ale też brak zainteresowania z ich strony.

Do współpracy w ramach BMK 2016-2018 przystąpiło ok. 10 osób z grona pedagogicznego, głównie ze szkoły podstawowej, a 2 osoby uczyły w szkołach średnich. Zależało to

od osobistego zaangażowania animatorów w pozyskiwanie do współpracy nauczycieli oraz osobistej chęci nauczycieli do wykraczania poza program szkolny i zrobienia z młodzieżą czegoś więcej niż przewiduje podstawa programowa. Z opinii zebranych w ramach FGI wynika, że współpracę utrudnia głównie brak chęci nauczycieli do podejmowania dodatkowej aktywności poza godzinami pracy w szkole oraz brak wsparcia dyrektorów szkoły, których aprobata dla działań w zakresie edukacji kulturowej może pozytywnie wpłynąć na grono pedagogiczne i zwiększyć aktywność nauczycieli.

3. Mapa sieci BMK w województwie

W ramach BMK 2016-2018 nawiązano w województwie lubelskim współpracę z 10 organizacjami pozarządowymi zajmującymi się kulturą, edukacją i rozwojem lokalnym w województwie lubelskim. Są to: Fundacja Animatorów i Twórców Kultury „TRACH”, Stowarzyszenie pod Napięciem przy Krasnystawskim Domu Kultury, Fundacja Innovatio, Bychawskie Stowarzyszenie Kobiet Aktywnych, Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Włodawskiej, Stowarzyszenie TERRAZ SENIORAS, Stowarzyszenie Samopomocy Terytorialnej, Fundacja Szczepczeszyn Kultur, Zamojskie Stowarzyszenie Kulturalne "Czerwony Smok", Młodzieżowa Inicjatywa Kulturalna. Wśród innych podmiotów, z którymi została nawiązana współpraca w ramach BMK 2016-2018, można wymienić: koła gospodyń wiejskich, miejskich, parafie.

W *Strategii Rozwoju Kultury Lublina na lata 2013-2020*¹¹² edukacja kulturalna jest jednym z priorytetów w rozwoju kultury Lublina. Są prowadzone nabory w postaci otwartych konkursów ofert na realizację zadań publicznych z zakresu kultury i sztuki¹¹³. Program MKiDN – Edukacja kulturalna¹¹⁴ - organizatorem programu jest Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Instytucją zarządzającą - Narodowe Centrum Kultury. Projekt obejmuje zasięgiem całą Polskę. Celem projektu jest wspieranie zadań z zakresu edukacji kulturalnej istotnych dla rozwoju kapitału społecznego. Fundacja PZU 1 sierpnia 2019 r. rozpoczęła nabór wniosków w ramach konkursu dotacyjnego „Fundacja PZU z Kulturą” edycja 2019, celem zaś jest zwiększenie dostępu do szeroko pojętej kultury dzieciom i młodzieży szkolnej¹¹⁵. Nie ma powiązań między tymi podmiotami, z UM Lublin jedynie współpraca przy organizacji wydarzeń kulturalnych.

Kwestia budowy sieci wspierania edukacji kulturowej w województwie lubelskim bardzo wyraźnie wpływała w rozmowach (FGI) z przedstawicielami instytucji kultury jako realny problem na poziomie ośrodków gminnych, gdzie dostrzeżono brak (głównie formalnego)

¹¹² https://lublin.eu/gfx/lublin/userfiles/public/kultura/do_pobrania/strategia_rozwoju_kultury_lublina_na_lata_2013-2020.pdf (dostęp dnia 23.08. 2019 r.).

¹¹³ <https://lublin.eu/kultura/projekty/projekty-biezace/otwarte-konkursy-ofert-na-realizacje-zadan-publicznych-z-zakresu-kultury-i-sztuki/> (dostęp dnia 23.08. 2019 r.)

¹¹⁴ Projekty do 36 miesięcy, min. 30 tys, max. 500 tys złotych, przewidywany termin składania wniosków: 30 listopada 2019, <https://granty.pl/1232/>, <http://www.mkidn.gov.pl/pages/strona-glowna/finansowanie-i-mecenat/programy-ministra/programy-mkidn-2019/edukacja-kulturalna.php> (dostęp dnia 23.08. 2019 r.)

¹¹⁵ <https://fundusze.ngo.pl/295592-konkurs-dotacyjny-pzu-fundacja-pzu-z-kultura-edycja-2019.html> (dostęp dnia 23.08. 2019 r.)

usięciowienia, zarówno w wymiarze horyzontalnym, jak i wertykalnym. Relacje na poziomie horyzontalnym (pomiędzy placówkami) pozwoliłyby na wymianę informacji (“My np. nie wiemy, gdzie jest dobry zespół, dobry kabaret... nie ma takiej bazy” [W2R3]; “Dowiadujemy się po prostu pocztą pantoflową od swoich kolegów-dyrektorów, obdzwaniamy ośrodki gdzieś tam dalej, nie sąsiednie, bo nie chcemy, by ten program się nam powtarzał, że u sąsiada był ten zespół, to i u nas...” [W2R7]), doświadczeń (“...po przeciwnej stronie województwa to wiadomo, że ta kultura jest już troszeczkę inna, tam są inne korzenie, inne tradycje (...) i można by było razem już coś fajnego stworzyć” [W3R5]), pozwoliłyby poszerzyć ofertę, lepiej dostosować ją do odbiorców, współtworzyć kalendarz wydarzeń kulturalnych w regionie (“...w kulturze nie ma koordynacji, czy ktoś robi czy nie robi - trzy imprezy są w powiecie w tym samym czasie, bardzo często” [W2R3]). Sieć wertykalna byłaby istotna ze względu na wsparcie merytoryczne, bowiem w większości lokalne placówki kulturowe podporządkowane są samorządom, które - zdaniem wielu uczestników wywiadu - nie rozumieją celów edukacji kulturowej i nie są przygotowani merytorycznie do zwierzchnictwa nad takimi podmiotami (“Jeśli jest jakiś problem, to my sami musimy go rozwiązać... nikt nam nie pomaga, gminy to nie interesuje, bo my jesteśmy placówka kultury... nikt nam nie jest w stanie powiedzieć: <<śłuchajcie, można to tak zrobić, można to tak zrobić>>, bo nikt się nami nie interesuje, nikt nie dba... A to jest opieka merytoryczna państwa” [W2R3]). Relacje z WOK czy CSK występują, ale są sporadyczne i nieregularne, związane najczęściej z realizowanym projektem, są więc doraźne i krótkotrwałe. Sieć łącząca podmioty kultury w województwie lubelskim ma więc przede wszystkim charakter nieformalny, składa się z bezpośrednich relacji pomiędzy pracownikami instytucji kultury.

Próba nawiązania takiej współpracy formalnej, zarówno horyzontalnej, jak i wertykalnej, jest m.in. konwent 25 instytucji partnerskich w projekcie *Bardzo Młoda Kultura 2019-2021. Lubelskie* i cykl regularnych spotkań. Spotkania warsztatowe, dedykowane dla pracowników kultury i oświaty, także zostały pomyślane jako czas integracji i budowy relacji między instytucjami. Zakres współpracy obejmuje teren całego województwa lubelskiego, chociaż można wskazać tereny bardziej i mniej aktywne w budowaniu takiej sieci. Podstawą rozbudowy sieci będzie włączenie, oprócz instytucji wojewódzkich i miejskich, również instytucji powiatowych i gminnych do partnerstwa w projekcie. Pozwoli to na jeszcze lepsze dotarcie do osób i grup potencjalnie zainteresowanych projektem w regionie, a oddalonych od centrum województwa. Założeniem operatora jest włączenie do sieci w każdym powiecie większego i małego ośrodka kultury. Istotne jest wskazanie, że w różnych instytucjach zarówno na poziomie powiatu, jak i instytucji wojewódzkich, są konkretne osoby, do których można się zgłosić w kwestiach edukacji kulturowej. Dodatkowym atutem są relacje i współpraca między uczestnikami sieci, które rodzą działania poza BMK (“Taka sieć wsparcia jest bardzo potrzebna – ułatwi organizację wydarzeń, będziemy wiedzieli, do kogo się zwrócić, jakie instytucje czy środowiska są chętne do współpracy” [W1R10]).

Podobne działania podejmowane były w poprzedniej edycji programu BMK, co podkreślali także respondenci (możliwość poznania pracowników innych instytucji, rzadko spotykane szkolenia branżowe i w końcu, małe, ale realne środki na działania prowadzone w terenie), jednakże zwracając uwagę, że poza BMK, podobnych programów ukierunkowanych na budowanie sieci w regionie nie ma.

III Obszar: Obszary strategicznej interwencji w skali województwa w ramach BMK

1. Obszary z dużym potencjałem rozwoju edukacji kulturowej:

Projekty regrantingowe w ramach BMK 2016-2018 zrealizowano w następujących powiatach: Bialski, Biała Podlaska, Hrubieszowski, Chełm, Chełmski, Janowski, Krasnostawski, Lubartowski, Lubelski, Lublin, Łęczyński, Opolski, Puławski, Radzyński, Tomaszowski, Włodawski, Zamojski, Zamość. W latach 2016-2018 zrealizowano 56 projektów mikrograntowych (2016- 23, 2017 – 16, 2018 – 17)¹¹⁶. Ogółem w projekcie wzięło w sposób bezpośredni i pośredni łącznie około 8461 osoby. Z tej liczby około 1896 osób stanowią bezpośredni uczestnicy warsztatów. Wszystkie osoby wzięły udział łącznie w 142 wydarzeniach o charakterze kulturalnym¹¹⁷.

	Zadania informacyjne	Zadania sieciujące	Regranting	Inne zadania	Inne zadania
Powiat 1					
Powiat 2					

Źródło 5 Opracowanie własne na podstawie danych z ...

Wśród powiatów, w których istnieją podmioty/osoby, o których można mówić, że są członkiem sieci BMK, należy wymienić Bialski, Biała Podlaska, Janowski, Krasnostawski, Tomaszowski, Włodawski. Natomiast dobre praktyki związane z wdrażaniem edukacji kulturowej realizowane były w powiatach (np. Janowski, Krasnostawski i Tomaszowski), w których działania w ramach BMK 2016-2018 zaangażowały znaczną część społeczności lokalnych i różne grupy społeczne. W części tych powiatów, już po zakończeniu projektu, działania w różnej formie były kontynuowane. Warsztaty w ramach BMK dodatkowo zmobilizowały animatorów do wprowadzania nowych form pracy z dziećmi i młodzieżą. W powiatach kraśnickim, puławskim, lubartowskim działania związane z wdrażaniem edukacji kulturowej prowadzone są systematycznie.

Wskazując dobre praktyki w zakresie edukacji kulturowej respondenci w badaniach FGI zwracali uwagę, że sukces danego działania mierzony jest tym, jak dużą część środowiska

¹¹⁶ A. Stawicki, *Raport końcowy z ewaluacji projektu „Młodzi LUBią Kulturę. Lubelska sieć edukacji kulturalnej”*, Lublin 2018, s. 8.

¹¹⁷ Tamże, s. 13.

lokalnego udało się zaktywizować. Ważne jest też to, co odbywa się cyklicznie, co ma jakąś powtarzalność, co wpisuje się w krajobraz kulturowy regionu i co jest w ofercie stałej placówki, a czego nie oferuje np. szkoła. Ważne jest finansowanie, ważna infrastruktura, ale w wywiadach głównie podkreślano, że największym kapitałem są ludzie, pasjonaci kultury i aktywiści, którzy za cel stawiają sobie zachęcenie mieszkańców do aktywności. Realizowanych działań, ciekawych projektów, warsztatów, wyjazdów, spotkań wartych przywołania wymieniano wiele i to w różnych sektorach kultury. ("Najważniejszym takim zapalnikiem w tych wszystkich działaniach są po prostu ludzie, którzy rozpoczną, którzy są fajnymi liderami w tych społecznościach lokalnych, którzy są zapalnikiem i rozpalają innych do różnych działań od gotowania po literaturę... to zawsze się dobrze skończy, jeśli fajni ludzie ze sobą współpracują" [W3R5]).

2. Obszary problemowe wymagające wsparcia w zakresie edukacji kulturowej

Najmniejsza aktywność i zainteresowanie programem BMK 2016-2018 były w powiecie parczewskim i ryckim. W 2017 roku zostało zorganizowane w powiecie ryckim jedno spotkanie informacyjne. Nie zgłosił się nikt ani do szkoleń ani do konkursu regrantowego z tych dwóch powiatów. Powody takiego stanu rzeczy nie zawsze są jasne i często wynikają ze strukturalno-społecznych uwarunkowań życia w danym regionie. W powiecie parczewskim, mimo podejmowanych starań, nie zrealizowano żadnego działania. Wszelkie próby spotykały się z brakiem zainteresowania kadry zarządzającej instytucjami kultury. Powodem braku zainteresowania projektem mogło być słabe skomunikowanie powiatu parczewskiego z Lublinem. Powiat rycki, mimo przynależności do woj. lubelskiego, ze względu na dobre połączenia i bliską odległość wydaje się być bardziej zainteresowany ofertą kulturową Warszawy. W placówkach kultury jest dość wysoka świadomość i wsparcie dla idei EK. Największe bariery w realizacji tych idei pojawiają się na poziomie małych placówek i instytucji kultury, które zmagają się w swym codziennym funkcjonowaniu z problemami chronicznego niedofinansowania terenów peryferyjnych. Próba rozwijania edukacji kulturowej napotyka na szereg trudności związanych z niedostatecznie dofinansowanymi działaniami, brakami kadrowymi, a także brakiem wsparcia ze strony urzędników czy środowiska nauczycieli. Do rangi głównego problemu urasta także strukturalne (prawne i finansowe) osadzenie placówek kultury, którym brakuje wsparcia merytorycznego, infrastrukturalnego i finansowego, do których kierowane są sprzeczne oczekiwania (resort kultury - samorząd). Szczególnym miejscem, które wymagałoby dodatkowych działań w zakresie promowania idei EK, wydaje się szkoła, gdzie można zauważyć niechęć przed organizacją wydarzeń poza godzinami lekcyjnymi (do pracy po godzinach przyzwyczajeni są natomiast pracownicy ośrodków kultury).

IV Obszar: Diagnoza potrzeb odbiorców ostatecznych (dzieci i młodzieży) w zakresie edukacji kulturowej

1. Jakich odbiorców ostatecznych wspiera BMK

Projekty grantowe były skierowane do dzieci i młodzieży szkolnej, w obecnej edycji premiiowane będą także granty skierowane do całych rodzin. Ze społecznego punktu widzenia wydaje się istotne, by edukacja kulturowa stanowiła element integrujący rodzinę jako podstawowe środowisko wzrostu dzieci i młodzieży. Udział rodzin w ciekawych projektach może wzmocnić więzi międzypokoleniowe, ułatwić wymianę doświadczeń między pokoleniami. Jednak **respondenci wskazywali na liczne utrudnienia występujące podczas próby zaangażowania rodzin**. Większość ośrodków ma już za sobą organizację projektów czy wydarzeń skierowanych do rodzin. Czasami domy kultury traktowane są jako „przechowalnie” dzieci na czas zakupów, wyjazdu bądź innych zajęć rodziców. Bywa też, że rodzice czy dziadkowie wstydzą się wziąć udział w takich rodzinnych zajęciach.

Z analizy sprawozdań z realizacji mikrograntów w pierwszej edycji wynika, że dzieci rozróżniano jedynie w kategoriach wiekowych, tworząc grupy rówieśnicze i dostosowując do nich odpowiednie formuły pracy stosownie do wieku rozwoju. Respondenci w badaniach FGI nie potrafili wskazać jakichś szczególnych kategorii dzieci lub młodzieży (poza wiekiem i płcią, których występowanie nierzadko jest powodem odpowiedniego różnicowania grup i oferowania różnych typów zajęć) i deklarowali, że starają się adresować działania do wszystkich i nie koncentrować się na konkretnych kategoriach. Wyjątek stanowią realizowane projekty skierowane wprost do specyficznych grup dzieci jak np. dzieci z domów dziecka, domów opieki, dzieci obcokrajowców i imigrantów.

Respondenci wskazywali na bardzo szeroki wachlarz oferty kulturalnej w ich instytucjach, twierdząc też, że kluczem do zainteresowania odbiorców jest ciekawa i różnorodna oferta. Zdaniem badanych, najwięcej działań w zakresie EK jest skierowana do dzieci i młodzieży oraz osób starszych. To kategorie osób, które mają najwięcej czasu, ale także największe chęci do uczestnictwa w różnych wydarzeniach. Dzieci preferują zazwyczaj zajęcia ruchowe – taneczne, sportowe, rekreacyjne; osoby starsze wydarzenia akcentujące wspólnotę, wspomnieniowe, historyczne. Według relacji pracowników z różnych instytucji kulturowych w regionie dużą popularnością w ofercie edukacyjnej Lubelszczyzny cieszą się wydarzenia historyczne, upamiętniające, związane z tradycją lokalną, niejednokrotnie powiązane także z wartościami i świętami religijnymi. Warto jeszcze – odnosząc się do FGI – zwrócić uwagę na duże oczekiwania społeczności wobec organizatorów i duże zapotrzebowanie na otwarte imprezy plenerowe o charakterze festynów. Trudno jest zaktywizować przede wszystkim starszą młodzież, wzbudzić ich zainteresowanie wydarzeniami w najbliższym otoczeniu (osoby badane zwróciły także uwagę na to, że coraz trudniej się ze wspomnianą wyżej kategorią młodych ludzi pracuje, wykazują małe zaangażowanie) oraz osoby w wieku 30-50 lat, które poprzez obowiązki w pracy, w domu, rzadziej niż inne kategorie wiekowe są w stanie poświęcać czas na aktywności w zakresie kultury. Najłatwiej zaktywizować tę kategorię osób poprzez dzieci, włączając ich do działań wraz z ich pociechami.

Współczesne narzędzia komunikacji zaczynają być tą dominującą formą kontaktu z odbiorcami także w obszarze kultury. Respondenci jako główny kanał dotarcia do mieszkańców często wskazali komunikację za pomocą mediów społecznościowych, a przede wszystkim Facebooka (niemal każda placówka kultury stara się odpowiednio zarządzać profilem instytucji na wspomnianym portalu). Internet odgrywa coraz większą rolę w ich systemie komunikacji - treści o charakterze elektronicznym, umieszczone na stronie internetowej instytucji, profilach w *social media*, rozsyłane do mediów elektronicznych i tradycyjnych, stanowią podstawowy контент informacyjny wykorzystywany w przyjętym przez instytucje kultury systemie komunikacji z otoczeniem. Dużą rolę w dotarciu do odbiorców odgrywają także osobiste kontakty - z dyrektorami szkół i innych placówek oświatowych, nauczycielami, księżmi, pracownikami administracji itd. Przedstawiciele instytucji kultury proszą swoich znajomych o rozpowszechnienie informacji o konkretnym wydarzeniu (m.in. udostępnieniu wydarzenia na swoim profilu na Facebooku) i zachęcenie do udziału innych. Ważnym elementem komunikacji i platformą przekazu treści, zwłaszcza na obszarach wiejskich, są ogłoszenia parafialne. Obecność informacji o wydarzeniu czy podjętych działaniach projektowych podczas ogłoszeń na mszy św. wzmacnia ich prestiż i podnosi rangę poruszanych spraw. Pracownicy sięgają także po tradycyjne metody reklamy - ulotki, plakaty, ogłoszenia w mediach lokalnych, jednak zdaniem badanych przeznacza się na nie mniej środków niż kiedyś.

W wywiadach podkreślano, że w sektorze kultury ważne jest to, aby informacja dotarła bezpośrednio do odbiorców, dlatego jeśli nie można do nich dotrzeć face-to-face, telefonicznie lub wręczając ulotkę do ręki, to najlepszym kanałem dotarcia jest właśnie Facebook (przede wszystkim, gdy trzeba dotrzeć do najmłodszych kategorii wiekowych, ale nie tylko). Wiek odbiorcy jest tu decydujący - metody tradycyjnej reklamy są ciągle ważne ze względu na dotarcie z informacją do osób starszych.

W wywiadach FGI podkreślano, że język musi być dostosowany do odbiorcy. W ramach działań podejmowanych w ośrodkach kultury dystans między odbiorcą a organizatorem jest celowo skracany, wprowadzany jest styl nieformalny, ułatwiający komunikację, budowanie relacji koleżeńskich. Dość szybko rodzą się relacje bezpośrednie, o niemal rodzinnym charakterze ("Rodzice często mnie pytają, co ja robię, że te dzieci idą na moje zajęcia. A ja z nimi rozmawiam i się z nimi bawię. Nie ma komunikacji „pan/pani”, one mówią na mnie „ciociu”. Dzieci wiedzą, że gdy jesteśmy w gronie, w którym nie wypada użyć „ciociu” to mówią do mnie „pani”, mają takie wyczucie sytuacji. U nas jest rodzinna atmosfera. W większości się znamy. Prowadzę też zajęcia z dziećmi swoich znajomych, więc jest taka bliskość, nie ma bariery" [W1R10]).

2. Jak wygląda wsparcie odbiorców ostatecznych w ramach działań i zasobów operatora regionalnego

Operatorowi we wspieraniu dzieci i młodzieży (w ramach programów przeznaczonych na finansowanie przedsięwzięć z zakresu edukacji kulturowej) zależy na tym, aby pokazać formy spędzania wolnego czasu alternatywne wobec telewizji czy internetu, zainteresowanie działaniami organizowanymi w CSK, ale też pokazanie nieszablonowych form prac z dziećmi

i młodzieżą. Przedstawiciele instytucji kultury za podstawę sukcesu projektów uważają podążanie za modą, za zainteresowaniami odbiorców, jak również wprowadzanie innowacji w świat kultury – pokazywanie, że kultury można doświadczyć w ciekawy sposób. To wymaga bycia na bieżąco, orientowania się w tym, czym interesuje się teraz młodzież, co jest popularne, jakie są trendy w popkulturze, jakie gry i aplikacje są popularne wśród użytkowników. I wykorzystując tę wiedzę, pracownicy starają się w jej kontekście umieścić podejmowane działania edukacyjne. Tę ideę utrudnia nieraz roszczeniowa postawa odbiorców (zwłaszcza młodych), nastawienie na bardziej „mieć” niż „być”. (“Kluczowy jest jednak efekt końcowy: zadowolenie i uśmiech na twarzy uczestników” [W2R7]).

Na podstawie doświadczeń poprzedniej edycji można zauważyć, że partnerstwa podjęte w trakcie realizacji zadania znacznie zwiększają swój zasięg, wychodząc czy dając podstawy do tworzenia nowych działań w zakresie edukacji kulturowej. W ramach integracji środowiska animatorów, ale też zapoznania z działaniami w regionie, na działającej platformie, uzupełniana na bieżąco będzie przez wszystkie instytucje kultury z terenu województwa zakładka dotycząca ich oferty, tego co dzieje się nawet w małych ośrodkach. Platforma stanie się bazą na temat działań edukacji kulturalnej w województwie. Istotnym działaniem staną się także targi edukacji kulturalnej - jednodniowe wydarzenie podczas którego partnerzy i uczestnicy konkursu grantowego zaprezentują swoją działalność. Rozbudowywana sieć obejmie szereg podmiotów zajmujących się sferą edukacji kulturowej, a działania w projekcie przewidują jak najbardziej partycypacyjny udział partnerów w projekcie. Dzięki podejmowanym już w poprzedniej edycji programu BMK działaniom i planowym aktywnościom sieć współpracy jeszcze bardziej się wzmocni zapewniając zróżnicowaną ofertę dostępną dla każdego. Doświadczenie członków różnych instytucji kultury i organizacji pozarządowych jest szczególnie cenne, gdyż są to praktycy na co dzień prowadzący działania z zakresu edukacji kulturowej.

Potencjał partnerów opiera się także na umiejętnościach zaangażowania we współpracę społeczności lokalnych. Jak wynika z analiz wywiadów FGI, przedstawiciele instytucji kultury sami siebie postrzegają jako pasjonatów, kochających swoją pracę i często poświęcających swój prywatny czas dla innych. Podstawowym zasobem małych ośrodków kultury jest właśnie pasja i zaangażowanie animatorów i ich zakorzenienie w lokalnej tradycji i miejscowej społeczności, wiedza o potrzebach odbiorców na ich terenie.

Zdobyta wiedza o odbiorcach ostatecznych, ich potrzebach, zwyczajach, upodobaniach ma charakter zapośredniczony. Jest wynikiem analizy danych i opinii udzielanych nie bezpośrednio przez tych odbiorców, ale osoby, które na co dzień z nimi pracują. Wiedza pracowników instytucji kultury o ich odbiorcach rzadko bierze się z badań opinii społecznych czy standaryzowanych form ewaluacji, a zazwyczaj jest wynikiem obserwacji i wielu lat doświadczeń - to bardzo cenna perspektywa. Nie daje jednak pełnego obrazu potrzeb odbiorców ostatecznych. Brakuje zatem wiedzy źródłowej, badań mieszkańców, otoczenia społecznego, w którym znajdują się instytucje kultury celem sprawdzenia jak bardzo działania tych placówek mają wpływ na codzienne życie społeczności, jak są ważnym/nie ważnym elementem ich uczestnictwa w kulturze, jakie oczekiwania mają te osoby względem placówek kulturowych.

Podsumowanie diagnozy

1. Decyzje strategiczne operatora w zakresie budowania systemu wsparcia edukacji kulturowej

Wniosek	Decyzja/zadanie operatora	Czas wykonania
Brak strategicznych rozwiązań dotyczących edukacji kulturowej w dokumentach programowych lubelskiego samorządu wojewódzkiego. Chodzi o wskazanie jaka koncepcja edukacji kulturowej będzie realizowana w województwie i jakie działania uznaje się za priorytetowe	Podtrzymywać kontakt z władzami samorządowymi województwa lubelskiego, zwłaszcza z wydziałami kultury i oświaty w celu budowania programów edukacji kulturowej w województwie lubelskim. Przygotować dla nich materiały na podstawie raportów z realizacji BMK	
Brak systemu wsparcia merytorycznego w regionie – osamotnienie instytucji kultury przede wszystkim z obszarów wiejskich, którym brakuje zasobów (ludzkich i instytucjonalnych), aby właściwie realizować edukacji kulturowej, brak systemu dzielenia się doświadczeniami praktykami	Budowa sieci partnerskich podmiotów realizujących edukacji kulturowej wokół programu BMK, która miałaby potencjał, aby przetrwać i być kontynuowanym także poza programem BMK (możliwości spotkań, konsultacji, zbudowanie platformy komunikacji)	
Niski stopień zrozumienia funkcjonowania instytucji kultury przez samorządy – strukturalne osadzenie placówek (pomiędzy ministerstwem kultury a samorządem) utrudnia funkcjonowanie	Podjęcie działań, które miałyby uwrażliwić władze lokalne na potrzeby edukacji kulturowej (konferencja skierowana do liderów lokalnych elit politycznych, akcja informacyjna)	
Niski poziom wykorzystania naturalnego potencjału edukacyjnego zawierającego się w organizacjach parafialnych	Podjęcie działań włączających podmioty parafialne do programów edukacji kulturowej	
Brak kontaktów z organizacjami, stowarzyszeniami, fundacjami, których podmiotami lub przedmiotami działań są rodziny	Podjęcie działań wykorzystujących organizacje zrzeszające rodziny jako konsultantów w działaniach na rzecz edukacji kulturowej rodzin	
Niewielka liczba programów dokształcających kadry prowadzące edukację kulturową	Rozszerzenie możliwości warsztatowych w kolejnych latach BMK, podjęcie tej tematyki podczas spotkań Konwentu (przy tworzeniu sieci partnerskiej)	
Niski stopień aktywności kadry pedagogicznej w szkołach poza godzinami lekcyjnymi	Akcja informacyjna skierowana do dyrektorów szkół, którzy mają duży wpływ na personel szkoły (i dalej akcja skierowana do kadry pedagogicznej).	
Duży kontrast pomiędzy stanem edukacji kulturalnej w stolicy województwa a regionem na korzyść m. Lublina (dzięki funkcjonowaniu tu instytucji kultury podejmujących działania edukacyjne)	Skoncentrowanie podejmowanych działań na obszarach poza stolicą województwa, zachęcanie instytucji z Lublina do uwzględniania w swoich działaniach edukacyjnych odbiorców z regionu	

Operator chce poddawać lobbingowi kwestie edukacji kulturowej starając się aby raporty, które ukażą się w trakcie projektu miały wymiar praktyczny i informacyjny, nie tylko dla instytucji kultury, ale były także przekazywane władzom samorządowym i osobom decydującym

o działaniach edukacyjnych na poziomie gminy czy powiatu, ale też województwa. Podmiotami strategicznymi dla rozwoju edukacji kulturowej w województwie lubelskim są przede wszystkim wojewódzkie instytucje kultury, ale też władze samorządowe, wydziały edukacji w urzędach miejskich oraz kuratorium oświaty. Brakuje większego otwarcia na wpisane w gminę instytucję o dużym potencjalne w zakresie edukacji kulturowej takich jak parafie, OSP, koła gospodyń. Większą uwagę należy także poświęcić organizacjom zrzeszającym rodziny, tak aby uczynić z nich podmioty pomocne w diagnozie problemów i konsultacjach rozwiązań problemów edukacji kulturowej całych rodzin. Trudno wskazać jednoznacznych sojuszników operatora w realizacji programów rozwoju edukacji kulturowej. Przede wszystkim potrzebne jest wsparcie ze strony instytucji kultury w małych miejscowościach oraz gminnych i powiatowych ośrodkach kultury. Potrzebne jest wsparcie w zakresie rozpowszechniania i zachęcania osób do udziału w projekcie.

2. Decyzje strategiczne operatora dotyczące budowania partnerstwa kultury i edukacji

Wniosek	Decyzja/zadanie operatora	Czas wykonania
Relacje między podmiotami zajmującymi się edukacją kulturową mają charakter nieformalny, są oparte na znajomościach dyrektorów i pracowników. Brakuje platformy lub kanału komunikacji, który przyspieszałby nawiązywanie kontaktów między tymi podmiotami (BMK jest jedyną inicjatywą wspierającą tworzenie sieci).	Podjęcie działań zmierzających do budowy platformy ułatwiającej wzajemną wymianę informacji i komunikację między podmiotami (oparte na stronie internetowej, która pełniłaby jednocześnie funkcję bazy informacji i wiedzy dla osób realizujących edukację kulturową).	
Brakuje instytucji o charakterze regionalnym, która mogłaby być instytucją centralną sieci, jej patronem. Dwie instytucje miałyby takie możliwości (WOK i CSK), przy czym CSK jako operator stara się pełnić tę funkcję w ramach BMK, ale jej potencjał pozwalałby rozszerzyć aktywność poza programem.	Zredefiniowanie celów funkcjonowania CSK, wysoka świadomość takich działań na stopniu decyzyjnym jednostki	
Największy potencjał w zakresie edukacji kulturowej można wskazać w miejskich środowiskach województwa, głównie w Lublinie, ale też m. in. w Chełmie, Puławach i Zamościu. Dobrze radzą sobie także gminy ościenne Lublina takie jak Świdnik, Głusk, Belżyce, Jastków, Niemce. Za obszary problemowe można uznać natomiast wszystkie pozostałe gminy wiejskie, które zmagają się z typowymi problemami Polski peryferyjnej: niedofinansowaniem, brakami kadrowymi, brakiem wsparcia merytorycznego	Skierowanie głównych działań promocyjnych w programie BMK do instytucji znajdujących się na obszarach wiejskich	
Niski stopień wymiany informacji między podmiotami realizującymi edukację kulturową, wynikający z braku relacji i niewiedzy o aktywnościach pozostałych podmiotów w regionie	Podjęcie działań zmierzających do budowy platformy, o której mowa w pierwszym wierszu tabeli	
Część granicznych terenów województwa (np. pow. rycki), ze względu na stosunkową bliskość Warszawy wykazuje małe zainteresowanie inicjatywami z Lublina i okolic. Trudności komunikacyjne i transportowe utrudniają też udział i zaangażowanie w programie (np. w pow. parczewskim)	Próba wzmocnienia działań informacyjnych i promocyjnych. Dostosowanie terminu i programu warsztatów do połączeń komunikacyjnych.	

Sieć podmiotów zajmujących się edukacją kulturową działa w sposób rozproszony i nieskoordynowany. Poza szkołami, przeważają domy kultury i biblioteki publiczne, które swoją ofertę edukacji kulturowej wiążą najczęściej z codzienną działalnością statutową. Nie posiadają zatem świadomości realizacji określonych celów w zależności od przyjętej koncepcji edukacji kulturowej. Powoduje to poczucie braku uczestniczenia w przedsięwzięciach o znaczeniu przekraczającym wymiar lokalny. Powoduje to trudności w uzyskiwaniu akceptacji

władz samorządowych i co za tym idzie pozyskiwaniu funduszy na ich realizację. Edukacja kulturowa odwołująca się do kultywowania lokalnych tradycji, ale i zdolna do wykorzystania lokalnego potencjału kulturowego powinna być włączona w szersze programy regionalne lub ogólnonarodowe, które obligowałyby władze lokalne do ich realizacji. Nie powinno to być narzucanie tematów tej edukacji, ale propozycja formuły zaangażowania, która daje szansę włodarzom gmin i powiatów na trwałą zmianę obrazu i stanu kultury w danej społeczności lokalnej. Jednym z mankamentów kontaktów z podmiotami realizującymi przedsięwzięcia w ramach BMK jest ich okazjonalny charakter, który nie przekłada się na działania ciągłe lub cykliczne w innej formule programowej. Obszarem strategicznym dla BMK realizowanego na Lubelszczyźnie jest uznanie rodziny za podstawowy podmiot działania. Ma się to przejawiać zarówno większym zaangażowaniem organizacji zrzeszających rodziny w wytyczanie kierunków edukacji kulturowej, ale także poprzez uczynienie z rodziny głównego podmiotu edukacji kulturowej. Polityka prorodzinna państwa stanowi sprzyjający kontekst do realizacji programów opartych na rodzinach i skierowanych do rodzin.

3. Decyzje strategiczne operatora dotyczące odbiorców ostatecznych

Wniosek	Decyzja/zadanie operatora	Czas wykonania
Oferta w zakresie edukacji kulturowej skierowana jest przede wszystkim do dzieci, młodzieży i osób starszych. Duży stopień uniformizacji zajęć dla dzieci (bez podziału na kategorie dzieci czy młodzieży, z wyjątkiem płci i wieku), głównie ruchowych i rozwijających talenty muzyczne i plastyczne (przy czym należy pamiętać, że na wsiach możliwości zróżnicowania zajęć jest ograniczona)	Zwrócenie uwagi w ocenach mikrograntów w kolejnych latach na rodzaj i zróżnicowanie proponowanych zajęć, podjęcie tej tematyki w ramach inkubatora, próba zachęcenia do tworzenia działań dla rodzin celem zaktywizowania średniego pokolenia.	
Duże zapotrzebowanie odbiorców, ale jednocześnie duże problemy i ograniczenia, wynikające z organizacji działań włączających całe rodziny	Uwypuklenie rodziny jako jednego z kluczowych odbiorców w działaniach edukacji kulturowej w ramach mikrograntów w kolejnych latach	
Trudności w zaktywizowaniu starszych kategorii młodzieży, która wychodząc z wieku dziecięcego traci zainteresowanie ofertą placówek animujących	Podjęcie tej tematyki w ramach inkubatora.	
Niska świadomość i mała wiedza o realnych potrzebach odbiorców edukacji kulturowej i wynikające z tego dość intuicyjne działania zarówno podmiotów realizujących edukację kulturową, jak i instytucji udzielających wsparcia finansowego	Zbudowanie projektu badawczego z odpowiednim stopniem finansowania, który pozwoliłby realnie poznać potrzeby odbiorców ostatecznych w regionie.	
Brak zrozumienia u znacznej części odbiorców ostatecznych roli uczestnictwa w kulturze (skutkujący m.in. „festynizacją” kultury)	Podjęcie szerszych działań informacyjnych, w szczególności w środowiskach nauczycieli oraz samorządach lokalnych	

Kluczowymi grupami odbiorców ostatecznych, które należy wesprzeć w ramach BMK 2019-2021 są przede wszystkim animatorzy i edukatorzy edukacji kulturowej. Drugą grupę stanowią rodziny, tak aby mogli uczestniczyć wspólnie rodzice z dziećmi i młodzieżą. Należy zwrócić większą uwagę na lokalne organizacje pozarządowe takie jak OSP czy koła gospodyń. Trzema kluczowymi obszarami, w których należy pozyskać wiedzę o odbiorcach ostatecznych w BMK 2019-2021 są po pierwsze określenie potrzeb takich grup odbiorców jak rodziny i starsza młodzież; po drugie sprawdzenie na ile oferta instytucji edukacji kulturowej odpowiada na potrzeby różnych grup odbiorców; po trzecie określenie jaka oferta najlepiej odpowiada na potrzeby odbiorców. Podstawowymi ograniczeniami we wdrażaniu zaplanowanych zadań w najbliższych 3 latach oprócz środków finansowych są również zasoby ludzkie, czyli ograniczone zainteresowanie projektami przez animatorów i edukatorów.

Aneks I

POWIAT BIALSKI

Muzea: 4 placówki

Ośrodki kultury: 19 placówek

Sieć bibliotek: 44 placówki

Kina: 2 placówki

Biała Podlaska - Muzeum Południowego Podlasia

- Bialskie Centrum Kultury im. B. Kaczyńskiego
- Gminny Ośrodek Kultury
- Miejska Biblioteka Publiczna (5 filii w Białej Podlaskiej)
- Kino Merkury

Drelów - Gminne Centrum Kultury

- Gminna Biblioteka Publiczna (2 filie: w Sóstce i Żerocinie)

Jablęcza - Muzeum Prawosławnej Diecezji Lubelsko-Chełmskiej

Janów Podlaski - Gminny Ośrodek Kultury

- Gminna Biblioteka Publiczna

Kobylany - Gminne Centrum Kultury

- Gminna Biblioteka Publiczna

Kodeń - Muzeum Misyjno-Ornitologiczne w Kodniu

- Gminne Centrum Kultury Sportu i Turystyki
- Biblioteka Publiczna Gminy Kodeń (Filia w Zabłociu)

Konstantynów - Gminne Centrum Kultury

- Gminna Biblioteka Publiczna im. Kajetana Sawczuka

Leśna Podlaska - Gminny Ośrodek Kultury

- Gminna Biblioteka Publiczna

Łomazy - Gminny Ośrodek Kultury

- Gminna Biblioteka Publiczna

Międzyrzec Podlaski - Miejski Ośrodek Kultury

- Miejska Biblioteka Publiczna
- Gminny Ośrodek Kultury
- Gminna Biblioteka Publiczna z/s w Wysokim (5 filii: w Halasach, Jelnicy, Krzewicy, Rogożnicy i Tłuścu.)
- Kino za Rogiem

Piszczac - Gminne Centrum Kultury i Sportu

- Gminna Biblioteka Publiczna (3 filie: w Chotyłowie, Połoskach, Kościeniewiczach)

Rokitno - Gminna Instytucja Kultury

- Gminna Biblioteka Publiczna

Romanów - Muzeum Józefa Ignacego Kraszewskiego

Rossosz - Gminny Ośrodek Kultury

- Gminna Biblioteka Publiczna (Filia w Romaszkach)

Sitnik - Gminna Biblioteka Publiczna (5 filii: w Sworach, Perkowicach, Woskrzenicach Dużych, Dokudowie, Hrudzie)

Sławatycze - Gminny Ośrodek Kultury

- Gminna Biblioteka Publiczna (2 filie: w Jabłecznej i Krzywówłce)

Sosnówka - Gminny Ośrodek Kultury

- Gminna Biblioteka Publiczna

Terespol - Miejski Ośrodek Kultury

- Miejska Biblioteka Publiczna

Tuczna - Gminna Biblioteka Publiczna

Wisznice - Gminny Ośrodek Kultury i Oświaty

- Gminna Biblioteka Publiczna im. Kajetana Kraszewskiego

Zalesie - Gminny Ośrodek Kultury

- Gminna Biblioteka Publiczna

POWIAT BIŁGORAJ

Muzea: 4 placówki

Ośrodki kultury: 14 placówek

Sieć bibliotek: 31 placówek

Kina: 1 placówka

Biłgoraj - Skansen „Zagroda Sitarska”

- Muzeum Ziemi Biłgorajskiej
- Gminny Ośrodek Kultury
- Biłgorajskie Centrum Kultury
- Młodzieżowy Dom Kultury
- Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna (3 filie w Biłgoraju)
- Gminna Biblioteka Publiczna z/s w Soli (4 filie: w Bukowej, Dąbrowicy, Dereźni, Korytkowie Dużym)
- Kino BCK
- Aleksandrów - Gminny Ośrodek Kultury
- Gminna Biblioteka Publiczna
- Biszcza - Gminny Ośrodek Kultury
- Biblioteka Publiczna
- Muzeum Gminne
- Frampol - Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury
- Biblioteka Publiczna (4 filie: we Frampolu, Radzięcinie, Woli Radzięckiej, Teodorówce)
- Goraj - Gminny Ośrodek Kultury
- Gminna Biblioteka Publiczna
- Józefów - Miejski Ośrodek Kultury
- Miejska Biblioteka Publiczna
- Księżpol - Gminny Ośrodek Kultury
- Gminna Biblioteka Publiczna (2 filie: w Korchowcie i Rakówce)
- Łukowa - Gminny Ośrodek Kultury Biblioteka Publiczna (Filia w Chmielku)
- Obsza - Gminny Ośrodek Kultury i Oświaty Biblioteka Publiczna
- Majdan Stary - Filia Biblioteczna
- Potok Górny - Gminny Ośrodek Kultury Biblioteka (Filia w Lipinach Dolnych)
- Tarnogród - Muzeum Nożyczek
- Tarnogrodzki Ośrodek Kultury
- Miejska Biblioteka Publiczna (Filia w Woli Różanieckiej)
- Tereszpol - Biblioteka Publiczna Gminy Tereszpol
- Turobin - Centrum Kultury i Promocji
- Gminna Biblioteka Publiczna

POWIAT CHEŁM

Muzea: 1 placówka

Ośrodki kultury: 15 placówek

Sieć bibliotek: 27 placówek

Kina: 1 placówka

- Chełm - Muzeum Ziemi Chełmskiej im. Wiktora Ambroziewicza
- Chełmski Dom Kultury
- Młodzieżowy Dom Kultury
- Chełmska Biblioteka Publiczna im. Marii Pauliny Orsetti (3 filie w Chełmie)
- Centrum Bibliotek i Kultury Gminy Chełm z/s w Okszowie (6 filii: w Nowosiólkach Kol., Srebrzyszczu, Strupinie Dużym, Stawie, Multimedialne Centrum Informacyjno-Dydaktyczne Gminy Chełm w Janowie)
- Centrum Kultury Filmowej kino ZORZA
- Białopole - Gminny Ośrodek Kultury
- Dorohusk - Gminny Ośrodek Kultury i Turystyki
- Gminna Biblioteka Publiczna (2 filie: w Brzeźnie i Świerzach)
- Dubienka - Gminny Ośrodek Kultury
- Biblioteka Publiczna Gminy Dubienka
- Liszno - Biblioteka Publiczna
- Leśniowice - Samorządowy Ośrodek Kultury Biblioteka
- Kamień - Gminna Biblioteka Publiczna w Kamieniu z/s w Strachosławiu
- Pawłów - Gminny Ośrodek Kultury im. Ryszarda Kapuścińskiego Biblioteka
- Rejowiec - Gminny Ośrodek Kultury
- Gminna Biblioteka Publiczna
- Rejowiec Fabryczny - Miejski Ośrodek Kultury "Dworek" Biblioteka
- Ruda Huta - Gminny Ośrodek Kultury
- Biblioteka Publiczna Gminy Ruda-Huta
- Sawin - Gminny Ośrodek Kultury

- Gminna Biblioteka Publiczna
- Siedliszcze - Gminny Ośrodek Kultury Biblioteka
- Wierzbice - Gminna Biblioteka Publiczna
- Wojślawice - Gminne Centrum Kultury, Sportu i Turystyki Biblioteka
- Żmudź - Gminne Centrum Kultury Biblioteka
- Żółtańce - Ośrodek Kultury Gminy Chełm

POWIAT HRUBIESZÓW

- Muzea: 1 placówka
- Ośrodki kultury: 9 placówek
- Sieć bibliotek: 23 placówki
- Kina: 1 placówka
- Hrubieszów - Muzeum im. ks. Stanisława Staszica
 - Hrubieszowski Dom Kultury
 - Powiatowa Biblioteka Publiczna im. Wiktora Zina
 - Miejska Biblioteka Publiczna (3 filie w Hrubieszowie)
 - Gminny Ośrodek Kultury z/s w Wołajowicach
 - Kinie PLON
- Czerniczyn - Biblioteka Publiczna Filia w Czerniczynie
- Dołhobyczów - Przygraniczne Centrum Kultury i Rekreacji
 - Gminna Biblioteka Publiczna
 - Biblioteka Publiczna w Hulczu
 - Biblioteka Publiczna w Przewodowie
- Dzieskanów - Biblioteka Publiczna Filia w Dziekanowie
- Horodło - Gminny Ośrodek Kultury
 - Gminna Biblioteka Publiczna
- Jarosławiec - Biblioteka Publiczna Filia w Jarosławcu
- Kosmów - Biblioteka Publiczna Filia w Kosmowie
- Kryłów - Biblioteka Publiczna Filia w Kryłowie
- Mircze - Gminny Ośrodek Kultury i Biblioteka
- Moniatycze - Gminna Biblioteka Publiczna
- Nieledew - Biblioteka Publiczna Filia w Nieledwi
- Stara Wieś - Biblioteka Publiczna Filia w Starej Wsi
- Stefankowice - Biblioteka Publiczna Filia w Stefankowicach
- Strzyżów - Biblioteka Publiczna Filia w Strzyżowie
- Trzeszczany - Gminny Ośrodek Kultury
 - Gminna Biblioteka Publiczna
- Uchanie - Gminny Ośrodek Kultury
 - Gminna Biblioteka Publiczna
- Werbkowice - Gminny Ośrodek Kultury
 - Gminna Biblioteka Publiczna

POWIAT JANOWSKI

- Muzea: 2 placówki
- Ośrodki kultury: 6 placówek
- Sieć bibliotek: 14 placówek
- Kina: 1 placówka
- Janów Lubelski - Muzeum Regionalne
 - Skansen Kolei Leśnej
 - Janowski Ośrodek Kultury
 - Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna
 - Biblioteka Pedagogiczna w Janowie Lubelskim (Filia Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. Komisji Edukacji Narodowej w Lublinie)
 - Jutrzenka. Kino
- Batorz - Muzeum wsi w Batorzu
 - Gminny Ośrodek Kultury
 - Gminna Biblioteka Publiczna
- Chrzanów - Gminna Biblioteka Publiczna
- Dzwola - Gminna Biblioteka Publiczna i Ośrodek Kultury w Dzwoli z/s w Kocudzy Drugiej
- Godziszów - Gminne Centrum Kultury i Promocji

- Gminna Biblioteka Publiczna (2 filie: w Kawęczynie i Zdziłowicach)
- Modliborzyce - Gminny Ośrodek Kultury
 - Biblioteka u Kazimierza. Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna im. Kazimierza Zielińskiego (3 filie: w Stojeszynie Pierwszym, Wierzchowiskach Pierwszych, Wolicy Pierwszej)
- Potok Wielki - Gminny Ośrodek Kultury
 - Gminna Biblioteka Publiczna (Filia w Potoczku)
- Zdziłowice - Oddział Gminnego Centrum Kultury i Promocji w Godziszowie

POWIAT KRASNYSTAW

- Muzea: 1 placówka
- Ośrodki kultury: 8 placówek
- Sieć bibliotek: 21 placówek
- Kina: 1 placówka
- Krasnystaw - Muzeum Regionalne
 - Krasnostawski Dom Kultury
 - Gminne Centrum Kultury z/s w Siennicy Nadolnej
 - Młodzieżowy Dom Kultury
 - Powiatowa Biblioteka Publiczna
 - Miejska Biblioteka Publiczna
 - Kino Morskie Oko
- Fajslawice - Gminna Biblioteka Publiczna (Filia w Siedliskach)
- Gorzków - Gminne Centrum Kultury w Gorzkowie (Centrum Społeczno-Kulturalne)
 - Gminna Biblioteka Publiczna
- Izbica - Samorządowy Ośrodek Kultury i Sportu w Tarnogórze
 - Gminna Biblioteka Publiczna im. Anny Platto w Izbicy z/s w Tarnogórze (3 filie: w Kolonii Tarnogórze, Orłowie Drewnianym, Wirkowicach)
- Kraśniczyn - Gminna Biblioteka Publiczna
- Łopiennik Górny - Gminny Ośrodek Kultury
 - Biblioteka Publiczna Gminy Łopiennik Górny (Filia w Woli Żulińskiej)
- Rudnik - Biblioteka Publiczna Gminy Rudnik (Filia w Łubowicach)
- Siennica Nadolna - Biblioteka Publiczna Gminy Krasnystaw z/s w Siennicy Nadolnej (2 filie: w Krupem i Niemienicach)
- Siennica Różana - Centrum Kultury
 - Biblioteka Publiczna im. Ryszarda Kapuścińskiego (Filia w Zagrodzie)
- Żółkiewka - Ośrodek Kultury Samorządowej
 - Gminna Biblioteka Publiczna (Filia w Chłaniowie)

POWIAT KRAŚNIK

- Muzea: 3 placówki
- Ośrodki kultury: 9 placówek
- Sieć bibliotek: 28 placówek
- Kina: 1 placówka
- Kraśnik - Muzeum Regionalne
 - Muzeum 24 Pułku Ułanów im. Hetmana Wielkiego Koronnego Stanisława Żółkiewskiego
 - Wojewódzka Izba Tradycji Pożarniczych
 - Centrum Kultury i Promocji
 - Osiedlowy Dom Kultury Pomoc
 - Miejska Biblioteka Publiczna (2 filie w Kraśniku)
 - Kino Metalowiec
- Annopol - Centrum Kultury
 - Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna (3 filie: w Grabówce, Kosinie i Świeciechowie)
- Dzierzkowice - Gminny Ośrodek Kultury
 - Gminna Biblioteka Publiczna (Filia w Dzierzkowicach Woli)
- Gościeradów - Gminny Ośrodek Kultury
 - Gminna Biblioteka Publiczna
- Polichna - Gminne Centrum Kultury
- Stróża - Gminna Biblioteka Publiczna
- Szastarka - Gminna Biblioteka Publiczna (2 filie: w Blinowie i Polichnie)
- Trzydnik Duży - Gminny Ośrodek Kultury

- Gminna Biblioteka Publiczna (3 filie: w Olbięcinie, Rzeczycy Księżej i Rzeczycy Ziemiańskiej)
- Urzędów - Gminny Ośrodek Kultury
- Gminna Biblioteka Publiczna (3 filie: w Bobach, Moniakach, Popkowicach)
- Wilkołaz - Gminna Biblioteka Publiczna (Filia w Pułankowicach)
- Zakrzówek - Gminny Dom Kultury
- Gminna Biblioteka Publiczna (3 filie: w Rudniku Drugim, Studziankach i Sulowie)

POWIAT LUBARTÓW

Muzea: 3

Ośrodki kultury: 6 placówek

Sieć bibliotek: 41 placówek

Galerie artystyczne - 1

Kina: 1

- Lubartów - Muzeum Ziemi Lubartowskiej
- Muzeum Parafialne
- Lubartowski Ośrodek Kultury
- Powiatowy Młodzieżowy Dom Kultury
- Powiatowa Biblioteka Publiczna
- Gminna Biblioteka Publiczna (5 filii: w Lisowie, Nowodworze, Rokitnie, Skrobowie, Trzcincu)
- Miejska Biblioteka Publiczna (2 filie w Lubartowie)
- Kino Lewart
- Abramów - Gminna Biblioteka Publiczna (Filia w Wielkolesie)
- Firlej - Gminna Biblioteka Publiczna (2 filie: w Sobolewie i Woli Skromowskiej)
- Jeziorzany - Gminny Ośrodek Kultury
- Gminna Biblioteka Publiczna
- Kamionka Wielka - Gminny Ośrodek Kultury
- Gminna Biblioteka Publiczna (3 filie: w Kozłowie, Samoklęskach, Staroście)
- Kozłówka - Muzeum Zamoyskich Galeria sztuki socrealizmu
- Kock - Dom Kultury im. ks. Anny z Sapiehów Jabłonowskiej
- Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna (2 filie: w Białobrzegach i Poizdowie)
- Michów - Gminna Biblioteka Publiczna (Filia w Rudnie)
- Niedźwiada - Gminna Biblioteka Publiczna (3 filie: w Brzeźnicy Bychawskiej, Pałeczniczy, Tarle)
- Ostrów Lubelski - Centrum Kultury
- Samorządowa Biblioteka Publiczna (2 filie: w Rozkopaczewie i Kolechowicach)
- Ostrówek - Gminna Biblioteka Publiczna (2 filie: w Tarkawicy i Leszkowicach)
- Serniki - Gminna Biblioteka Publiczna (3 filie: w Brzostówce, Nowej Woli, Woli Sernickiej)
- Uścimów - Gminna Biblioteka Publiczna (Filia biblioteczna w Jedlance)

POWIAT LUBLIN

Muzea: 26 placówek

Ośrodki kultury: 41 placówek

Sieć bibliotek: 93 placówki

Galerie: 9 placówek

Kina: 8 placówek

- Lublin - Muzeum Lubelskie na Zamku
- Muzeum Martyrologii „Pod Zegarem”
- Muzeum Historii Miasta Lublina
- Lubelska Trasa Podziemna
- Piwnica pod Fortuną
- Muzeum Wsi Lubelskiej Skansen
- Państwowe Muzeum na Majdanku
- Muzeum Uniwersyteckie Historii KUL
- Muzeum Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej
- Państwowe Muzeum na Majdanku - Niemiecki Nazistowski Obóz Koncentracyjny i Zagłady (1941-1944)
- Dworek Wincentego Pola
- Muzeum Literackie im. Józefa Czechowicza
- Muzeum 200-lecia Diecezji Lubelskiej

- Muzeum Archidiecezjalne Sztuki Sakralnej w Wieży Trynitarńskiej
- Zakrystia akustyczna, krypty i skarbiec w Archikatedrze Lubelskiej
- Skarbiec w klasztorze ojców Dominikanów
- Jesziwa - dawna Uczelnia Mędrców Lublina
- Synagoga Chewra Nosim - Izba Pamięci Żydów Lublina
- Dom Słów - Izba Drukarstwa
- Muzeum Zakładu Historii Farmacji
- Regionalne Muzeum Cebularza
- Wystawa „Lublin. Pamięć Miejsca” w Bramie Grodzkiej
- Centrum Kultury
- Centrum Spotkania Kultur
- Wojewódzki Ośrodek Kultury
- Ośrodek Międzykulturowych Inicjatyw Twórczych Rozdroża
- Ośrodek Brama Grodzka-Teatr NN
- Warsztaty Kultury
- Galeria Labirynt
- Akademickie Centrum Kultury UMCS Chatka Żaka (Kino)
- Młodzieżowy Dom Kultury Pod Akacją
- Młodzieżowy Dom Kultury 2 Vetter
- Dzielnicy Dom Kultury Bronowice
- Dzielnicy Dom Kultury Spółdzielni Mieszkaniowej Czechów
- Dzielnicy Dom Kultury Węglin
- Dom Kultury Lubelskiej Spółdzielni Mieszkaniowej
- Dom Kultury Łęgi Spółdzielni Mieszkaniowej Czuby
- Klub Osiedlowy Błonie Spółdzielni Mieszkaniowej Czuby
- Dom Kultury Ruta
- Klub Osiedlowy Skarpa
- Klub Osiedlowy Miniatura
- Klub Osiedlowy Niepodległości Robotniczej Spółdzielni Mieszkaniowej Motor
- Klub Osiedlowy Przyjaźń Robotniczej Spółdzielni Mieszkaniowej Motor
- Klub Osiedlowy Robotniczej Spółdzielni Mieszkaniowej Motor
- Klub Osiedlowy Źródło Spółdzielni Mieszkaniowej
- Klub Osiedlowy Odeon Pracowniczej Spółdzielni Mieszkaniowej
- Teatr Muzyczny
- Teatr im. Juliusza Osterwy
- Teatr Stary
- Teatr im. Hansa Christiana Andersena
- Zespół Pieśni i Tańca im. Wandy Kaniorowej
- Stowarzyszenie Twórców Ludowych
- Filharmonia im. H. Wieniawskiego
- Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego
- Miejska Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego (40 filii w Lublinie)
- Powiatowa Biblioteka Publiczna
- Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Komisji Edukacji Narodowej w Lublinie
- Galeria Labirynt
- Galeria Sztuki Współczesnej ATU
- Galeria Sztuki Wirydarz
- Galeria Biała
- Galeria Grabskich
- Galeria "Gardzienice"
- Galeria Sztuki Ludowej STL
- Galeria Sztuki Witryna
- Brain Damage Gallery
- Cinema City (2 placówki)
- Kino Bajka
- Kino Perła
- Multikino Lublin
- ABC. Kino w Dzielnicy Domu Kultury SM w Czechowie
- Kino Grażyna
- Miejski Dom Kultury

Bełżyce

- Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna (5 filii: w Babinie, Matczynie, Starych Wierchowiskach, Wronowie oraz Filia Pedagogiczna).
- Borzechów - Gminna Biblioteka Publiczna (Filia w Kłodnicy Dolnej).
- Bychawa - Bychawskie Centrum Kultury
- Miejska Biblioteka Publiczna (2 filie: w Bychawce Drugiej oraz Starej Wsi Pierwszej)
- Garbów - Gminna Biblioteka Publiczna (3 filie)
- Dąbrowica - Gminny Ośrodek Kultury i Sportu w Jastkowie z/s w Dąbrowicy
- Głusk - Centrum Kultury i Promocji
- Gminna Biblioteka Publiczna w Dominowie (Filia w Wilczopolu)
- Jabłonno - Gminna Biblioteka Publiczna
- Jastków - Gminna Biblioteka Publiczna (3 filie: w Dąbrowicy, Ożarowie, Tomaszowicach)
- Konopnica - Biblioteka Publiczna Gminy Konopnica (3 filie: w Motyczu, Radawcu Dużym i Zemborzycach Tereszyńskich)
- Krzczonów - Regionalny Ośrodek Kultury i Sportu
- Gminna Biblioteka Publiczna
- Niemce - Gminny Ośrodek Kultury
- Gminna Biblioteka Publiczna (4 filie: w Ciecierzynie, Dysie, Krasieninie i Nasutowie)
- Niedrzwica Duża - Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Rekreacji
- Gminna Biblioteka Publiczna (3 filie: w Niedrzwicy Kościelnej, Krężnicy Jarej oraz Strzeszkowicach)
- Niedrzwica Kościelna - Skansen Maszyn i Urządzeń Rolniczych z Izbą Pamięci
- Piotrków-Jabłonna - Gminne Centrum w Jabłonninie z/s w Piotrkowie
- Piotrowice-Strzyżewice - Centrum Kultury i Promocji Gminy Strzyżewice z/s w Piotrowicach
- Gminna Biblioteka Publiczna im. Ewy Kołaczkowskiej w Strzyżewicach (3 filie: w Bystrzycy Starej, Kiełczewicach Górnych, Żabiej Woli)
- Pszczela Wola - Skansen Pszczelarski i Muzeum Pszczelarstwa
- Wojciechów - Muzeum Regionalne
- Muzeum Kowalstwa
- Gminny Ośrodek Kultury
- Gminna Biblioteka Publiczna
- Wysokie - Gminna Biblioteka Publiczna (2 filie: w Maciejowie Starym i Giełczwi)
- Wólka - Gminna Biblioteka Publiczna (3 filie: w Łuszczowie, Turce i osiedlu Borek w Turce)
- Zakrzew - Biblioteka Publiczna Gminy Zakrzew

POWIAT ŁĘCZNA

Muzea: 1 placówka

Ośrodki kultury: 7 placówek

Sieć bibliotek: 21 placówek

- Łęczna - Muzeum Regionalne
- Centrum Kultury
- Osiedlowy Dom Kultury
- Powiatowa Biblioteka Publiczna
- Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna im. Z. Herberta (4 filie: 3 w Łęcznej i w Zakrzowie)
- Cyców - Gminny Dom Kultury
- Gminna Biblioteka Publiczna (2 filie: w Ludwinowie i Malinówce)
- Ludwin - Gminne Centrum Kultury i Sportu
- Gminna Biblioteka Publiczna im. A. Łuczeńczyka (2 filie: w Zezulinie i Piasecznie)
- Milejów - Dom Kultury
- Gminna Biblioteka Publiczna (3 filie: w Białce, Łańcuchowie i Łysołajach)
- Puchaczów - Gminny Ośrodek Kultury
- Gminna Biblioteka Publiczna (Filia w Ciechankach)
- Ziółków-Spiczyn - Gminne Centrum Kultury
- Gminna Biblioteka Publiczna w Spiczyńcu (2 filie: w Jawidzu i Zawieprzycach)

POWIAT ŁUKÓW

Muzea: 3 placówki

Ośrodki kultury: 6 placówek

Sieć bibliotek: 23 placówki

Kina: 1 placówka

- Łuków - Muzeum Regionalne

- Łukowski Ośrodek Kultury Kino
- Gminny Ośrodek Kultury
- Miejska Biblioteka Publiczna im. Henryka Sienkiewicza
- Adamów - Gminne Centrum Kultury
- Gminna Biblioteka Publiczna (Filia w Woli Gułowskiej)
- Krzywdza - Gminna Biblioteka Publiczna (2 filie: w Hucie Dąbrowa i Okrzei)
- Łuków - Gminna Biblioteka Publiczna (6 filii: w Dąbiu, Aleksandrowie, Dmininie, Gręzówce, Krynce, Strzyżewie)
- Serokomla - Gminna Biblioteka w Serokomli (Filia w Charlejewie)
- Stanin - Gminna Biblioteka Publiczna
- Stoczek Łukowski - Miejski Ośrodek Kultury
- Miejska Biblioteka Publiczna
- Gminna Biblioteka Publiczna w Stoczku Łukowskim z/s w Starych Kobiąłkach
- Trzebieszów - Gminny Ośrodek Kultury i Wypoczynku
- Gminna Biblioteka Publiczna
- Wojcieszków - Gminna Biblioteka Publiczna (2 filie: w Burcu i Wólce Domaszewskiej)
- Wola Gułowska - Dom Kultury-Pomnik Czynu Bojowego Kleeberczyków (Muzeum)
- Wola Mysłowska - Gminna Biblioteka Publiczna
- Wola Okrzejska - Muzeum Henryka Sienkiewicza

POWIAT OPOLE LUBELSKIE

Muzea: 1 placówka

Ośrodki kultury: 5 placówek

Sieć bibliotek: 21 placówek

Kina: 1 placówka

- Opole Lub. - Opolskie Centrum Kultury
- Powiatowa Biblioteka Publiczna
- Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna (Filia w Elżbiecie)
- Kino Opolanka
- Chodel - Gminny Ośrodek Kultury Biblioteka Publiczna (Filia w Ratoszynie)
- Józefów n/Wisłą - Gminny Ośrodek Kultury i Sportu
- Gminna Biblioteka Publiczna (3 filie: w Boiskach, Chruślankach, Prawnie)
- Karczmiska - Gminny Ośrodek Kultury
- Gminna Biblioteka Publiczna (2 filie: w Głusku i Słotwinach)
- Kraczewice Prywatne - Muzeum Parafialne w Kraczewicach
- Łaziska - Gminna Biblioteka i Dom Kultury (3 filie: w Braciejowicach, Kamieniu, Kępie Piotrawińskiej)
- Poniatowa - Centrum Kultury, Promocji i Turystyki
- Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna (3 filie: w Kowali, Kraczewicach, Niezabitowie)
- Wilków - Gminna Biblioteka Publiczna

POWIAT PARCZEW

Muzea: 1

Ośrodki kultury: 8 placówek

Sieć bibliotek: 19 placówek

Kina: 1 placówka

- Parczew - Parczewski Dom Kultury
- Powiatowa Biblioteka Publiczna-Centrum Kultury
- Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna (2 filie: w Tyśmienicy i Przewłoce)
- Kino Parczew
- Dębowa Kłoda - Gminny Ośrodek Kultury i Gminna Biblioteka Publiczna (3 filie: w Białce, Chmielowie i Kodeńcu)
- Jabłoń - Muzeum Augusta Zamoyskiego
- Gminny Ośrodek Kultury
- Gminna Biblioteka Publiczna (3 filie: w Gęsi, Kolanie i Paszenkach)
- Milanów - Gminny Ośrodek Kultury
- Gminna Biblioteka Publiczna (Filia w Rudnie)
- Paszenki - Wiejski Dom Kultury
- Podedwórze - Gminna Biblioteka Publiczna
- Siemień - Gminny Ośrodek Kultury

- Gminna Biblioteka Publiczna
- Sosnowica - Gminny Ośrodek Kultury
- Gminna Biblioteka Publiczna im. Krystyna Kraheleskiej (2 filie: w Nowym Orzechowie i Zienkach)

POWIAT PUŁAWY

Muzea: 16 placówek

Ośrodki kultury: 12 placówek

Sieć bibliotek: 28 placówek

Galerie: 4 placówki

Kina: 2 placówki

- Puławy - Muzeum Czartoryskich
- Muzeum Regionalne PTTK im. Izabeli ks. Czartoryskiej (Świątynia Sybilli, Dom Gotycki i dawny szpital św. Karola Boromeusza)
- Puławski Ośrodek Kultury Dom Chemika
- Młodzieżowy Dom Kultury
- Powiatowa Biblioteka Publiczna
- Biblioteka Miejska (7 filii w Puławach)
- Gminna Biblioteka Publiczna w Puławach z siedzibą w Górze Puławskiej (3 filie: w Gołębiu, Leokadiowie i Borowej)
- Galeria Gena
- Galeria Grabskich
- Galeria Leonardo
- Galeria Klimaty
- NoveKino Sybilla
- Baranów - Gminne Centrum Kultury
- Gminna Biblioteka Publiczna (2 filie: w Kaskach i Golach)
- Gołąb - Muzeum Nietypowych Rowerów
- Gminny Ośrodek Kultury w Puławach z s. w Gołębiu
- Janowiec - Gminny Ośrodek Kultury
- Gminna Biblioteka Publiczna
- Kazimierz Dolny - Muzeum Nadwiślańskie w Kazimierzu Dolnym (Gmach Główny z Galerią Wystaw Czasowych, Oddziałem Muzeum Sztuki Złotniczej, Oddział Dom Kuncewiczów, Oddział Kamienica Celejowska, Oddział Przyrodniczy, Oddział Grodzisko Żmijowiska (Gmina Wilków), Oddział Zamek w Janowcu, Manufaktura Muzealna).
- Kazimierski Ośrodek Kultury Promocji i Turystyki Biblioteka Publiczna (Filia w Bochojnicy)
- Końskowola - Gminny Ośrodek Kultury
- Gminna Biblioteka Publiczna
- Kurów - Gminny Ośrodek Kultury
- Gminna Biblioteka Publiczna
- Markuszów - Gminny Ośrodek Kultury
- Gminna Biblioteka Publiczna
- Nałęczów - Muzeum Bolesława Prusa w Nałęczowie
- Muzeum Stefana Żeromskiego w Nałęczowie
- Nałęczowski Ośrodek Kultury
- Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna im. Faustyny Morzyckiej (3 filie: w Sadurkach, Piotrowicach, Drzewcach)
- Kino Cisy
- Rąbłów - Park Miniatur Architektury Drewnianej Trójkąta Kazimierz Dolny–Nałęczów–Puławy
- Wąwolnica - Gminny Dom Kultury
- Gminna Biblioteka Publiczna
- Żyrzyn - Gminna Biblioteka Publiczna

POWIAT RADZYŃ PODLASKI

Muzea: 1

Ośrodki kultury: 6 placówek

Sieć bibliotek: 18 placówek

Kina: 1 placówka

- Radzyń Podlaski - Radzyński Ośrodek Kultury i Rekreacji
- Powiatowa Biblioteka Publiczna

- Miejska Biblioteka Publiczna im. Zenona Przesmyckiego (2 filie w Radzynie Podlaskim)
- Gminna Biblioteka Publiczna w Radzynie Podlaskim z/s w Białej (5 filii: Biała, Białka, Brannica Radzyńska, Paszki Duże, Zabiele)
- Kino "Oranżeria"
- Borki-Wola Osowińska - Muzeum Regionalne w Woli Osowińskiej
 - Gminny Ośrodek Kultury w Borkach zs. w Woli Osowińskiej
 - Gminna Biblioteka Publiczna (Filia w Woli Osowińskiej)
- Czemierniki - Gminna Biblioteka Publiczna
- Kąkolewnica - Gminny Ośrodek Kultury
 - Gminna Biblioteka Publiczna
- Komarówka Podlaska - Gminny Ośrodek Kultury
 - Gminna Biblioteka Publiczna
- Ulan Majorat - Gminny Ośrodek Kultury
 - Gminna Biblioteka Publiczna (Filia w Domaszewnicy)
- Wohyń
 - Gminny Ośrodek Kultury
 - Gminna Biblioteka Publiczna

POWIAT RYKI

Muzea: 1

Ośrodki kultury: 5 placówek

Sieć bibliotek: 15 placówek

Kina: 1 placówka

- Ryki
 - Miejsko-Gminne Centrum Kultury
 - Powiatowa Biblioteka Publiczna
 - Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna (4 filie: w Bobrownikach, Moszczance, Rososzy, Starym Bazanowie)
 - Kino Renesans
- Dęblin
 - Miejski Dom Kultury
 - Miejska Biblioteka Publiczna (3 filie: w Wiślaniej, Rycicach, Masowie)
 - Muzeum Sił Powietrznych
- Kłoczew
 - Gminny Ośrodek Kultury
 - Gminna Biblioteka Publiczna
- Nowodwór
 - Gminna Biblioteka Publiczna (Filia w Grabowie Szlacheckim)
- Stężycza
 - Gminny Ośrodek Kultury Biblioteka Publiczna
- Ułęż
 - Gminny Ośrodek Kultury Zespołu Administracyjnych Placówek Oświatowych i Kulturalnych
 - Gminna Biblioteka Publiczna

POWIAT ŚWIDNIK

Muzea: 1

Ośrodki kultury: 6 placówek

Sieć bibliotek: 16 placówek

Kina: 1 placówka

- Świdnik
 - Muzeum Motocykli „Moto Strefa WueSKi”
 - Miejski Ośrodek Kultury
 - Spółdzielczy Dom Kultury
 - Miejsko-Powiatowa Biblioteka Publiczna im. Anny Kamieńskiej (4 filie w Świdniku)
 - Lot. Kino
- Gardzienice - Ośrodek Praktyk Teatralnych Gardzienice
- Mełgiew
 - Gminny Ośrodek Kultury
 - Gminna Biblioteka Publiczna (2 filie: w Krępcu i Krzesimowie)
- Piaski
 - Miejskie Centrum Kultury
 - Miejska Biblioteka Publiczna (3 filie: w Bystrzejowicach, Gardzienicach, Woli Piaseckiej)
- Rybczewice - Gminna Biblioteka Publiczna
- Trawniki
 - Gminny Ośrodek Kultury (Biblioteka Publiczna w Trawnikach, Biskupicach, Oleśnikach)

POWIAT TOMASZÓW LUBELSKI

Muzea: 3

Ośrodki kultury: 10 placówek

Sieć bibliotek: 21 placówki

Kina: 2 placówki

- Tomaszów Lubelski - Muzeum Regionalne im. Janusza Petera
- Izba Pamięci Terroru Komunistycznego
 - Tomaszowski Dom Kultury
 - Gminny Ośrodek Kultury w Tomaszowie Lubelskim zs. w Podhorcach
 - Miejska Biblioteka Publiczna im. Tomasza Zamoyskiego
 - Tomaszowski Dom Kultury TDK - Kino Kadr
- Bełżec
- Muzeum – Miejsce Pamięci w Bełżcu
 - Gminny Ośrodek Kultury
 - Biblioteka Publiczna Gminy Bełżec
- Jarczów
- Samorządowy Ośrodek Kultury Biblioteka Publiczna
- Krynice
- Gminny Ośrodek Kultury
 - Biblioteka Publiczna Gminy Krynice (Filia w Hucie Dzierżyńskiej)
- Lubycza Królewska - Gminny Ośrodek Kultury
- Gminna Biblioteka Publiczna (Filia w Machnowie Nowym)
- Łaszczów
- Gminny Ośrodek Kultury
 - Gminna Biblioteka Publiczna
 - Kino strumyk
- Majdan Górny - Biblioteka Komunalna w Majdanie Górnym (3 filie: w Łaszczówce, Podhorcach, Szarowoli)
- Rachanie
- Gminny Ośrodek Kultury
 - Gminna Biblioteka Publiczna (Filia w Wozuczynie)
- Susiec
- Gminny Ośrodek Kultury Biblioteka (2 filie: w Losińcu i Majdanie Sopockim)
- Tarnawatka
- Biblioteka Publiczna Gminy Tarnawatka
- Telatyn
- Biblioteka Publiczna Gminy Telatyn
- Tyszowce
- Samorządowe Centrum Kultury
 - Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna (Filia w Perespie)
- Ułhówek
- Biblioteka Publiczna Gminy Ułhówek

POWIAT WŁODAWA

Muzea: 5

Ośrodki kultury: 9 placówek

Sieć bibliotek: 16 placówek

Kina: 1 placówka

- Włodawa
- Muzeum – Zespół Synagogałny
 - Muzeum Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego
 - Włodawski Dom Kultury
 - Młodzieżowy Dom Kultury im. Oskara Kolberga
 - Miejska Biblioteka Publiczna (1 filia we Włodawie)
 - Kino WDK
- Dołhobrody
- Wiejski Dom Kultury
- Hanna
- Gminny Ośrodek Kultury i Sportu
 - Gminna Biblioteka Publiczna
- Hańsk
- Gminny Ośrodek Kultury
 - Biblioteka Publiczna Gminy Hańsk
- Hola
- Skansen Kultury Materialnej Chełmszczyzny i Podlasia
- Stare Załucze
- Ośrodek Dydaktyczno-Muzealny Poleskiego Parku Narodowego
- Stary Brus
- Gminna Biblioteka Publiczna (Filia w Wołoskowoli)
- Sobibór
- Muzeum Byłego Obozu Zagłady w Sobiborze
- Suszno
- Biblioteka Publiczna Gminy Włodawa (4 filie: w Korolówce, Korolówce Osadzie, Orchówku, Żukowie)
- Urszulin
- Gminna Biblioteka Publiczna (Filia w Wytocznie Książnica Pana Jana)
- Wola Uhruska
- Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Rekreacji
 - Gminna Biblioteka Publiczna
- Wryki
- Gminna Biblioteka Publiczna (Filia w Horostycie)

POWIAT ZAMOŚĆ

Muzea: 9 placówek

Ośrodki kultury: 16 placówek

Sieć bibliotek: 38 placówek

Galerie artystyczne: 2 placówki

Kina: 1 placówka

- Zamość - Muzeum Zamojskie
- Muzeum Martyrologii Rotunda
- Muzeum Barwy i Oręża „Arsenał”
- Galeria Rzeźby Mariana Koniecznego
- Muzeum Sakralne Katedry Zamojskiej
- Muzeum Diecezjalne w Zamościu
- Zamojski Dom Kultury
- Młodzieżowy Dom Kultury im. Kornela Makuszyńskiego
- Osiedlowy Dom Kultury Okrągłak
- Orkiestra Symfoniczna im. Karola Namysłowskiego
- Książnica Zamojska im. Stanisława Kostki Zamoyskiego (6 filii w Zamościu)
- BWA Galeria Zamojska
- Galeria Staszica 13
- Centrum Kultury Filmowej. Kino Stylowy
- Grabowiec - Gminny Ośrodek Kultury
- Gminna Biblioteka Publiczna
- Komarów Osada - Samorządowy Ośrodek Kultury - Biblioteka
- Krasnobród - Krasnobrodzkie Muzeum Parafialne
- Krasnobrodzki Dom Kultury
- Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna (Filia w Hutkach)
- Łabunie - Biblioteka Publiczna Gminy Łabunie (Filia w Ruszowie)
- Miączyn - Biblioteka Publiczna Gminy Miączyn
- Mokre - Biblioteka Publiczna Gminy Zamość z s. w Mokrem (7 filii: w Kalinowicach, Lipsku, Płoskiem, Sitańcu, Wysokiem, Zawadzie, Żdanowie)
- Nielisz - Gminny Ośrodek Kultury
- Biblioteka Publiczna Gminy Nielisz
- Potoczek - Gminna Biblioteka Publiczna w Adamowie z s. w Potoczku
- Radecznica - Gminne Centrum Kultury
- Biblioteka Publiczna Gminy Radecznica (Filia w Gorajcu)
- Sitno - Centrum Kultury z Biblioteką (2 filie: w Cześnikach i Horyszowie Polskim)
- Skierbieszów - Gminny Ośrodek Kultury
- Gminna Biblioteka Publiczna
- Stary Zamość - Gminny Ośrodek Kultury
- Gminna Biblioteka Publiczna (Filia w Udryczach)
- Sułów - Gminna Biblioteka Publiczna im. Feliksy Poździk (2 filie: w Michałowie i Sąsiadce)
- Szczebrzeszyn - Muzeum Skarbów Ziemi i Morza
- Miejski Dom Kultury
- Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna (Filia w Kawęczynie)
- Zamość-Wysokie - Gminny Ośrodek Kultury Gminy Zamość z/s w Wysokiem
- Zwierzyniec - Ośrodek Edukacyjno-Muzealny Roztoczańskiego Parku Narodowego
- Centrum Kultury i Biblioteka Publiczna

**NARODOWE
CENTRUM
KULTURY**

**BARDZO
MŁODA KULTURA**
woj. lubelskie